

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

SUA SANCTITAS
BENEDICTUS XVI

CASTEL GANDOLFO, DIE III IULII, ANNO DOMINI MMXV

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

SUA SANCTITAS
BENEDICTUS XVI

SUA SANCTITAS
BENEDICTUS XVI
DOCTOR HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

QUOD FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT
NOMINE ET AUSPICIIS

FRANCISCI PAPAE

SUMMI PONTIFICIS FELICITER REGNANTIS

NOS

STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ

ARCHIEPISCOPUS METROPOLITA PROVINCIAE CRACOVENSIS
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS IOANNIS PAULI II MAGNUS CANCELLARIUS

ET

R.D. ADALBERTUS ZYZAK

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS IOANNIS PAULI II RECTOR MAGNIFICUS

ET

R.D. IOANNIS SZCZEPANIAK

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS IOANNIS PAULI II
FACULTATIS HISTORIAE ET HEREDITATIS CULTURALIS DECANUS SPECTABILIS

ET

D. STANISLAUS KRAWCZYŃSKI

ARTIUM MUSICARUM DOCTOR ET PROFESSOR
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

IUXTA ILLAM QUIDEM SENTENTIAM A FACULTATE
HISTORIAE ET HEREDITATIS CULTURALIS PROLATAM

EX DECRETO

AMPLISSIMI EIUSDEM UNIVERSITATIS SENATUS
A DECANORUM, PROFESSORUM ALIORUMQUE MEMBRORUM
HUIUSCE SENATUS ORDINIBUS CUNCTARUM SEX FACULTATUM
UNANIMITER PROBATO

IN

SUAM SANCTITATEM

BENEDICTUM XVI

PONTIFICEM MAXIMUM EMERITUM

QUI
IN OPERIBUS THEOLOGICIS DOCTRINAQUE SUA MAXIMAM AESTIMATIONEM TRADITIONIS MUSICAE
IN ECCLESIAE COELENDAE OBSERVABAT NEC NON SENSU NATURAE SUAE SUBTILI
IN DIALOGUM MUSICAE ET FIDEI PLURIMUM INCLUDEBAT

QUI

TEMPORE, DUM PLURIBUS OFFICIIS PRAEERAT,
PRAECIPUAM CURAM DE SPECIALI MUSICAE ECCLESIASTICAE PULCHRITUDINE
ET ILLIUS ARTIS DIGNO LOCO IN REBUS DIVINIS CELEBRANDIS ASSIDUE ADHIBEBAT

QUI

IN MAGISTERIO SUIO DIUTURNO VIAM AD PULCHRITUDINEM
MAXIMI MOMENTI ESSE PUTABAT, NAM ILLA VIA HOMO AETATIS NOSTRAE
AD DEUM COGNOSCENDUM ADORANDUMQUE FACILIS ACCEDERE POTEST

QUI

SUA VITA NEC NON MINISTERIO, DOCTRINA, ERUDITIONEQUE TEMPORIBUS,
CUM MENTES HOMINUM ANIMIQUE A LIBERALISSIMI, POSTMODERNISSIMI RELATIVISSIMI INSIDIOSIS ARGUMENTIS PERTURBARENTUR,
VERITATI FIDEM CHRISTIANAM REICIENTI TESTIMONIUM ABSQUE TIMORE ULLO DICEBAT,
PRAETEREA INCOLARUM EUROPAE REBUS SPIRITUALIBUS SEMPER TENACITER CURAM DABAT

QUI

OPERIS NAVITATIBUSQUE NOSTRAE COMMUNITATIS ACADEMICAЕ PONTIFICIA ACADEMIA THEOLOGICA CRACOVENSIS
IN PONTIFICIAM UNIVERSITATEM CRACOVENSEM IOANNIS PAULI II TRANSFORMANTE
MAGNA CUM BENEVOLENTIA AUXILIABATUR

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS IOANNIS PAULI II

DOCTORIS HONORIS CAUSA

NOMEN ET TITULUM, IURA AC PRIVILEGIA HUIUS TITULO ATTINENTIA CONTULIMUS
ET PRO VERITATIS HUIUS EVENTUS TESTIMONIO
HOC DIPLOMA SIGILLO NOSTRO MAIORE MUNITUM EDIDIMUS

DATUM DIE IV MENSIS IULII ANNO DOMINI MMXV

R.D. Adalbertus Zyzak

R.D. ADALBERTUS ZYZAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS
IOANNIS PAULI II
RECTOR MAGNIFICUS

Stanislaus Cardinalis Dziwiśz

STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVENSIS
IOANNIS PAULI II
MAGNUS CANCELLARIUS

R.D. Ioannis Szczepaniak

R.D. IOANNIS SZCZEPANIAK
FACULTATIS HISTORIAE ET HEREDITATIS CULTURALIS
DECANUS SPECTABILIS

D. Stanislaus Krawczyński

D. STANISLAUS KRAWCZYŃSKI
ARTIUM MUSICARUM DOCTOR ET PROFESSOR
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

Jego Świątobliwość Benedykt XVI

- 1927 Joseph Ratzinger urodził się 16 kwietnia (Wielka Sobota) w Marktl am Inn i tego samego dnia został ochrzczony. Jego ojciec był oficerem policji, pochodził z tradycyjnej rodziny wiejskiej z Dolnej Bawarii. Jako wiejski policjant ojciec często był przenoszony z miejsca na miejsce, a z nim przeprowadzała się cała rodzina.
- 1929 Rodzina Ratzingera przeprowadziła się do Tittmoning, małego miasteczka nad rzeką Salzach, przy granicy austriackiej.
- 1932 Grudzień: Z powodu głośno wyrażanej przez ojca krytyki nazizmu rodzina została przesiedlona do Aschau am Inn u stóp Alp.
- 1937 Ojciec Josepha przeszedł na emeryturę i wraz z rodziną przeprowadził się do Hufschlag, w pobliżu miasta Traunstein (przy granicy austriackiej). Tam też Joseph spędził swoje młodzińcze lata i okres nauki w klasycznym gimnazjum. 9 czerwca 1937 Joseph przyjął sakrament bierzmowania z rąk kardynała Michaela von Faulhabera.
- 1939 Ratzinger wstąpił do niższego seminarium w Traunstein. W czasie wojny doświadczył trudności i prześladowań Kościoła związanych z reżimem faszystowskim;

Sua Santità 'Benedetto XVI

- 1927 Joseph Ratzinger nacque il 16 aprile (Sabato Santo) a Marktl am Inn. Venne battezzato lo stesso giorno. Suo padre, commissario di polizia, proveniva da un'antica famiglia di agricoltori della Bassa Baviera. Come poliziotto di un piccolo paese, il padre spesso veniva trasferito da un posto ad un altro e insieme a lui traslocava tutta la famiglia.
- 1929 La famiglia Ratzinger si trasferì a Tittmoning, un paese piccolo sulle rive del fiume Salzach, presso il confine austriaco.
- 1932 Dicembre: a causa di una critica al nazismo, espressa dal padre ad alta voce, la famiglia venne trasferita ad Aschau am Inn, ai piedi delle Alpi.
- 1937 Il padre di Joseph divenne pensionato e traslocò, assieme alla famiglia, a Hufschlag, nei pressi della città di Traunstein (al confine con l'Austria). Lì Joseph passò gli anni dell'adolescenza e dello studio al ginnasio classico. Il 9 giugno 1937 Joseph ricevette il Sacramento della cresima dalle mani del card. Michael von Faulhaber.
- 1939 Ratzinger entrò nel seminario inferiore di Traunstein. Il tempo di guerra fu per lui un'esperienza di difficoltà e di persecuzioni della Chiesa da parte del regime fasci-

- wspominał między innymi proboszcza pobitego przez hitlerowców przed odprawieniem mszy świętej, a także ogólnie panującą atmosferę wrogości wobec Kościoła katolickiego.
- 1943 Joseph razem z całą klasą seminaryjną został wcielony do Flak [oddział obrony przeciwlotniczej]. Przez trzy dni tygodniowo mógł jednak nadal uczęszczać do Maximilians-Gymnasium w Monachium.
- 1944 Wrzesień: osiągnąwszy wiek poborowy, Joseph Ratzinger został zwolniony z Flak i wrócił do domu, a następnie został wcielony do niesławnego Legionu Austriackiego. Listopad: Ratzinger przeszedł podstawowe szkolenie piechoty wojskowej. Ze względu na zdrowotnych był zwolniony ze znacznej części obowiązków.
- 1945 Wiosna: gdy zbliżali się alianci, Ratzinger uciekł z armii i zmierzał do Traunstein. Po przybyciu do jego wsi Amerykanie urządzili kwaterę w domu Ratzingerów. Joseph jako żołnierz niemiecki dostał się do obozu jenieckiego. 19 czerwca: Joseph zwolniony z obozu wrócił do Traunstein; w lipcu wrócił także jego brat Georg. Listopad: Joseph i jego brat Georg ponownie wstąpili do seminarium.
- 1947 Joseph Ratzinger wstąpił do *Herzogliches Georgianum* – instytutu teologicznego związanego z Uniwersyte-tem w Monachium. Uczestniczył także w wykładach szkoły wyższej we Fryzyndze.

- sta. Egli ricorda, tra l'altro, una percossa al suo parroco dai nazisti prima della celebrazione della Santa Messa, nonché un'atmosfera generalmente ostile che vi regnava nei confronti della Chiesa cattolica.
- 1943 Joseph, insieme a tutta la classe del seminario, venne arruolato con la forza nella divisione Flak (servizi ausiliari anti-aerei). Poteva comunque continuare a frequentare il Maximilians-Gymnasium di Monaco, tre giorni alla settimana.
- 1944 Settembre: avendo raggiunto l'età del reclutamento, Joseph Ratzinger venne dimesso dalla Falk e tornò a casa, per poi essere incorporato alla famigerata Legione Austriaca (ne parlava così: "ideologi fanatici che inferivano contro di noi senza pietà"). Novembre: Ratzinger venne sottoposto ad un addestramento basilare nella fanteria militare. Per motivi di salute veniva esonerato da una parte consistente di impegni.
- 1945 In primavera: quando gli alleati stavano per arrivare, Ratzinger fuggì dall'esercito e si recò a Traunstein. Gli americani, arrivati al suo paese, si organizzarono l'alloggiamento nella casa dei Ratzinger. Joseph, in quanto soldato tedesco, finì in un campo per i prigionieri di guerra. Il 19 giugno: Joseph, dimesso dal campo, tornò a Traunstein. In luglio rientrò a casa anche suo fratello, Georg. Novembre: Joseph e suo fratello Georg rientrarono in seminario.
- 1947 Joseph Ratzinger cominciò a studiare presso l'Istituto Teologico *Herzogliches Georgianum*, affiliato all'Università di Monaco. Seguì lezioni anche alla Scuola Superiore di Frisinga.

- 1951 29 czerwca: Georg i Joseph Ratzinger przyjęli święcenia kapłańskie w katedrze we Fryzyndze. Święceń udzielił im kardynał Faulhaber.
- 1953 Lipiec: Ratzinger otrzymał tytuł doktora teologii na uniwersytecie w Monachium na podstawie pracy doktorskiej *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche* (*Lud i dom Boży w nauczaniu św. Augustyna na temat Kościoła*). Swoją habilitację Ratzinger poświęcił teologii historii i objawienia u św. Bonawentury.
- 1957 Joseph Ratzinger został profesorem uniwersyteckim; wykladał teologię dogmatyczną oraz fundamentalną w wyższej szkole teologicznej i filozoficznej we Fryzyndze.
- 1959 Kwiecień: Ratzinger otrzymał katedrę profesorską (teologia fundamentalna) na uniwersytecie w Bonn.
23 sierpnia: zmarł ojciec Josepha.
- 1962–1965 Ratzinger był obecny na wszystkich sesjach II soboru watykańskiego jako *peritus*, czyli główny doradca teologiczny kardynała Josepha Fringsa z Kolonii. To doświadczenie uważał za niezwykle cenne i zasadniczo wpływające na późniejsze życie. Uznawał je za potwierdzenie swojego powołania jako teologa. W następnych latach ukazały się jego liczne publikacje teologiczne.
- 1963 Ratzinger przeniósł się na uniwersytet w Münster.
16 grudnia: zmarła matka Josepha.
- 1966 Ratzinger otrzymał Katedrę Teologii Dogmatycznej na uniwersytecie w Tybindze.

Biografia

- 1951 Il 29 giugno: Georg e Joseph Ratzinger furono ordinati sacerdoti nella cattedrale di Frisinga dal card. Faulhaber.
- 1953 Luglio: Ratzinger ricevette il titolo di dottore di ricerca in teologia presso l'Università di Monaco, con la tesi "Popolo e casa di Dio nella dottrina della Chiesa di Sant'Agostino" (*Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*). La sua dissertazione per l'abilitazione all'insegnamento, fu dedicata invece alla teologia della storia e della rivelazione in San Bonaventura.
- 1957 Divenne professore universitario di teologia dogmatica e fondamentale presso la Scuola di Teologia e Filosofia di Frisinga.
- 1959 Il 15 aprile: Ratzinger venne chiamato come professore alla cattedra di teologia fondamentale all'Università di Bonn. Il 23 agosto: morì il padre di Joseph.
- 1962–1965 Ratzinger fu presente a tutte le sessioni del Concilio Vaticano II in qualità di *peritus*, ovvero il consulente principale in teologia, delegato dal card. Joseph Frings di Colonia. Quell'esperienza fu per lui assai preziosa e in seguito influì in modo essenziale sulla sua vita. La considera un momento di conferma della sua vocazione quale teologo. Negli anni successivi uscirono le sue numerose pubblicazioni teologiche.
- 1963 Ratzinger si trasferì all'università di Münster. Il 16 dicembre: morì la madre di Joseph.
- 1966 Ratzinger venne chiamato alla seconda cattedra di teologia dogmatica presso l'Università di Tubinga.

- 1969 Zbulwersowany zetknięciem z radykalną ideologią w Tybindze, Ratzinger wrócił do Bawarii, gdzie przyjął posadę wykładowcy na uniwersytecie w Regensburgu. Został dziekanem, potem wicerektorem, a następnie teologicznym doradcą biskupów niemieckich.
- 1972 Ratzinger, Hans Urs von Balthasar, Henri de Lubac i inni założyli czasopismo „Communio” – katolicki kwartalnik katolickiej teologii i kultury.
- 1977 24 marca Ratzinger otrzymał nominację na arcybiskupa Monachium i Fryzycji. Jego kierownik duchowy zalecił mu przyjęcie urzędu i wskazał mu motto biskupie z 3 listu św. Jana: „Współpracownik prawdy”. 28 maja: konsekracja biskupia. 27 czerwca: Ratzinger otrzymał od papieża Pawła VI godność kardynała. Tytuły: kościoła podmiejskiego Velletri-Segni (5.04.1993), a następnie podmiejskiego kościoła Ostii (30.11.2002).
- 1980 Ratzinger został wyznaczony przez papieża Jana Pawła II na przewodniczącego Nadzwyczajnego Synodu Biskupów nt. świeckich. Niedługo potem papież poprosił go o przyjęcie przewodnictwa Kongregacji Wychowania Katolickiego. Ratzinger odmówił, uważając, że nie powinien tak szybko opuszczać swojej stolicy biskupiej w Monachium.
- 1981 25 listopada: Ratzinger otrzymał od papieża Jana Pawła II propozycję stanowiska funkcji prefekta Kongregacji Nauki Wiary, którą tym razem przyjął. Został także przewodniczącym Komisji Biblijnej oraz Międzynarodowej Papieskiej Komisji Teologicznej.

- 1969 Costernato per essersi scontrato con l'ideologia radicale a Tubinga, Ratzinger tornò in Baviera e accettò il posto di professore all'Università di Ratisbona. Più tardi diventò preside della facoltà, quindi vice-rettore, e di seguito consulente in teologia dei vescovi tedeschi.
- 1972 Ratzinger, Hans Urs von Balthasar, Henri de Lubac e altri fondarono una rivista cattolica di teologia e di cultura, "Communio".
- 1977 Il 24 marzo Ratzinger fu nominato arcivescovo di Monaco e Frisinga. Il suo direttore spirituale gli consigliò di accettare l'incarico e gli suggerì il motto vescovile della terza lettera di san Giovanni: "Collaboratore della verità". Il 28 maggio: consacrazione episcopale. Il 27 giugno: Papa Paolo VI nominò Ratzinger cardinale. I titoli: della Chiesa Suburbicaria di Velletri-Segni (5.04.1993) e successivamente della Chiesa Suburbicaria di Ostia (30.11.2002).
- 1980 Ratzinger venne nominato dal Papa Giovanni Paolo II alla funzione di Presidente del Sinodo Straordinario dei Vescovi dedicato ai laici. Poco dopo il Papa gli chiese di presiedere la Congregazione per l'Educazione Cattolica. Ratzinger rifiutò, essendo convinto di non dover abbandonare così presto la sua sede vescovile a Monaco di Baviera.
- 1981 Il 25 novembre, Ratzinger ottenne dal Santo Padre Giovanni Paolo II la proposta di assumere la funzione di Prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede che quella volta accettò. Contemporaneamente diventò anche Presidente della Pontificia Commissione Biblica e della Pontificia Commissione Teologica Internazionale.

- 1986–1992 Ratzinger został przewodniczącym komisji przygotowującej *Katechizm Kościoła katolickiego*, co oznaczało 6 lat bardzo intensywnej pracy.
- 1998 6 listopada Ratzinger otrzymał nominację na wicedziekana Kolegium Kardynałów.
- 2002 30 listopada Jan Paweł II potwierdził jego wybór (przez kardynałów biskupów) na dziekana Kolegium Kardynałów.
- 2005 Jako dziekan Kolegium Kardynałów Ratzinger przewodniczył obradom Kolegium po śmierci papieża Jana Pawła II (2.04.2005). 19 kwietnia: kardynał Joseph Ratzinger został wybrany na biskupa Rzymu i przyjął imię Benedykta XVI.
- 2013 11 lutego 2013 papież Benedykt XVI ogłosił, że po rozważeniu w sumieniu swego stanu zdrowia i sił z dniem 28 lutego rezygnuje z posługi papieskiej – o godz. 20.00 tego dnia rozpoczyna się okres *sede vacante*.

- 1986–1992 Sei anni di un lavoro difficile come Presidente della Commissione per la Preparazione del Catechismo della Chiesa Cattolica.
- 1998 Il 6 novembre Ratzinger ricevette la nomina a Vice Decano del Collegio Cardinalizio.
- 2002 Il 30 novembre Giovanni Paolo II approvò la sua elezione (da parte dei Cardinali dell'Ordine dei Vescovi) a Decano del Collegio Cardinalizio.
- 2005 In qualità di Decano del Collegio Cardinalizio presiedette le assemblee del Collegio dopo la scomparsa di Giovanni Paolo II il 2 aprile 2005. Il 19 aprile, il card. Ratzinger, eletto Vescovo di Roma, scelse il nome Benedetto XVI.
- 2013 L'11 febbraio 2013 il Santo Padre Benedetto XVI dichiarò che, dopo aver ripetutamente esaminato la Sua coscienza riguardo allo stato della Sua salute e delle forze, rinunciava all'esercizio del ministero petrino. Il 28 febbraio, alle ore 20:00, cominciò il periodo della sede vacante.

UCHWAŁA NR 21/2015
SENATU
UNIWERSYTETU PAPIESKIEGO
JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

z dnia 20 kwietnia 2015
w sprawie

nadania tytułu doktora honoris causa

Uniwersytetu Papieskiego

Jana Pawła II w Krakowie

Jego Świątobliwości

Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI

Działając na podstawie art. 20 pkt 8 Statutu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w związku z art. 51 konstytucji apostolskiej *Sapientia christiana* o uniwersytetach i wydziałach kościelnych z 15 kwietnia 1979 (AAS 71 (1979), 469–499 z późn. zmian.), po zapoznaniu się z recenzjami przygotowanymi przez ks. dr. hab. Jacka Bramorskiego, prof. AM (Gdańsk), prof. dr. hab. Teresę Malecką oraz ks. prof. dr. hab. Andrzeja Zająca, Senat UPJPII uchwała, co następuje.

Nadaje się Jego Świątobliwości Benedyktowi XVI – emerytowanemu papieżowi tytuł doktora *honoris causa*

DELIBERA N.º. 21/2015
DEL SENATO
DELLA PONTIFICIA UNIVERSITÀ
GIOVANNI PAOLO II DI CRACOVIA

del 20 aprile 2015
sul

conferimento della Laurea Honoris Causa
della Pontificia Università
Giovanni Paolo II di Cracovia
a Sua Santità Benedetto XVI

Conformemente all'articolo 20, paragrafo 8 dello Statuto della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia, e in combinato disposto con l'articolo 51 della costituzione apostolica *Sapientia christiana* sulle università e facoltà canonicamente erette, del 15 aprile 1979 (AAS 71 (1979), 469–499 con relative modifiche), dopo aver letto le recensioni preparate dal Rev.do Jacek Bramorski, prof. AM (Danzica), dalla Prof. Teresa Mallecka e dal Rev.do Andrzej Zajac, prof. UPJP II, il Senato della UPJP II delibera quanto segue:

Viene conferito a Sua Santità Benedetto XVI, Papa emerito, il titolo di Dottore di ricerca *Honoris Causa*

Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w szczególności za:

- wielki szacunek dla tradycji muzycznej Kościoła oraz niezwykłą wrażliwość na dialog muzyki z wiarą;
- okazywanie przez wiele lat na wszystkich stanowiskach, jakie piastował, szczególnej troski o szlachetne piękno muzyki kościelnej i jej właściwe miejsce w sprawowaniu świętych obrzędów liturgicznych Kościoła;
- podkreślanie w swoim nauczaniu znaczenia *via pulchritudinis*, która może stać się drogą poznania i wielbienia Boga dla współczesnego człowieka;
- odważne dawanie swoim życiem, posługą, nauczaniem i pracą naukową świadectwa Prawdzie, która umacnia wiarę chrześcijańską w czasach duchowego zamętu spowodowanego przez liberalizm, postmodernizm i relatywizm oraz niestrudzone dążenie do przywrócenia Europie jej duchowego wymiaru;
- za życzliwe wsparcie działań uczelni zmierzających do przekształcenia Papieskiej Akademii Teologicznej w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

ks. prof. dr hab. Wojciech Zyzak
rektor

Kraków, 20 kwietnia 2015

della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia, in particolare:

- per un grande rispetto per la tradizione musicale della Chiesa, nonché per una sensibilità straordinaria al dialogo della musica con la fede;
- per aver dimostrato nell’arco di molti anni, qualunque carica ricoprisse, una cura speciale per la nobile bellezza della musica sacra e per il posto adeguato che essa riveste nei sacri riti liturgici della Chiesa;
- per aver sottolineato nel Suo insegnamento il significato della *via pulchritudinis*, che per l’uomo d’oggi può diventare una via di conoscenza e di lode a Dio;
- per aver testimoniato la Verità in maniera coraggiosa con la Sua vita, con il servizio, con l’insegnamento e con il lavoro scientifico: Verità che rafforza la fede cristiana in tempi di confusione spirituale, causata dal liberalismo, dal postmodernismo e dal relativismo; nonché per un’aspirazione instancabile a ridonare all’Europa la propria dimensione spirituale;
- per un grande sostegno delle azioni accademiche miranti a trasformare la Pontificia Accademia di Teologia nella Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia.

La presente delibera entra in vigore alla data di adozione.

Rev. Prof. Wojciech Zyzak
rettore

Cracovia, 20 aprile 2015

ks. prof. dr hab. Andrzej Zając
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja

w postępowaniu o nadanie godności

doktora honoris causa

*Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI
przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie*

„Papież Benedykt XVI jest jednym z najwybitniejszych teologów na Stolicy Piotrowej. [...] Jako profesor teologii fundamentalnej i dogmatyki w ciągu wielu lat swej akademickiej działalności stworzył samodzielne dzieło teologiczne, które stawia go w rzędzie najwybitniejszych teologów XX i XXI stulecia. Już od ponad pięćdziesięciu lat nazwisko Josepha Ratzingera kojarzy się z oryginalnym, całościowym opracowaniem teologii systematycznej”¹ – te słowa biskupa Gerharda Müllera (obecnie kardynała, prefekta Kongregacji Nauki Wiary) napisane we wstępie do pierwszego tomu *Opera Omnia* Josepha Ratzingera wskazują na wybitne osiągnięcia papieża Benedykta XVI w dziedzinie teologii. Mogłyby one stanowić wystarczające

¹ G. L. Müller, *Wstęp*, [w:] J. Ratzinger, *Teologia liturgii: sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*, tłum. W. Szymona, Lublin 2012 (*Opera Omnia*, 11), s. 5.

Rev. prof. Andrzej Zajac
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia

Recensione

*della domanda relativa al conferimento
della Laurea Honoris Causa da parte della
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia
a Sua Santità Santo Padre Benedetto XVI*

“Papa Benedetto XVI è uno dei più grandi teologi che abbiano mai occupato la Cattedra di Pietro. [...] Papa Benedetto XVI, nei lunghi anni della sua attività accademica come professore di teologia fondamentale e dogmatica, ha creato un’opera teologica personale che lo colloca nella lista dei teologi più significativi del XX e XXI secolo. Da oltre 50 anni il nome di Joseph Ratzinger viene legato a uno studio originale e integrale della teologia sistemata¹. Queste parole del mons. Gerhard Müller (attualmente cardinale, prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede), scritte nell’introduzione al primo volume dell’Opera Omnia di Joseph Ratzinger, indicano i risultati eccezionali di papa Benedetto XVI nel campo della teologia. Esse potrebbero costituire una motivazione sufficiente per il conferimento al Santo Padre della

¹ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, Libreria Editrice Vaticana 2010 (Opera Omnia, 11).

uzasadnienie do nadania Ojcu Świętemu doktoratu honorowego każdej teologicznej uczelni. Jednakże Rada Międzyuczelnianego Instytutu Muzyki Kościelnej, występując do senatów Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Akademii Muzycznej w Krakowie z wnioskiem o nadanie Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI tego odznaczenia, za jego podstawę uważa przede wszystkim niezwykle cenny wkład tego wybitnego myśliciela, genialnego teologa, kardynała, prefekta Kongregacji Nauki Wiary, a potem papieża w teologiczną refleksję na temat muzyki kościelnej. Dlatego przedmiotem recenzji będą publikacje, w których Joseph Ratzinger podejmował na przestrzeni wielu lat swojej naukowej działalności temat muzyki kościelnej, problem jej natury, obecności i zadań w liturgii Kościoła².

² W opracowaniu recenzji uwzględnione zostały następujące publikacje: *Raport o stanie wiary. Z Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*, przekł. Z. Orszyn, Marki 1986; J. Ratzinger, *Sól ziemi. Chrześcijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci. Z kardynałem rozmawia Peter Seewald*, przekł. G. Sowiński, Kraków 1997; J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, przekł. J. Zychowicz, Kraków 1999; J. Ratzinger, *Duch liturgii*, przeł. E. Pieciul, Poznań 2002; J. Ratzinger, *Muzyka a liturgia*, „Communio” 21 (2001) nr 122, s. 39–53; Benedykt XVI, *Roman Pieśniarz*, audyencja generalna, 21 maja 2008, „Niedziela” nr 22, 1 czerwca 2008, s. 4–5; J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt.; Benedykt XVI, *Światłość świata: Papież, Kościół i znaki czasu*, przekł. P. Napiwodzki, Kraków 2011.

Laurea *Honoris Causa* da parte di qualsiasi ateneo teologico. Comunque, il Consiglio dell'Istituto Interuniversitario di Musica Sacra di Cracovia, presentando ai Senati dell'Università Pontificia Giovanni Paolo II di Cracovia e dell'Accademia di Musica di Cracovia la domanda relativa al conferimento di questo titolo a Sua Santità Benedetto XVI, come motivo fondamentale di una tale proposta considera innanzitutto il contributo straordinario di questo pensatore eccellente, teologo geniale, cardinale, prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede e quindi Sommo Pontefice, alla riflessione teologica riguardo la musica sacra. Perciò l'oggetto della presente recensione saranno le pubblicazioni, in cui Joseph Ratzinger, nell'arco di tanti anni della sua attività scientifica, trattava il tema della musica sacra, il problema della sua natura, della sua presenza e delle sue funzioni nella liturgia della Chiesa².

² Nella presente recensione vengono citate le seguenti pubblicazioni: *Rapporto sulla fede. Vittorio Messori a colloquio con Joseph Ratzinger*, cap. IX, Cinisello Balsamo 1985; J. Ratzinger, P. Seewald, *Il sale della terra. Cristianesimo e Chiesa cattolica nel XXI secolo. Un colloquio con Peter Seewald*, Cinisello Balsamo 1996; J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*, Milano 1996; J. Ratzinger, *Introduzione allo spirito della liturgia*, Cinisello Balsamo 2001; J. Ratzinger, *Musica e liturgia*, "Communio" 171 (2000), s. 37-48 Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI, *Romano il Melode* (21.05.2008), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/05/21/0342/00780.html> [10.06.2015]; J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.; Benedetto XVI, Peter Seewald, *Luce del mondo. Il Papa, la Chiesa e i segni dei tempi. Un colloquio con Peter Seewald*, Libreria Editrice Vaticana 2010.

1. Zakorzenie w Biblii

Teologiczną refleksję o muzyce kościelnej Joseph Ratzinger opiera zawsze na źródłach biblijnych. W tekstach Starego i Nowego Testamentu znajduje on uzasadnienie dla obecności muzyki w kulcie chrześcijańskim, dla jej teologicznej promocji, a także podstawę do formułowania wniosków określających jej pozycję i zadania w posoborowej liturgii Kościoła.

Źródło śpiewu liturgicznego dostrzega on w historycznym napięciu zachodzącym pomiędzy dwoma istotnymi faktami w historii zbawienia: przejściem Izraelitów przez morze sycyjskie, co było główną inspiracją dla pieśni Mojżesza (Wj 15, 1–18) wychwalającej Boga za ocalenie z niewoli, a wizją św. Jana z Apokalipsy, w której zbawieni śpiewają „pieśń Mojżesza, sługi Boga i pieśń Baranka” (Ap 15, 2–3). Chrześcijanie, świętując Wielkanoc, co roku intonują ten śpiew jako swój własny i widzą w nim siebie jako uwolnionych przez Boga do nowego życia, którego źródłem jest zmartwychwstanie Chrystusa. W tych dwóch zbawczych wydarzeniach zapisanych na kartach Biblii widzi Joseph Ratzinger teologiczną podstawę śpiewu liturgicznego Kościoła.

Szczególne znaczenie dla kształtowania się śpiewu liturgicznego w pierwszych gminach chrześcijańskich miał starotestamentowy psalterz, który z czasem stał się modlitewnikiem rodzącego się Kościoła. To był zasadniczy powód, że od samego początku Kościół

1. Radicamento biblico

La riflessione teologica di Joseph Ratzinger sulla musica sacra è fondata sempre su fonti bibliche. Nei testi dell'Antico e del Nuovo Testamento Egli trova la giustificazione per la presenza della musica nel culto cristiano, per una promozione teologica di essa, nonché la base per formulare conclusioni che definiscono la sua posizione e i compiti nella liturgia postconciliare della Chiesa.

Egli vede infatti la fonte del canto liturgico in una tensione storica che si crea tra due avvenimenti essenziali della storia di salvezza: l'attraversamento del mare di giunchi da parte degli Israeliti, il che fu l'ispirazione immediata per il cantico di Mosè (Es 15, 1-18) che loda Dio per la salvezza dalla schiavitù, e la visione di san Giovanni nell'Apocalisse, dove i salvati cantano "il cantico di Mosè, servo di Dio, e il cantico dell'Agnello" (Ap 15, 2-3). I cristiani, ogni anno, festeggiando la Pasqua, intonano quel canto come proprio e vi si ritrovano loro stessi come liberati dalla mano di Dio per la vita nuova, la cui sorgente è la Risurrezione di Cristo. In questi due avvenimenti salvifici, scritti nelle pagine della Bibbia, Joseph Ratzinger scorge il fondamento teologico del canto nella liturgia della Chiesa.

Un significato particolare per lo sviluppo del canto liturgico nelle prime comunità cristiane lo ebbe il salterio dell'Antico Testamento, che con il passar del tempo divenne un libro di preghiere della Chiesa nascente. Fu un motivo di grande importanza il fatto che fin dal

był wspólnotą modlącą się śpiewem. Dla chrześcijan to Chrystus jest prawdziwym Dawidem – z Nim i przez Niego modlą się do Boga w Duchu Świętym. Dlatego śpiew – uważa Laureat – przekraczając zwykłą mowę, jest w rzeczywistości wydarzeniem pneumatycznym, pochodzącym od Ducha „nowym językiem”.

„Cantare amantis est” – przytaczając te słowa św. Augustyna, Joseph Ratzinger dowodzi, że śpiew Kościoła rodzi się ostatecznie z miłości. Ów związek miłości i śpiewu ma podstawy biblijne i pojawia się po raz pierwszy w Starym Testamencie w Pieśni nad Pieśniami. Laureat jest przekonany, że włączenie tego zbioru pieśni traktujących o miłości na wskroś ludzkiej spowodowane było przekonaniem Izraelitów, iż w pieśni, która opiewa miłość ludzką, kryje się tajemnica miłości Boga do Izraela. Tę interpretację przejęli również chrześcijanie. Dlatego słuszny jest wniosek, że pieśń śpiewana przez Kościół jest wyrazem miłości wierzącego człowieka do Boga.

Poszukując dalszych biblijnych podstaw muzyki kościelnej i jej artystycznych kwalifikacji, Laureat przeprowadza egzegezę ósmego wersetu Psalmu 47. Przytacza kilka różnych przykładów tłumaczenia tego wersetu. Alfons Deissler termin *Psalmenlied* tłumaczy jako *kunstvolles Lied* („pieśń pełna artyzmu”), Martin Buber i Franz Rosenzweig przełożyli ten werset słowami: „grajcie w sposób pełen natchnienia”, Hans Joachim Kraus tłumaczy ten werset jako „śpiewajcie pieśń pełną artyzmu”, natomiast Biblia Jerozolimska – „Spielt für Gott

principio la Chiesa fosse una comunità che pregava con i canti. Per i cristiani Cristo è il vero Davide, con Lui e attraverso di Lui loro pregano Dio nello Spirito Santo. Per tale ragione – ritiene il Laureato – il canto, oltrepassando il semplice parlare, è in realtà un avvenimento pneumatico, “una lingua nuova” proveniente dallo Spirito.

Cantare amantis est. Citando queste parole di sant’Agostino Joseph Ratzinger sostiene che il canto della Chiesa nasce definitivamente dall’amore. Questo legame tra l’amore e il canto ha fondamenti biblici e si presenta per la prima volta nell’Antico Testamento nel *Cantico dei cantici*. Il Laureato è convinto che l’inclusione di questa raccolta di canti che trattano dell’amore puramente umano nell’ambito della Bibbia, fosse dovuta alla certezza degli Ebrei che nella poesia che tratta l’amore umano, vi sia nascosto il mistero dell’amore di Dio verso il popolo d’Israele. Tale interpretazione viene accolta anche dai cristiani. Pertanto è giusta l’affermazione che un canto eseguito dalla Chiesa sia un’espressione d’amore dell’uomo credente verso Dio.

In cerca di ulteriori fondamenti biblici della musica sacra e delle sue qualifiche artistiche, il Laureato svolge l’esegesi dell’ottavo versetto del Salmo 47. Riporta alcuni esempi di traduzioni diverse del versetto nominato: A. Deissler traduce il termine *Psalmenlied* con *kunstvolles Lied* (canto pieno di maestria); Buber e Rosenzweig lo traducono “Suonate in maniera piena d’ispirazione”; H. J. Kraus interpreta il versetto come “Cantate un canto pieno di maestria”; nella Bibbia di Gerusalemme leggiamo *Spielt für Gott mit all euer Kunst* (Suonate a Dio con

mit all euer Kunst” („grajcie Bogu z całym artyzmem”). Septuaginta na określenie hebrajskiego słowa *maskil* używa określenia *psalate synteos* – co można przetłumaczyć jako „śpiewajcie rozumnie, śpiewajcie inteligentnie”. Wulgata tłumaczy to zwrotem *psallite sapienter*, wskazując, że śpiewanie psalmów powinno mieć w sobie i wyrażać coś z istoty mądrości. „W tym sensie – pisze Ratzinger – między mądrością i muzyką zachodzi pewne pokrewieństwo, ponieważ w muzyce przez takie zaangażowanie człowiek upodabnia się do Logosu. [...] W ten sposób za pośrednictwem słów psalmu do świadomości Kościoła przeniknął postulat wysokiego artystycznego poziomu muzycznej ekspresji w kulcie”³. Także słowo *sapienter* w niektórych tłumaczeniach oddane jest terminem *cum arte* i wskazuje ten sam kierunek myślenia. Mówi nam ono, że spotkanie z Bogiem stawia wyzwanie najwyższym zdolnościom człowieka. Odpowiedź, jaką człowiek daje Bogu, winna mieć największą godność i piękno, wzniosłość zawartą w autentycznym dziele sztuki.

Interesująco jawi się w rozważaniach Josepha Ratzingera biblijne uzasadnienie dla każdej artystycznej działalności człowieka. Na podstawie egzegezy kilku wersetów z Księgi Wyjścia (Wj 35, 30; 36, 2), w których jest mowa o budowie przybytku, wyprowadza on biblijną „teorię sztuki”, na którą składają się trzy elementy: 1) sam Bóg wskazuje artyście, co jest godne Boga

³ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 553–554.

tutta la maestria). Nella Septuaginta per l'ebraico *maskil* troviamo la definizione *psalate synteos*, il che può essere tradotto come “cantate in modo ragionevole, cantate in modo intelligente – in un doppio significato – così come voi stessi lo comprendete e così che sia comprensibile per gli altri”. La Vulgata lo traduce con *psallite sapienter*, indicando che “cantare i salmi dovrebbe avere qualcosa della sapienza ed esprimere qualcosa dell'essenza della sapienza”. “Per questo motivo c'è affinità tra sapienza e musica: perché anche in quest'ultima si verifica una tale integrazione dell'umano, e così l'uomo intero si conforma al Logos”³. In questo modo, grazie alle parole del salmo, è entrato nella Chiesa il postulato di un alto livello artistico dell'espressione musicale nel culto. Anche il termine *sapienter* in alcune traduzioni viene reso *cum arte*, e suggerisce lo stesso modo di pensare: l'incontro con Dio pone una sfida alle capacità più alte dell'uomo. La risposta che l'uomo dà a Dio dovrebbe distinguersi con la suprema dignità, con la bellezza e con la maestosità che si trova in ogni autentica opera d'arte.

È interessante come nelle riflessioni di Joseph Ratzinger sia designata la motivazione biblica per ciascun'attività artistica dell'uomo. Sulla base dell'esegesi di qualche versetto del Libro dell'Esodo (Es 35, 30; 36, 2), dove si parla della costruzione del tempio, Egli introduce una “teoria biblica dell'arte” che comprende tre elementi: 1) Dio stesso indica all'artista ciò che è degno

³ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

i piękne; 2) Bóg powołuje artystę „imiennie” do dzieła, które ma wykonać; 3) do pracy nad dziełem artystę winno skłaniać serce. Wprawdzie zasady te odnoszą się do sztuki plastycznej, ale – uważa Laureat – teorię tę można z powodzeniem odnieść także do sztuki muzycznej.

Z analizy powtarzającego się wielokrotnie w Biblii słowa *psallite* wyprowadza Laureat kilka ważnych dla muzyki kościelnej wniosków. Po pierwsze, wezwanie to stanowi zaproszenie do wielbienia i adoracji Boga, które Biblia ukazuje jako najgłębsze powołanie człowieka. Po drugie, ekspresja muzyczna jest częścią autentycznej odpowiedzi człowieka na objawienie się Boga, same bowiem słowa, milczenie, czyn nie wystarczą. Po trzecie, w biblijnym wezwaniu „śpiewajcie Panu pieśń nową” dostrzega Ratzinger nieustanne zadanie ciągle nowego głoszenia obecności Boga, a nie zamknięcie się w określonych w przeszłości formach. Dla chrześcijan to wezwanie, aby śpiewać Panu „pieśń nową”, oznaczało przejście ze Starego do Nowego Przymierza. Psalmi otrzymują tu chrystologiczny sens, gdyż owo oczekiwane *novum* wydarzyło się dopiero teraz, w misterium Jezusa Chrystusa. „Nowa pieśń” śławi Jego śmierć i zmartwychwstanie oraz głosi światu tajemnicę Boga, który w Jezusie Chrystusie stał się człowiekiem. W ten sposób „stara pieśń” stała się „nową pieśnią” i jako taka winna być ciągle na nowo śpiewana.

Do idei „nowej pieśni” nawiązał Joseph Ratzinger już jako papież w katechezie poświęconej Romanowi

di Dio e ciò che è bello; 2) Dio chiama l'artista "per nome" per l'opera che questo deve realizzare; 3) è il cuore che dovrebbe spingere l'artista a compiere l'opera. È vero che questi principi si riferiscono piuttosto all'arte figurativa, ma – sostiene il Laureato – tale teoria può essere estesa felicemente anche alla musica.

Dall'analisi del termine *psallite*, ripetuto molteplici volte nella Bibbia, il Laureato ricava alcune conclusioni importanti per la musica sacra. Prima di tutto, una chiamata del genere è un invito a lodare e adorare Dio, che la Bibbia indica come la vocazione più profonda dell'uomo. Poi, l'espressione musicale è una parte della risposta autentica dell'uomo alla rivelazione di Dio, poiché le sole parole, il silenzio e le azioni non bastano. Infine, nell'appello biblico "Cantate al Signore un canto nuovo" Ratzinger vede un compito fisso di annunciare in maniera nuova la presenza di Dio, piuttosto che chiudersi in forme definite nel passato. Per i cristiani questa chiamata a cantare al Signore "un canto nuovo" significava il passaggio dall'Antica alla Nuova Alleanza. I Salmi acquistano qui un senso cristologico, dato che quell'atteso *novum* è avvenuto solo ora, nel mistero di Gesù Cristo. "Il Canto Nuovo" elogia la Sua morte e la Risurrezione e annuncia al mondo il mistero di Dio che in Gesù Cristo è diventato Uomo. In questo modo "il vecchio canto" è divenuto "il canto nuovo" e come tale dovrebbe essere cantato sempre in un modo nuovo.

Joseph Ratzinger fece allusione a quest'idea del "canto nuovo" nella veste di Pontefice in una catechesi

Melodosowi (21 maja 2008 roku), kiedy mówił: „A jeśli wiara jest żywa, to i dziś możemy odpowiedzieć na wołanie, które powtarza się stale od nowa w Psalmach: «śpiewajcie Panu pieśń nową». [...] nowy śpiew, pieśń nowa, kultura nowa i obecność całego dziedzictwa kulturalnego [...] nie wykluczają się, lecz stanowią jedną rzeczywistość; są obecnością piękna Boga oraz radości, że jesteśmy Jego dziećmi”⁴.

Na potwierdzenie faktu, że w życiu Kościoła śpiew jest darem Ducha, tak samo jak nauczanie, prorocstwo i dar wyjaśniania, znajduje Laureat argument w tekście Listu św. Pawła do Koryntian: „Chodzi więc o to, bracia, że każdy ma jakiś dar – śpiewu, nauczania, objawiania Bożych tajemnic, języków, tłumaczenia języków. Kiedy się gromadzicie, niech one wszystkie służą wzajemnemu zbudowaniu” (1 Kor 14, 26)⁵. Kardynał uważa, że wczesny rozwój chrystologii, coraz głębsze poznanie Bóstwa Chrystusa dokonywało się właśnie w śpiewach Kościoła, we wzajemnym oddziaływaniu na siebie teologii, poezji i muzyki. W tym duchu wypowiedział się jako papież Benedykt XVI we wspomnianej wyżej katechezie, kiedy o wielkim twórcy greckich hymnów liturgicznych Romanie Melodosie powiedział, że należy on do wielkiej rzeszy teologów, którzy przekształcili teologię w poezję. I doda piękne słowa:

⁴ Benedykt XVI, *Roman Pieśniarz*, dz. cyt., s. 5.

⁵ Przekład według: J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 560.

dedicata a Romano il Melode (21 maggio 2008), quando disse: „E se la fede è viva, anche oggi possiamo rispondere all’imperativo che si ripete sempre di nuovo nei Salmi: «Cantate al Signore un canto nuovo». [...] canto nuovo, cultura nuova e presenza di tutta l’eredità culturale [...] non si escludono, ma sono un’unica realtà; sono presenza della bellezza di Dio e della gioia di essere figli suoi”⁴.

Per confermare il fatto che nella vita della Chiesa il canto sia un dono dello Spirito, così come l’insegnamento, la profezia e il dono delle lingue, il Laureato cita il testo di san Paolo: “Che fare dunque, fratelli? Quando vi radunate, uno ha un salmo, un altro ha un insegnamento; uno ha una rivelazione, uno ha il dono delle lingue, un altro ha quello di interpretarle: tutto avvenga per l’edificazione” (1 Cor 14, 26)⁵. Il Cardinale ritiene che lo sviluppo della cristologia all’inizio così come una conoscenza sempre più profonda della Divinità di Cristo si sono realizzati appunto nei canti della Chiesa, nell’influsso reciproco della teologia, della poesia e della musica. In questo spirito si esprime come papa Benedetto XVI nella soprannominata catechesi sul compositore di inni liturgici greci, Romano il Melode. Dirà che egli appartiene a una grande schiera di teologi che trasformarono la teologia in poesia. Aggiungerà inoltre ancora

⁴ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI, *Romano il Melode* (21.05.2008), op. cit.

⁵ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

„Wiara jest miłością, dlatego tworzy poezję i muzykę. Wiara jest radością, dlatego tworzy piękno”⁶.

Joseph Ratzinger jest przekonany, że w sferze muzyki – bardziej niż w innych obszarach kultury – wiara Kościoła okazała się niezwykle twórcza właśnie dlatego, że w swym artystycznym wyrazie konsekwentnie trzymała się Biblii i na przestrzeni wieków nauczyła się coraz lepiej wykorzystywać jej wewnętrzne bogactwo. To bogactwo zaczerpnięte z Ksiąg Świętych w tradycji Kościoła zachodniego wyraziło się w modlitwie, która przyjęła postać śpiewu i skonkretyzowała się w ciągu wieków w trzech podstawowych formach: w chorale gregoriańskim, w wielkiej polifonii początków epoki nowożytnej (renesans) i w pieśniach kościelnych.

2. Wierność tradycji muzycznej Kościoła – perspektywy na przyszłość

W wielu tekstach Josepha Ratzingera traktujących o muzyce w liturgii przewija się wielka troska o zachowanie wielowiekowej tradycji muzycznej Kościoła. Będąc przekonanym o wartości tradycji, którą należy zachować, Laureat nie zamyka się w niej, lecz myślą wybiega w przyszłość, szukając dróg i wskazówek do tworzenia nowych form odpowiadających wymogom dzisiejszej liturgii. W imię obrony tradycji muzycznej

⁶ Benedykt XVI, *Roman Pieśniarz*, dz. cyt., s. 4.

una bella frase: “La fede è amore e perciò crea poesia e crea musica. La fede è gioia, perciò crea bellezza”⁶.

Joseph Ratzinger è convinto che nell’ambito della musica, più che in altri campi della cultura, la fede della Chiesa si sia mostrata estremamente creativa proprio perché nella sua espressione artistica rimase legata alla Bibbia e nel corso dei secoli aveva imparato sempre meglio a utilizzare la sua ricchezza interiore. Questa ricchezza attinta dai Libri Sacri, nella tradizione della Chiesa Occidentale trovò la sua espressione nella preghiera che prese la forma di canto e venne a concretizzarsi, nel corso dei secoli, in tre generi principali: nel corale gregoriano, nella grande polifonia degli inizi dell’epoca moderna (rinascimento) e nei canti da chiesa.

2. Fedeltà alla tradizione musicale della Chiesa – prospettive per il futuro

In molti testi di Joseph Ratzinger che trattano della musica nella liturgia, si nota una grande preoccupazione per la conservazione della tradizione plurisecolare della musica da chiesa. Convinto del valore della tradizione che va conservata, il Cardinal Ratzinger non si chiude in essa, ma guarda verso il futuro, cercando vie e indicazioni per creare forme nuove, corrispondenti alle esigenze

⁶ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI, *Romano il Melode* (21.05.2008), op. cit.

Kościół podejmuje polemikę z poglądami tych autorów, którzy w dziele soborowej odnowy muzyki odrzucają całe muzyczne dziedzictwo, dążąc do uproszczenia liturgii, uczynienia jej bardziej zrozumiałą i komunikatywną.

W rozmowie z Vittorio Messori (1984) na temat muzyki sakralnej, do której zachowania i pomnażania z „największą starannością” jako „skarbu Kościoła” zachęca Sobór Watykański II, kardynał Ratzinger z ubolewaniem stwierdza: „Tymczasem wielu liturgistów odłożyło na bok ten skarb, stwierdzając, że jest on dostępny dla niewielu. Odłożyło ten skarb w imię «większej zrozumiałości dla wszystkich i w każdym momencie liturgii». A zatem – na miejsce muzyki sakralnej, usuniętej z katedr i wykonywanej jedynie okazjonalnie – weszła muzyka «użytkowa»: pioseneczki łatwe i modne”⁷. W ten sposób praktyka odeszła od teorii i wskazań soboru, dla którego „muzyka sakralna jest – poza wszystkim – samą liturgią, a nie jej służebnym ornamentem”. Nie kwestionuje Laureat wartości pieśni ludowych, nie odrzuca też całkowicie tzw. muzyki użytkowej, ale sprzeciwia się jej wyłączności. Uważa jednak, że wyłączność ta nie jest usprawiedliwiona ani postanowieniami soboru, ani koniecznością duszpasterską.

W przekonaniu Josepha Ratzingera cała tradycja muzyczna Kościoła odpowiadająca liturgii, począwszy

⁷ *Raport o stanie wiary...*, dz. cyt., s. 110.

della liturgia odierna. Per difendere la tradizione musicale della Chiesa, intraprende una polemica con le idee di quegli autori che nell'opera del rinnovamento conciliare della musica rigettano tutto il patrimonio musicale, nel nome di una semplificazione della liturgia, per renderla più comprensibile e comunicativa.

Nel colloquio con Vittorio Messori (1984) sulla musica sacra, che il Concilio Vaticano II esorta non solo a salvare ma a incrementare “con la massima diligenza”, come “il tesoro della Chiesa”, il Cardinale segnala con rammarico: “Invece, molti liturgisti hanno messo da parte quel tesoro, dichiarandolo «accessibile a pochi», l'hanno accantonato in nome della «comprensibilità per tutti e in ogni momento» della liturgia postconciliare. Dunque, non più «musica sacra» – relegata, semmai, per occasioni speciali, nelle cattedrali – ma solo «musica d'uso», canzonette, facili melodie, cose correnti”⁷. In questo modo la prassi si allontanò dal Concilio “secondo il quale, oltretutto, la musica sacra è essa stessa liturgia, non ne è un semplice abbellimento accessorio”. Il Laureato non mette in questione il valore dei canti sacri popolari, né nega totalmente la cosiddetta “musica d'uso”, ma si oppone ad un suo esclusivismo “che non è giustificato né dal Concilio né dalle necessità pastorali”.

Secondo Joseph Ratzinger tutta la tradizione musicale della Chiesa appartenente alla liturgia, a partire dal

⁷ *Rapporto sulla fede...*, op. cit.

od chorału gregoriańskiego poprzez wielką polifonię, muzykę renesansu i baroku aż po współczesność, jest wynikiem syntezy ducha, intuicji i oddziałującego na zmysły dźwięku. Wyrosła ona na antropologicznym podłożu, które w ciągu wieków „zespoliło element duchowy i świecki w najgłębszą ludzką jedność”. Znacząco brzmi jego wyznanie, że wielkość tej muzyki jest dla niego „najbardziej bezpośrednim i oczywistym potwierdzeniem chrześcijańskiej wizji człowieka i chrześcijańskiej wiary w odkupienie, jakiego dostarcza nam historia”⁸. Jest przekonany, że w całej religijnej tradycji Kościoła tkwi potężna siła uobecniająca. To, co podziwiamy dzisiaj w muzeach, jest jedynie eksponatem przeszłości, w liturgii zaś jest nieustannie ożywczą teraźniejszością i staje się źródłem inspiracji dla tworzących dziś artystów. Do tej myśli powróci jako papież Benedykt XVI podczas wspomnianej audiencji generalnej 21 maja 2008 roku, kiedy powie: „Żywe człowieczeństwo, żar wiary, głęboka pokora przenikają pieśni Romana Melodosa. Ten wielki poeta i kompozytor przypomina nam cały skarbiec kultury chrześcijańskiej, zrodzonej z wiary, zrodzonej z serca, które spotkało się z Chrystusem, Synem Bożym. Z tego zetknięcia się serca z Prawdą, która jest Miłością, rodzi się kultura, zrodziła się cała wielka kultura chrześcijańska. I jeżeli wiara pozostaje prawdziwa, również to dziedzictwo kulturowe nie jest czymś martwym, lecz pozostaje żywe i obecne [...]. Również

⁸ J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, dz. cyt., s. 195.

canto gregoriano attraverso la grande polifonia, la musica del rinascimento e il barocco fino all'epoca moderna, proviene da una sintesi di spirito, intuizione e suono che influisce sui sensi. Essa è nata sul fondamento antropologico che nell'arco dei secoli "collegava elementi spirituali e profani in un'ultima unità umana". È significativa la sua affermazione che la grandezza di questa musica rappresenta per Lui "la verifica più immediata e più evidente dell'immagine cristiana dell'uomo e della concezione cristiana della redenzione, che la storia ci offre"⁸. Egli è sicuro che nell'intera tradizione religiosa della Chiesa, permanga una potente forza che rende presente Dio tra gli uomini. Ciò che ammiriamo oggi nei musei sono soltanto esemplari del passato, invece nella liturgia quello diventa continuamente un presente vivificante e una sorgente d'ispirazioni per gli artisti-creatori di oggi. Egli tornerà su questo pensiero già come papa Benedetto XVI, durante l'udienza generale, accennata sopra, del 21 maggio 2008. Allora dirà: "Umanità palpitante, ardore di fede, profonda umiltà pervadono i canti di Romano il Melode. Questo grande poeta e compositore ci ricorda tutto il tesoro della cultura cristiana, nata dalla fede, nata dal cuore che si è incontrato con Cristo, con il Figlio di Dio. Da questo contatto del cuore con la Verità che è Amore nasce la cultura ed è nata tutta la grande cultura cristiana. E se la fede rimane viva, anche quest'eredità culturale non diventa una cosa morta,

⁸ J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo*, op. cit.

wielka muzyka – chorał gregoriański, Bach czy Mozart – też nie jest czymś, co minęło, lecz żyje witalnością liturgii i naszej wiary. Jeśli wiara jest żywa, kultura chrześcijańska nie staje się «przeszłością», lecz pozostaje żywa i obecna”⁹.

Postawa wierności i szacunku dla wielkiej muzycznej tradycji Kościoła zachodniego widoczna jest również u Josepha Ratzingera, kiedy podejmuje on problem inkulturacji. Nie odrzuca słuszności tej idei w działalności Kościoła, zwłaszcza w krajach misyjnych. Uważa jednak, że w tej radości otwarcia na obce kultury zapomniano o tym, że „także kraje Europy mogą się wykazać tradycją muzyczną, która ma doniosłe znaczenie dla ich życia religijnego i społecznego, że istnieje tu muzyka, która wyrastała wprost z serca Kościoła i jego wiary”¹⁰. Trzeba ją zachowywać i otaczać opieką – czego domaga się Sobór – ale tylko wówczas, „gdy nadal jest ona głośno brzmiącą modlitwą i aktem chwały Bożej – gdy rozbrzmiewa tam, gdzie powstała: w kulcie świętego Kościoła”¹¹.

Zastanawiając się nad przyszłością muzyki kościelnej, Laureat przypomina, że jej twórcy w przeszłości zawsze odznaczali się postawą pełną czci, pokorą,

⁹ Benedykt XVI, *Roman Pieśniarz*, dz. cyt., s. 5.

¹⁰ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 492.

¹¹ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 492.

ma rimane viva e presente. [...] Neanche la grande musica – il gregoriano o Bach o Mozart – è cosa del passato, ma vive della vitalità della liturgia e della nostra fede. Se la fede è viva, la cultura cristiana non diventa «passato», ma rimane viva e presente»⁹.

L'atteggiamento di fedeltà e di rispetto nei confronti della grande tradizione musicale della Chiesa Occidentale, è percepibile da Joseph Ratzinger anche quando tocca il problema dell'inculturazione. Non respinge la validità di quest'idea nell'agire della Chiesa, soprattutto nei paesi verso cui si rivolge l'attività missionaria. Sostiene però, che “mentre giustamente ci si rallegra per l'apertura alle culture straniere, sembra si sia non di rado dimenticato che anche i paesi dell'Europa, devono esibire una tradizione musicale che «ha una grande importanza nella vita religiosa e sociale», e che anzi esiste qui una musica che è maturata dal cuore della Chiesa e dalla sua stessa fede”¹⁰. “Il Concilio pretende la massima diligenza nella conservazione e nella cura” di essa, ma solamente se questa musica “continua a essere preghiera sonora, gesto e glorificazione, se essa risuona là dove è nata: nel culto divino della Santa Chiesa”¹¹.

Riflettendo sul futuro della musica sacra, il Laureato ricorda che nel passato i compositori di essa si

⁹ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI, *Romano il Melode* (21.05.2008), op. cit.

¹⁰ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

¹¹ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

gotowością służenia innym swoimi dziełami. Uważa on, że dzisiaj twórcy muzyki kościelnej winni z tej postawy czerpać inspirację, tylko wtedy mogą stworzyć właściwą dla liturgii muzykę. Przypomina dwa drogowskazy, jakie dzisiaj Kościół stawia przed kompozytorami kompozytorom muzyki kościelnej: pierwszym jest postulat, aby w wewnętrznym charakterze muzyka ta odpowiadała wymaganiom wielkich tekstów liturgicznych: *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei*. Drugą sugestią jest wskazanie na chorał gregoriański i na polifonię Palestriny. Laureat zastrzega jednak, że nie chodzi tu o proste naśladownictwo tych wzorów. Są to jedynie wzorce ukazujące pewien kierunek działania; tego jednak, co powstanie z ich twórczego przetworzenia, nie można przewidzieć.

Laureat nie wątpi w to, że i dzisiaj istnieją nowe możliwości artystycznej muzycznej wypowiedzi, które będą odzwierciedlać ducha każdej nowej epoki. Zastanawia się jednak, czy wiara, która w naszych czasach w znacznej mierze przestała oddziaływać na życie publiczne, może jeszcze stać się siłą twórczą? Z optymizmem patrzy jednak w przyszłość, dostrzegając w Afryce, Ameryce Łacińskiej, Azji nowy rozkwit wiary, który przyniesie nowe kształty kultury, także kultury muzycznej. W kryzysie kultury zachodniej, jaki niewątpliwie przeżywamy, nowe oczyszczenie może nastąpić i wyłonić się z „wysp duchowego skupienia”, skąd na nowo zrodzi się kultura chrześcijańska, a wraz z nią nowa muzyka. Nowe możliwości dla muzyki

distinguevano sempre con un atteggiamento pieno di venerazione, umiltà e prontezza a servire gli altri con le loro opere. Secondo Lui, oggi i compositori della musica ecclesiale dovrebbero attingerne l'ispirazione, perché solamente in questo modo potranno creare una musica adeguata alla liturgia. Ricorda due indicazioni che la Chiesa nei nostri tempi dà a questi compositori: primo postulato – la musica deve corrispondere nel suo carattere interiore con le esigenze dei grandi testi liturgici – *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei*; secondo – è consigliabile l'uso del canto gregoriano e della polifonia di Palestrina. Il Cardinale avverte però che non si tratta di una semplice imitazione di quei modelli. Sono soltanto esempi che mostrano la direzione dell'attività, ma non è prevedibile quale effetto avrà un'elaborazione creativa di essi.

Il Laureato non dubita che oggi esistano nuove possibilità dell'espressione artistica musicale che rispecchiano lo spirito di ogni epoca nuova. Si pone però la domanda, come la fede che nel nostro tempo "ha perduto molta della sua capacità di dare un'impronta alla realtà della vita pubblica, potrà essere creativa?" Comunque, con ottimismo guarda verso il futuro, scorgendo "in Africa, in Asia e nell'America Latina [...] una nuova fioritura della fede, da cui potrebbero anche scaturire nuove forme di cultura", anche di quella musicale. Nella crisi culturale dell'Occidente che indubbiamente viviamo, "una nuova purificazione e unificazione culturale può svilupparsi soltanto da «isole di raccoglimento spirituale»", da cui nuovamente rinascerà una nuova cultura cristiana, e con essa – una

kościelnej widzi także w „przyczółkach pobożności ludowej i jej muzyce”, a także w różnych formach muzyki religijnej. Obydwie powinny pozostawać w relacji z muzyką liturgiczną, która może obydwia rodzaje muzyki inspirować i oczyszczać, przygotowując w ten sposób nowe postaci muzyki właściwej dla kultu Bożego. W tej otwartości na nowe formy niezbędna jest jednakże odwaga ascezy i odwaga sprzeciwu wobec modnych dzisiaj prądów, które chcą do liturgii wprowadzić muzykę z duchem liturgii niewiele mającą wspólnego lub wręcz mu zaprzeczającą. Z tej odwagi dopiero może zrodzić się nowa twórczość, z której wyłoni się coś nowego, co z czasem wejdzie do wspólnego skarbcza muzyki Kościoła.

3. Muzyka a liturgia – wzajemne relacje

Od zarania kształtowania się kultu Kościoła liturgia i muzyka pozostawały zawsze w ścisłej relacji. Jej uzasadnienie znajduje Laureat w fakcie, że tam, gdzie człowiek rozmawia z Bogiem na modlitwie, samo słowo mówione nie wystarczy. Dlatego – uważa on – liturgia z samej swej natury przywoływała na pomoc muzykę, śpiew i głosy stworzeń w dźwiękach instrumentów. Nie dziwi zatem, że w nurcie odnowy liturgii temat wzajemnych odniesień muzyki i liturgii był i jest nadal przedmiotem wielu dyskusji i sporów.

nuova musica. Vede nuove possibilità per la musica sacra negli “spazi preliminari della religiosità popolare e della sua musica”, e inoltre in varie forme della musica religiosa. Ambedue dovrebbero essere sempre “in fecondo scambio con la musica liturgica” che le può ispirare e purificare, preparando così nuovi tipi di musica adatta per il culto divino. Nell’apertura alle forme nuove è indispensabile però il coraggio dell’ascesi e dell’obiezione contro le correnti odierne che vanno molto di moda e vogliono introdurre nella liturgia una musica che ha poco a che fare con lo spirito della liturgia, oppure anzi lo negano. Solo da quel coraggio può nascere una nuova creazione, dalla quale successivamente spunterà qualcosa di nuovo, che con il tempo entrerà nel tesoro comune della musica della Chiesa.

3. Musica e liturgia – relazioni reciproche

Fin dai principi della formazione del culto ecclesiale, la liturgia e la musica rimanevano sempre in stretta relazione. Il Laureato ne trova la motivazione nel fatto che lì dove l’uomo parla con Dio in preghiera, la sola parola pronunciata non basta. Pertanto – Egli ritiene – la liturgia per la sua natura richiamava in soccorso la musica, il canto e le voci delle creature nei suoni degli strumenti. Non stupisce dunque, che nella corrente del rinnovamento della liturgia, il tema dei riferimenti scambievoli tra musica e liturgia è stato ed è finora oggetto di molte discussioni e controversie.

W przekonaniu Josepha Ratzingera wszelkie rozważania na temat reformy liturgii muszą z konieczności zadać istotne pytanie o miejsce muzyki w liturgii. Nie można bowiem mówić o liturgii, nie mówiąc o muzyce, ponieważ obydwie sfery są ze sobą ściśle powiązane. Według Laureata zależność ta jest prosta: „gdzie podupada liturgia, podupada również muzyka sakralna, a gdzie liturgia jest właściwie rozumiana i gdzie wier nią żyją, rozkwita dobra muzyka kościelna”¹². Przypominając podstawowe zasady muzyki kościelnej, odwołuje się on do Katechizmu Kościoła katolickiego i tekstu konstytucji o liturgii świętej: „Liturgia ziemską daje nam niejako przedsmak uczestnictwa liturgii niebiańskiej, odprawianej w świętym Jeruzalem, do którego pielgrzymujemy [...] ze wszystkimi zastępami duchów niebieskich wyśpiewujemy Panu hymn chwały” (KKK 1090, KL 8). Komentując te słowa, Joseph Ratzinger przywołuje wypowiedź Philippa Harnoncourta, który pisze, że to, o czym nie można mówić, trzeba wyrażać śpiewem i muzyką; i dodaje: „Żydzi i chrześcijanie są zgodni co do tego, że ich śpiew i muzyka wskazują na niebo albo też przychodzą z nieba lub są zasłyszane z nieba”¹³. Kardynał jest przekonany, że tak jak wiara rodzi się ze słuchania słowa Bożego, tak również muzyka powstaje z tych obszarów, w których ludzkie słowo, jako odpowiedź na słowo Boże, w końcu staje się śpiewem.

¹² J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 523.

¹³ Zob. J. Ratzinger, *Nowa pieśń...*, dz. cyt., s. 215.

Nella convinzione di Joseph Ratzinger, tutte le riflessioni sulla riforma liturgica devono per forza porre domande essenziali sul posto della musica nella liturgia, poiché non si può parlare della liturgia senza parlare della musica, dato che entrambe le sfere sono strettamente legate l'una con l'altra. Secondo il Cardinale, l'interdipendenza è semplice: "se crolla la liturgia, crolla anche la musica sacra, e se la liturgia è rettamente intesa e vissuta, si sviluppa bene anche la buona musica ecclesiale"¹². Ricordando i principi elementari della musica sacra, si riferisce al Catechismo della Chiesa Cattolica e al testo della Costituzione sulla Sacra Liturgia: "Nella liturgia terrena noi partecipiamo per anticipazione alla liturgia celeste che viene celebrata nella santa città di Gerusalemme, verso la quale tendiamo come pellegrini [...] insieme con tutte le schiere delle milizie celesti cantiamo al Signore l'inno di gloria" (CCC 1090; SC 8). In un commento di tali affermazioni, allude ad un intervento di Philip Harnoncourt. Questo scrive infatti che "delle cose di cui non si può parlare, si può allora, anzi si deve, cantare e musicare"; e aggiunge: „Ebrei e cristiani sono concordi nell'opinione che il loro cantare e musicare rinvia al cielo, o proviene dal cielo, o è suggerito dal cielo..."¹³. Il Cardinale è certo che come la fede nasce dalla Parola di Dio che abbiamo udito, così anche la musica emerge da quelle sfere dove la parola umana come risposta alla Parola di Dio finalmente

¹² J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

¹³ J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo*, op. cit.

Przyzywa także na pomoc głosy kosmosu, aby niewypowiedziane stało się słyszalne. Oznacza to – uważa Ratzinger – że muzyka kościelna, pochodząc ze słowa i dosłyszalnego w nim milczenia, wymaga stałego odniesienia do całej pełni Logosu.

Poszukując teologicznego uzasadnienia obecności muzyki w kulcie, Laureat sięga po argument wyprowadzony wprost z tajemnicy wcielenia. Z niej winna ona czerpać wewnętrznie swe kryteria. Muzyka liturgiczna jest bowiem konsekwencją wynikającą z wymogów i dynamizmu wcielenia Słowa. Dlatego liturgia z konieczności sięga po język muzyki, aby odwołać się do głębszych sfer rozumienia i odpowiedzi człowieka na Boże wezwanie. Wyrażanie się wiary w języku muzyki stanowi dla Ratzingera jeden z elementów procesu wcielenia się Słowa. Ujmuje to w krótkim stwierdzeniu: „W krzyżu i w Zmartwychwstaniu Wcielenie Słowa staje się «wśłowieniem» ciała. W ten sposób samo umuzycznienie słowa jest równocześnie spirytualizacją ciała”¹⁴. W tym tajemniczym procesie widzi on uzasadnienie dla obecności muzyki instrumentalnej w liturgii; „drzewo i blacha stają się tonem, nieświadoma, bezwolna materia staje się dźwiękiem uporządkowanym, pełnym sensu”¹⁵. Jest to przekonujący i głęboko teologicznie umocowany argument

¹⁴ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 507.

¹⁵ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 507.

diventa canto. Chiama anche un'assistenza delle voci cosmiche, affinché l'impronunciato diventi udibile. Secondo Ratzinger ciò significa che la musica sacra, provenendo dalla parola e dal silenzio udito in essa, richiede un riferimento costante a tutta la pienezza del *Logos*.

Cercando una giustificazione teologica per la presenza della musica nel culto, il Laureato si serve di un argomento che risale direttamente al Mistero dell'Incarnazione. Da questo infatti essa dovrebbe attingere interiormente i suoi criteri. Perché la musica liturgica è una conseguenza che risulta dalle esigenze e dal dinamismo dell'Incarnazione del Verbo. Per tale motivo, la liturgia necessariamente usa il linguaggio musicale, per rimandare a sfere più profonde della comprensione e della risposta dell'uomo alla chiamata divina. L'esprimersi della fede nella lingua della musica costituisce per Ratzinger uno degli elementi nel processo dell'Incarnazione del Verbo. Lo riassume brevemente così: "Nella Croce e nella Risurrezione, l'Incarnazione del Verbo diviene «inverbazione» della carne. In egual modo, la sola musicalizzazione del verbo è contemporaneamente spiritualizzazione della carne"¹⁴. In questo procedimento misterioso Egli vede la motivazione per la presenza della musica strumentale nella liturgia. "Un albero e una lamiera diventano tono, una materia incosciente, priva di forza di volontà diventa un suono ordinato, pieno di senso"¹⁵. È un argomento convincente e dal punto di vista teo-

¹⁴ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

¹⁵ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

dla uzasadnienia całej tradycji muzycznej zachodniego Kościoła, który instrumenty wprowadził do służby Bożej w swojej liturgii.

Częstym i ulubionym tematem refleksji Josepha Ratzingera jest kosmiczny wymiar liturgii. Uważa on, że wizja, która nie uwzględnia charakteru liturgii jako misterium i jej wymiaru kosmicznego, w rezultacie prowadzi nie do reformy, ale do deformacji liturgii. W tym kontekście widzi również pozycję muzyki kościelnej w kulcie i stawia niezwykle istotną dla niej tezę teologiczną, która brzmi następująco: „Muzyka kościelna ze swymi roszczeniami artystycznymi nie stoi w sprzeczności z liturgią chrześcijańską, lecz stanowi naturalną formę ekspresji wiary w kosmiczną chwałę Jezusa Chrystusa. Żywotnym zadaniem liturgii Kościoła jest odsłanianie i głoszenie majestatu Bożego ukrytego w kosmosie. Do istoty liturgii należy transponowanie kosmosu, uduchawianie go w pieśniach pochwalnych i odkupienie go tym sposobem. Równa się to zadaniu humanizacji świata”¹⁶. Laureat podkreśla, że zasadniczą przyczyną, dla której liturgia chrześcijańska musi być liturgią kosmiczną, jest „wielbienie”. Wielbienie tajemnicy Chrystusa wyrażonej harmonijnie również głosami stworzeń. „Chwały Stwórcy nie można głosić wyłącznie słowami, powinna być głoszona także językiem muzyki stworzeń w takim duchowym

¹⁶ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 546.

logico – profondamente radicato che giustifica l'intera tradizione musicale della Chiesa Occidentale, che nella sua liturgia introdusse gli strumenti al servizio divino.

Un tema frequente e prediletto della riflessione di Joseph Ratzinger è quello della dimensione cosmica nella liturgia. Egli sostiene che una visione che non prende in considerazione il carattere della liturgia come mistero né la sua dimensione cosmica, porti in effetti non a una riforma, bensì a una deformazione della liturgia. In questo contesto situa anche la posizione della musica sacra nel culto e formula una tesi teologica, particolarmente importante per essa: “La musica sacra insieme ai suoi requisiti artistici non si contrappone alla liturgia cristiana, ma piuttosto costituisce una forma d'espressione della fede nella gloria cosmica di Gesù Cristo. Un compito vivifico della liturgia della Chiesa è rivelare e annunciare la maestà divina nascosta nel cosmo. Appartiene all'essenza della liturgia trasportare il cosmo, spiritualizzarlo nei canti di lode e in questa maniera riscattarlo. Inoltre ciò è uguale al compito dell'umanizzazione del mondo”¹⁶. Il Laureato sottolinea, che il motivo principale per cui la liturgia cristiana deve essere una liturgia cosmica, è la “glorificazione”. La glorificazione del mistero di Cristo, espressa armoniosamente anche con le voci delle creature. “La gloria del Creatore non va proclamata esclusivamente con le parole, ma anche con il linguaggio musicale delle creature, e in tale forma

¹⁶ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

kształcie, jaki nadaje jej wierzący i obserwujący dzieło stworzenia człowiek”¹⁷.

Kosmiczny wymiar liturgii dostrzega również Laureat w końcowych wezwaniach prefacji do trzykrotnego śpiewu „święty, święty, święty” wspólnie z cherubimami i serafinami, i wszystkimi zastępami niebieskimi. W czasie liturgii włączamy się w liturgię niebieską, która nas zawsze uprzedza, a przez śpiew uczestniczymy w śpiewie i modlitwie wielkiej kosmicznej liturgii, która ogarnia całe stworzenie.

4. Wierność duchowi soboru – krytyka realizacji reformy

Jako młody teolog Joseph Ratzinger brał udział w obradach Soboru Watykańskiego II w charakterze eksperta ze strony episkopatu niemieckiego. Swoją erudycją zyskał zrozumienie i szacunek tych, którzy w tym wydarzeniu, jakim był sobór, dostrzegli szansę, aby praktykę duszpasterską Kościoła dostosować do czasów współczesnych. Mimo iż postrzegano go jako „teologa postępowego”, zawsze pozostawał wierny nauce soboru, nawet za cenę poróżnienia się z redakcją czasopisma „Concilium”, którego był jednym z założycieli (1964). Około 1973 roku, kiedy linia pisma odeszła wyraźnie od nauczania soboru, drogi Josepha

¹⁷ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 484.

spirituale, forgia l'uomo credente che osserva l'opera della creazione"¹⁷.

Il Laureato vede infine la dimensione cosmica della liturgia negli ultimi inviti della prefazione a un triplo canto "Santo, Santo, Santo", in comunione con i Cherubini e i Serafini, e con tutte le schiere celesti. Durante la liturgia entriamo nella liturgia celeste, che sempre ci precede, e tramite il canto partecipiamo al canto e alla preghiera di un'immensa liturgia cosmica, che abbraccia tutta la creazione.

4. Fedeltà allo spirito del concilio – critica dell'attuazione della riforma

Da giovane teologo, Joseph Ratzinger prese parte alle deliberazioni del Concilio Vaticano II in qualità di esperto da parte dell'episcopato tedesco. Con la sua erudizione conquistò comprensione e rispetto da parte di coloro che in quell'evento del concilio vedevano una chance per adattare la prassi pastorale della Chiesa ai tempi moderni. Malgrado fosse considerato "un teologo progressista", Egli sempre rimase fedele all'insegnamento del concilio, anche a costo di inimicarsi la redazione della rivista "Concilium", ed è noto che era uno dei fondatori di questa (1964). Intorno al 1973, quando la linea della sua redazione si allontanò evidentemente dall'insegnamento del concilio,

¹⁷ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

Ratzingera i redakcji się rozeszły. Dziesięć lat później (1984) w rozmowie z Vittorio Messori wyznał: „Jeżeli o mnie chodzi, to zawsze usiłowałem zachować wierność Vaticanum II, temu dzisiaj Kościoła, bez nostalgii za wczoraj bezpowrotnie minionym i bez niecierpliwiej tęsknoty do jutra, które nie jest nasze”¹⁸. Tej wyważonej postawie pomiędzy tym, co „postępowe”, a tym, co „zachowawcze”, pozostał wierny także jako arcybiskup Monachium (1977–1982), prefekt Kongregacji Nauki Wiary (1982–2005) wreszcie jako papież (2005–2013).

Wychodząc z słusznego założenia, że liturgia jest przede wszystkim dziełem Boga, a nie człowieka, że jest włączeniem się w celebrowaną nieustannie liturgię niebios, a nie wydarzeniem *hic et nunc* kreowanym przez wspólnotę, Laureat poddaje ostrej krytyce niektóre przejawy posoborowej liturgii, w tym również muzyki.

W opublikowanej w 1975 roku wypowiedzi przyznaje, że decyzja dopuszczenia języków narodowych do liturgii była słuszną, ale równocześnie zastrzega, że przy działaniach upraszczających liturgię nie wolno dopuścić do naruszenia jej istoty, jej eklezjalnego charakteru – nietykalnych zarówno dla kapłana, jak i wspólnoty. Dlatego zdecydowanie przeciwstawia się racjonalistycznemu spłyceciu liturgii, a w tendencjach do sprowadzania liturgii do towarzyskiego spotkania widzi przejaw

¹⁸ *Raport o stanie wiary...*, dz. cyt., s. 14–15.

le vie di Joseph Ratzinger e della redazione si biforcarono in maniera decisiva. Dieci anni dopo (1984), al colloquio con Vittorio Messori confessò: “Per quanto mi riguarda, ho sempre cercato di restare fedele al Vaticano II, questo oggi della Chiesa, senza nostalgia per un ieri irrimediabilmente passato e senza impazienza per un domani che non è nostro”¹⁸. Anche come arcivescovo di Monaco di Baviera (1977–1982), poi come prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede (1982–2005) e infine come papa (2005–2013) restò fedele all’atteggiamento bilanciato tra quello che era “progressista” e quello che era “conservativo”.

Partendo secondo un giusto principio che la liturgia è innanzitutto opera di Dio e non dell’uomo, e che ciò significa entrare nella liturgia dei cieli eternamente celebrata, e non è invece un avvenimento *hic et nunc* creato dalla comunità, Egli sottopone ad un’aspra critica alcune manifestazioni della liturgia postconciliare, tra cui anche la musica.

In un intervento pubblicato nel 1975 dichiara che la decisione circa l’ammissione delle lingue nazionali alla liturgia fu giusta. Contemporaneamente avverte però che rendendo più facile la liturgia, non si può permettere di incrinare la sua essenza, il suo carattere ecclesiale – intangibili sia per i sacerdoti, sia per la comunità. Perciò si oppone fermamente ad una banalizzazione razionalistica della liturgia, e nelle tendenze di ridurre la liturgia a un incontro socievole, vede una specie di

¹⁸ *Rapporto sulla fede...*, op. cit.

duszpasterskiego infantylizmu i kwestionowania samej jej istoty. Uważa, że nawet wprowadzone już reformy powinny być zrewidowane z tego punktu widzenia. Znamienne są jego słowa: „Pewien rodzaj liturgii posoborowej stał się nieczytelny lub nudny z powodu umiłowania przerażającego banału i przeciętności”¹⁹.

Joseph Ratzinger poddaje ostrej krytyce działania reformujące muzykę kościelną. Przypomina, że muzyka sakralna jest samą liturgią, a nie jej służebnym ornamentem. Ubolewa nad tym, że wielką muzykę sakralną odrzucono w imię „uczestnictwa aktywnego”, kładąc wiernym uczestniczyć tylko za pomocą wypowiedzianych słów, zapominając jednocześnie, że uczestniczyć w liturgii można także poprzez słuchanie, przyjmowanie zmysłami i umysłem, przez duchowe współuczestniczenie, przez wzruszenie. Ratzinger twierdzi, że Kościół ograniczający się do wykonywania w liturgii muzyki „modnej”, popularnej popada w nieudolność i staje się nieprzydatny.

W sposób zdecydowany odrzuca dwie przeciwstawne postawy dotyczące muzyki sakralnej. Jedną jest elitarny estetyzm, drugą duszpasterski pragmatyzm. Laureat uważa, że elitarny estetyzm jest nie do przyjęcia, ponieważ wyklucza wszelką służebną funkcję sztuki, widzi sztukę jako coś, co ma swój własny cel i rządzi się własnymi kryteriami oceny. Tymczasem sztuce nie może być obca funkcja służebna; dopiero służąc

¹⁹ *Raport o stanie wiary...*, dz. cyt., s. 105.

infantilismo pastorale e di contestazione della sua stessa sostanza. Secondo Lui, perfino le riforme ormai realizzate, andrebbero riesaminate da questo punto di vista. Significative sono le sue seguenti parole: “Certa liturgia post-conciliare si è fatta opaca o noiosa per il suo gusto del banale e del mediocre”¹⁹.

Joseph Ratzinger critica duramente le azioni che riformano la musica sacra. Ricorda che essa è la medesima liturgia e non un suo ornamento ausiliare. Deplora che la grande musica sia stata respinta a nome di una “partecipazione attiva” che costringe i fedeli a partecipare solamente con le parole pronunciate. Allo stesso tempo si dimentica che è pure possibile prendere parte alla liturgia ascoltando, percependo con i sensi e con la mente, attraverso una partecipazione spirituale oppure con la commozione. Il Cardinale constata che la Chiesa che nella liturgia si limita all’esecuzione di una musica “di moda”, popolare, cade nell’incapacità e diviene inutile.

Nega decisamente due atteggiamenti opposti, relativi alla musica sacra, ovvero un estetismo di élite e un pragmatismo pastorale. Sostiene che il primo sia inaccettabile, poiché esclude qualsiasi funzione ausiliare dell’arte, la considera come qualcosa che ha un proprio scopo e i propri criteri di valutazione. Mentre la funzione di servizio non può essere estraneo all’arte: infatti, solo al servizio dell’Altissimo l’arte realizza se stessa.

¹⁹ *Rapporto sulla fede...*, op. cit.

Najwyższemu, staje się w ogóle sobą. Muzyka nie służy w liturgii jakimś obcym celom, ale sławi Boga i staje się „pieśnią pochwalną w wielkim zgromadzeniu” (Ps 22, 26). Również duszpasterski pragmatyzm, sięgający po muzykę pop, nastawioną na sukces i najczęściej kiczowatą, jest nie do pogodzenia z zadaniami muzyki kościelnej. Joseph Ratzinger uważa, że medium przekazu i przekazywana treść muszą pozostawać ze sobą w sensownej relacji, w przeciwnym bowiem razie medium może zniszczyć samo orędzie. Przestrzega przed takimi działaniami w dziedzinie muzyki kościelnej, które mogą prowadzić do banalizacji wiary, zaprzeczenia kultury chrześcijańskiej i groźnego w skutkach sojuszu z antykulturą. Dlatego też z całą stanowczością domaga się wykluczenia z liturgii wszelkich form muzyki, która ma na celu wprowadzenie człowieka w trans przez dziką ekstazę hałasu i pozbawienia go świadomości. Tego rodzaju muzyka, która jest przejawem antykultury, odznacza się żądzą niszczenia, towarzyszy często kultowi satanistycznemu, jest dokładnym przeciwieństwem chrześcijańskiej koncepcji zbawienia i wolności. Z tych powodów – uważa Laurent – „ten typ muzyki należy usunąć z kościoła, nie przez konserwatywny upór ani przez historyczny imobilizm, lecz z racji samej jej natury”²⁰.

²⁰ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt. s. 509.

La musica non serve nella liturgia ad alcuni fini estranei, bensì glorifica Dio e diventa “la lode nella grande assemblea” (Sal 22, 26). Similmente il pragmatismo pastorale che fa uso della musica pop, finalizzata al successo, la quale il più delle volte è una rappresentazione di kitch, non è compatibile con i compiti della musica sacra. Secondo il parere del Cardinale, il mezzo di comunicazione e il contenuto trasmesso devono persistere assieme in un rapporto sensato, altrimenti il solo mezzo può distruggere il messaggio. Egli mette in guardia contro tali azioni nell’ambito della musica che possono condurre a una banalizzazione della fede, a una negazione della cultura cristiana e ad un’alleanza con l’anticultura, con effetti pericolosi. Per questo esorta fermamente a escludere dalla liturgia qualunque tipo di musica che come scopo si proponga di introdurre l’uomo in trance, tramite un’estasi selvaggia di rumore e privandolo della coscienza. Una musica del genere, che è un’espressione dell’anticulto, si distingue con una passione di distruzione, spesso accompagna culti satanistici ed è esattamente il contrario del concetto cristiano di salvezza e di libertà. Per questo – sostiene il Laureato – e “non per ostinazione restaurativa, non per immobilismo storico, bensì per motivi antropologici di fondo, questo tipo di musica deve essere esclusa dalla Chiesa”²⁰.

²⁰ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

5. *Obrońca obecności i roli chóru w liturgii*

Z okazji pożegnania swojego brata Georga (ur. 1924), ustępującego po trzydziestu latach pracy (1964–1994) z posady kapelmistrza katedry w Ratyzbonie, kardynał Joseph Ratzinger wygłosił wykład, w którym poruszył między innymi sprawę obecności chóru w liturgii. Podzielił w nim przekonanie Philippha Harnoncourta, że istnieją w uroczystej liturgii takie formy „muzyczności”, których – ze względu na artystyczne walory i techniczne wymagania – samo zgromadzenie liturgiczne jako całość nie jest w stanie wykonać. Może to natomiast uczynić chór. „Chóru nie można przeciwstawiać zgromadzeniu – pisze Harnoncourt – w tym sensie, że jest ono przysłuchującą się publicznością, gdyż on sam (chór) jest częścią tego zgromadzenia i śpiewa w jego imieniu jako uprawniony przedstawiciel”²¹. Odnosząc się do tej wypowiedzi, Laureat przypomina, że pojęcie przedstawicielstwa jest jedną z podstawowych kategorii wiary chrześcijańskiej i ma istotne znaczenie także dla zgromadzenia liturgicznego: „Chór działa dla innych i w tym «dla» włącza ich w swoje własne działanie. Za pośrednictwem jego śpiewu wszyscy mogą być wprowadzeni w wielką liturgię wspólnoty świętych i tym samym w ową wewnętrzną modlitwę, która porywa nasze

²¹ Zob. J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 526.

5. *Difensore della presenza e del ruolo del coro nella liturgia*

In occasione della cessazione delle funzioni di suo fratello Georg (nato nel 1924), che dopo trent'anni di lavoro (1964–1994) lasciava l'incarico quale direttore del coro della Cattedrale di Ratisbona, il Cardinal Ratzinger tenne un discorso in cui sollevò tra l'altro la questione della presenza del coro nella liturgia. Egli condivide la convinzione di Philip Harnocourt, che in una liturgia solenne esistono forme tali di "musicalità", che, a causa dei loro valori artistici e dei requisiti tecnici, non sono eseguibili dall'intera assemblea liturgica, mentre il coro è in grado di realizzarle. "Il coro dunque – scrive Harnocourt – non sta di fronte ad una comunità che lo ascolta come di fronte ad un pubblico che vuole che gli si canti qualcosa, ma è egli stesso parte di questa comunità e canta per essa nel senso di una legittima rappresentanza"²¹. Facendo riferimento a quel discorso, il Cardinale ricorda che il concetto di rappresentanza è una delle categorie principali della fede cristiana e possiede un significato sostanziale anche per l'assemblea liturgica: "Il coro agisce per gli altri e li include nella sua propria azione. Attraverso il suo canto tutti possono venir condotti in quella grande liturgia della comunione dei santi e così in quella preghiera interiore che strappa

²¹ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

serca ku górze i [...] pozwala nam przyłączać się do niebieskiego Jeruzalem”²².

Uzasadnioną rolę chóru widzi Joseph Ratzinger również w wykonaniu śpiewu *Sanctus* przez chór, której to opinii nie podziela wielu liturgistów i komentatorów. Uważa on, że „zgromadzona w danym miejscu wspólnota otwiera się na cały Kościół. Reprezentuje ona także nieobecnych, łączy się z dalekimi i bliskimi. Jeśli jest w niej chór, który mocniej niż jej własny słaby głos może włączyć ją w kosmiczną chwałbę i w nieskończone horyzonty nieba i ziemi, to w tym właśnie momencie szczególnie stosowna staje się jego przedstawicielska funkcja. Z jego pomocą chwalebni aniołów, a w konsekwencji również głębsze wewnętrzne zjednoczenie z ich śpiewem uwidaczniają się wyraźniej, niż w wielu wypadkach byłoby to możliwe dzięki jej własnemu wołaniu i śpiewom”²³.

O tym, że Joseph Ratzinger szczególnie ceni udział chóru w liturgii, świadczy również fakt, że jako papież w 2010 roku wyniósł emerytowanego już wówczas wieloletniego dyrygenta Papieskiej Sykstyńskiej Kapeli Muzycznej ks. prałata Domenico Bartolucciego (1917–2013) do godności kardynalskiej. Wcześniej jeszcze (24 czerwca 2006) poprosił sędziwego już kapelmistrza, aby w Kaplicy Sykstyńskiej poprowadził specjalny koncert z utworami Palestriny. Wykonano wówczas

²² J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 526–527.

²³ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 529.

il nostro cuore verso l'alto e [...] ci fa entrare nella Gerusalemme celeste²²”.

Joseph Ratzinger scorge poi un ruolo giustificato del coro anche nell'esecuzione del canto *Sanctus* da parte di esso – idea non condivisa da molti liturgisti e commentatori. Egli dice che “la comunità radunata in un luogo si apre al tutto. Essa rappresenta anche gli assenti, si unisce ai lontani e ai vicini. Se in essa c'è il coro, che la può attirare più fortemente che il suo proprio balbettare nella liturgia di lode cosmica e negli aperti orizzonti di cielo e terra, allora proprio in questo istante la funzione rappresentativa del coro è particolarmente opportuna. Attraverso di esso può venir donata una maggiore trasparenza verso il canto di lode degli angeli e perciò una più profonda capacità interiore di unirsi al canto, di quanto non possa fare in tanti luoghi il proprio acclamare e cantare”²³.

Il fatto che nel 2010, già in qualità di Sommo Pontefice Benedetto XVI, abbia innalzato l'allora Maestro perpetuo emerito della Cappella Musicale Pontificia “Sistina”, mons. Domenico Bartolucci (1917–2013) alla dignità di Cardinale, testimonia quanta stima particolare Joseph Ratzinger abbia per la partecipazione del coro alla liturgia. Ancora prima (24 giugno 2006) aveva chiesto all'ormai anziano maestro di guidare nella Cappella “Sistina” un concerto speciale con composizioni di Palestrina.

²² J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

²³ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

także kilka kompozycji samego dyrygenta, w tym motet modlitewny za Benedykta XVI. Zapewne tym gestem Ojciec Święty chciał złożyć hołd i podziękować za wierną służbę Kościołowi kapelmistrzowi Kapeli Sykstyńskiej, którą prowadził ponad 40 lat (1956–1997), a także znakomitemu kompozytorowi wielu dzieł religijnych. Nie będzie to nadinterpretacją, jeśli uznamy, że honorując kardynała Bartolucciego, Ojciec Święty Benedykt XVI wyraził wdzięczność wszystkim muzykom kościelnym, dyrygentom, kompozytorom, organistom za ich wkład we wzbogacanie skarbcza muzyki kościelnej.

6. Implikacje duszpasterskie

Rozważania kardynała Josepha Ratzingera – Benedykta XVI o muzyce nie są czystą teorią, intelektualną żonglerką, ale zawsze mają wymiar duszpasterski. Odnoszą się do konkretnej rzeczywistości, do człowieka zjednoczonego we wspólnocie Kościoła, który językiem muzyki modli się i wielbi Boga w liturgii. Zawsze ma na uwadze jego duchowe dobro.

Aby ukazać istotę muzyki liturgicznej i jej zasadnicze zadanie, Laureat przywołuje słowa św. Grzegorza Wielkiego, który w swojej homilii mówił, że słysząc śpiew psalmów Pan Bóg znajduje drogę do ludzkiego serca.

Allora vennero eseguite anche alcune composizioni del medesimo direttore, tra le quali un mottetto di preghiera per Benedetto XVI. Sicuramente con quel gesto il Santo Padre ora emerito desiderava rendere omaggio al maestro della Cappella Musicale Pontificia “Sistina” da egli diretta per più di quarant’anni (1956–1997), compositore eccellente di numerose opere religiose, e ringraziarlo per il suo servizio fedele alla Chiesa. Non sarà una specie di “interpretazione eccessiva”, se consideriamo che nella persona del cardinal Bertolucci, il Santo Padre Benedetto XVI espresse la sua gratitudine a tutti i musicisti ecclesiali, direttori, compositori, organisti, per il loro contributo nell’arricchimento del tesoro della musica sacra.

6. Implicazioni pastorali

Le riflessioni del Cardinal Joseph Ratzinger – Benedetto XVI sulla musica non sono una mera teoria, né un esempio di bravura intellettuale, ma possiedono sempre una dimensione pastorale. Si riallacciano infatti a una realtà concreta, all’uomo unito alla comunità della Chiesa che con il linguaggio della musica prega e loda il Signore nella liturgia. Prende sempre in considerazione il bene spirituale dell’uomo.

Per rilevare l’essenza della musica liturgica e il suo compito principale, il Laureato rievoca le parole di san Gregorio Magno che in un suo sermone dice che durante il canto dei salmi, Dio trova la strada per cuore

Komentując te słowa, Ratzinger pisze: „Jest to najwznioślejsza, służebna funkcja muzyki, w której pełnieniu nie musi wyrzekać się ona swojej wielkości artystycznej – przeciwnie nawet, dopiero w ten sposób osiąga ją całkowicie: oczyszcza zasypaną pyłem drogę do serca, do jego najgłębszego wnętrza, gdzie spotyka się bezpośrednio ze Stwórcą i Odkupicielem. Wszędzie, gdzie to następuje, muzyka staje się drogą, która prowadzi do Jezusa – drogą, na której Bóg ukazuje nam swoje zbawienie”²⁴.

Niezmiernie cenne i godne uwagi są duszpasterskie refleksje Laureata na temat zawodu muzyka kościelnego. Ujmuje je w postaci czterech tez.

W pierwszej przypomina, że dla liturgii muzyka kościelna jest wprawdzie częścią integralną, ale nieistotną. To oznacza, że muzyka nie jest niezbędnym warunkiem ważności każdej liturgicznej celebracji, dlatego liturgię można sprawować bez śpiewu, jako tzw. *missa lecta*. Dodaje jednak, że gdyby muzykę z liturgii całkowicie usunąć, Kościół „pozbawiłby się integralnej części swego zadania wysławiania Boga”²⁵. Muzyka kościelna, chociaż nie stanowi koniecznej części każdej pojedynczej celebracji liturgicznej, powinna być bezwzględnie obecna w całej działalności Kościoła.

W drugiej tezie Ojciec Święty dowodzi, że „liturgiczność” muzyki obecnej w kulcie Kościoła polega

²⁴ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 567.

²⁵ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 568.

dell'uomo. In un commento a quest'affermazione, il Cardinale scrive: "È la funzione più alta della musica, funzione di servizio, ed essa, compiendola, non deve rinunciare alla sua grandezza artistica, anzi – solo così la musica la raggiunge in modo totale: pulisce dalla polvere la strada al cuore, al suo interno più profondo dove avviene un incontro diretto con il Creatore e il Redentore. Laddove ciò accade, la musica diventa via che conduce a Gesù – via in cui Dio ci svela la Sua salvezza"²⁴.

Assai apprezzabili e degne di attenzione sono le riflessioni pastorali del Cardinale circa la professione di musicista ecclesiale. Le raccoglie in quattro tesi.

Nella prima ricorda che la musica sacra è sì una parte integrale della liturgia, ma non sostanziale. Questo vuol dire che la musica non è una condizione indispensabile per la validità di ogni celebrazione liturgica, perciò essa può essere celebrata senza cantare, quale cosiddetta *missa lecta*. Aggiunge però che se la musica venisse eliminata completamente dalla liturgia, la Chiesa "si priverebbe di una parte integrale del suo compito di glorificare Dio"²⁵. La musica sacra, nonostante non costituisca una parte necessaria per ogni singola celebrazione liturgica, dovrebbe comunque essere obbligatoriamente presente in tutta l'attività della Chiesa.

Nella seconda tesi il Cardinale dimostra, che la "liturgicità" della musica presente nel culto della Chiesa

²⁴ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

²⁵ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

na tym, że do wymiaru liturgicznego wprowadza ona najgłębszą istotę wymiaru muzycznego. Odrzuca koncepcję wyłącznie estetyczną, która nie uwzględniała by więzi łączących muzykę ze sferą religijności. Muzyk kościelny byłby wówczas tylko muzykiem, dla którego Kościół jest zwykłym miejscem pracy, bez wewnętrznego odniesienia do szczególnej natury akcji liturgicznej. Nie do przyjęcia jest również przeciwna koncepcja, wyłącznie duszpasterska i liturgiczna, utrzymująca, że nie ma wewnętrznego związku między muzyką i liturgią. Wówczas na muzykę patrzyłoby się nie jak na dziedzinę sztuki, ale wyłącznie instrumentalnie, jako na narzędzie akcji liturgicznej. W tym przypadku od muzyki wymagałoby się tylko liturgicznej skuteczności, bez uwzględnienia jej walorów artystycznych. Nawet umiejętności muzyczne muzyka kościelnego nie byłyby wówczas pożądane. Na taki pogląd Joseph Ratzinger odpowiada: „z samej swej natury liturgia jest nie tylko otwarta na muzykę w jej własnej tożsamości, lecz wręcz się jej domaga”²⁶.

W trzeciej tezie dowodzi, że zawód muzyka kościelnego jest zawodem prawdziwie liturgicznym i duszpasterskim. Oznacza to, że muzykę kościelną może w sposób właściwy wykonywać ten, kto ją interpretuje, odwołując się do natury liturgii, i w tym też duchu ją uprawia. Muzyka kościelna nie jest tylko akcją estetyczną na marginesie Kościoła, lecz sama jest posługą

²⁶ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 569.

consiste nel fatto che essa introduca nella dimensione liturgica l'essenza più profonda della dimensione musicale. Respinge un concetto esclusivamente estetico che non consideri i legami tra la musica e la sfera della religiosità. Un musicista ecclesiale sarebbe dunque solamente musicista, come se la Chiesa fosse un posto di lavoro qualunque, senza il riferimento interiore alla natura particolare dell'azione liturgica. È inaccettabile inoltre anche il concetto opposto, unicamente pastorale e liturgico, secondo il quale non esisterebbe un legame intrinseco tra la musica e la liturgia. Allora la musica verrebbe guardata non come un'opera d'arte, ma soltanto come uno strumento dell'azione liturgica. In tal caso, si esigerebbe dalla musica solo un'efficacia liturgica, senza riguardo ai suoi valori artistici. Nemmeno le capacità musicali del musicista ecclesiale sarebbero quindi auspicabili. A questo concetto Joseph Ratzinger risponde così: "la liturgia, per sua stessa natura, non è aperta alla musica nella sua propria identità, bensì la richiede"²⁶.

Nella terza tesi Egli prova che la professione di musicista ecclesiale è una professione veramente liturgica e pastorale. Ciò significa che la musica sacra può essere eseguita in maniera adeguata da chi la interpreta alludendo alla natura di liturgia e chi anche la esercita in quello spirito. La musica sacra non è un'azione puramente estetica, sul margine della Chiesa, ma piuttosto

²⁶ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

liturgiczną. Dlatego też – twierdzi Laureat – „można ją z pewnością pełnić jako formę posługi duszpasterskiej, a także kapłańskiej. Muzyka kościelna, która w swoim wykonaniu rzeczywiście odpowiada wymogom liturgii, jest rodzajem apostołatu i służy budowaniu wspólnoty”²⁷.

Ostatnia, czwarta teza głosi, że zawód muzyka kościelnego jest posługą autentycznie muzyczną i domaga się rzeczywistych kompetencji muzycznych. Wykonując swój muzyczny zawód w sposób odpowiedni, muzyk kościelny ukazuje właściwy wymiar Kościoła. Nie w każdej parafii można uprawiać muzykę odznaczającą się wysokimi walorami artystycznymi, jednakże – pisze Laureat – „błędem byłoby przekonanie, że muzykę należy traktować wyłącznie funkcjonalnie i że jej jakość musi całkowicie ustępować celowości. Właśnie w parafiach dysponujących skromnymi środkami muzykowi kościelnemu potrzebne są autentyczne kwalifikacje, aby mógł rozeznawać to, co w konkretnych warunkach jest możliwe i godne – godne również z muzycznego punktu widzenia. Takie postępowanie muzyka kościelnego wolno uważać za zasługujący na szczególne uznanie sposób służenia Kościołowi, a jednocześnie wymiarowi ludzkiemu”²⁸.

²⁷ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 570.

²⁸ J. Ratzinger, *Teologia liturgii...*, dz. cyt., s. 571.

essa medesima è un servizio liturgico. Pertanto – ritiene il Laureato – “sicuramente lo si può svolgere come una forma di servizio pastorale, e ugualmente sacerdotale. La musica sacra che nella sua esibizione corrisponde realmente alle esigenze della liturgia, è una specie di apostolato e serve ad edificare la comunità”²⁷.

L’ultima, quarta tesi documenta che la professione di musicista ecclesiale è un servizio autenticamente musicale, e quindi richiede reali competenze musicali. Esercitando la propria professione musicale in modo adeguato, il musicista ecclesiale mostra la giusta dimensione della Chiesa. Benché non in tutte le parrocchie sia possibile eseguire una musica caratterizzata da alte qualità artistiche – scrive il Laureato, – “sarebbe un errore la convinzione che la musica andasse trattata esclusivamente in modo funzionale e che la sua qualità dovesse cedere completamente alla finalità. Proprio nelle parrocchie che dispongono solamente di mezzi modesti, il musicista ecclesiale necessita di possedere qualifiche autentiche, affinché possa discernere ciò che nelle condizioni concrete sia possibile e degno – degno anche dal punto di vista musicale. È lecito considerare tale comportamento del musicista ecclesiale come un modo particolarmente meritevole del servizio alla Chiesa e alla dimensione umana”²⁸.

²⁷ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

²⁸ J. Ratzinger, *Teologia della liturgia*, op. cit.

7. *Konkluzja*

Refleksje Josepha Ratzingera – Ojca Świętego Benedykta XVI na temat muzyki kościelnej rozsiane po różnych publikacjach, wykładach, wywiadach, polemikach, okolicznościowych przemówieniach i homiliach ukazywały się na przestrzeni wielu lat. Wydawać by się mogło, że są to luźne wypowiedzi formułowane jakby na marginesie wielkich teologicznych tematów, które podejmował. Po uważnej lekturze tych tekstów okazuje się jednak, że jest to spójny, logiczny, syntetyczny wywód ukazujący problem muzyki kościelnej w szerokim kontekście biblijnym, kulturowym, historycznym, teologicznym i liturgicznym. Wpisuje się on w nurt posoborowych dyskusji i polemik na temat muzyki kościelnej. Wielu komentatorów myśli soboru, liturgistów, teologów odrzucało tradycję muzyczną Kościoła, deprecjonowało wartość artystycznej muzyki kościelnej, uważając ją za swego rodzaju balast, propagowało wprowadzenie w jej miejsce muzyki z obszaru świeckiej popkultury jako rzekomo właściwej dla odnowionej liturgii.

W tym chaosie poglądów i mentalnym zamieszaniu, które jeszcze dzisiaj możemy obserwować w dyskusjach o muzyce w liturgii, głos Josepha Ratzingera na nowo odczytany jest niezmiernie potrzebny. Przywraca bowiem właściwą miarę rzeczy w tej materii. Jestem przekonany, że jego niezwykle cenna, nowatorska i oryginalna myśl stanowić będzie dla przyszłych pokoleń ważny

7. *Conclusione*

Le riflessioni sulla musica sacra, di Joseph Ratzinger – Santo Padre Benedetto XVI, seminate in varie pubblicazioni, conferenze, interviste, polemiche, discorsi occasionali e omelie, spuntavano nell’arco di tanti anni. Potrebbero sembrare osservazioni staccate, articolate come al margine di grandi temi teologici da Lui trattati. Dopo averle lette attentamente però, ne emerge un ragionamento coerente, logico e sintetico, che mostra il problema della musica sacra in un ampio contesto biblico, culturale, storico, teologico e liturgico. Esso si iscrive in una corrente estesa delle discussioni e polemiche postconciliari sulla musica sacra. Molti commentatori del pensiero del Concilio, liturgisti e teologi respingevano la tradizione musicale della Chiesa, disprezzavano il valore artistico di essa, considerandola come un inutile ingombro, proponevano di introdurre al suo posto una musica dell’ambito di pop-cultura laica, in quanto gli pareva quella opportuna per il rinnovamento della liturgia.

In quel caos di opinioni e in una confusione mentale, che ancor oggi possiamo osservare in dibattiti sulla musica nella liturgia, la voce di Joseph Ratzinger, nuovamente riletta, è assai necessaria, poiché ridona in questa materia “la giusta misura delle cose”. Sono sicuro che il suo pensiero straordinariamente prezioso, innovativo e originale costituirà per le generazioni future un punto

punkt odniesienia dla wszelkiej teologicznej refleksji na temat muzyki kościelnej.

W postawie Josepha Ratzingera godna podziwu jest wierność doktrynie teologicznej Kościoła i nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Jest to postawa niezwyklej pokory wobec tajemnic sprawowanych w liturgii, umiłowanie obrzędów liturgicznych, a także wielki szacunek dla przekazanej nam przez wieki tradycji muzycznej Kościoła. Nie przeszkadza mu to jednocześnie wskazywać na mądre, rozsądne perspektywy rozwoju muzyki kościelnej z charakterystycznym, wyraźnym ukierunkowaniem duszpasterskim, uwzględniającym kontekst przemian kulturowych i cywilizacyjnych czasów, w jakich żyjemy. Muzykę kościelną przedstawia jako kulturową postać wiary, która ma swoje najgłębsze źródło w Biblii i stamtąd czerpie inspirację. Ukształtowana została ona przez stulecia przez wiele pokoleń twórców, którzy w różnych formach „muzyczności” znajdowali właściwą dla swojej epoki muzyczną modlitewną ekspresję w przeżyciu liturgii.

Zaprezentowanie wszystkich wątków nauczania Josepha Ratzingera na temat muzyki kościelnej wykracza daleko poza założenia niniejszej recenzji. Zostały tu ukazane tylko niektóre, ważniejsze aspekty wybrane z szerokiego spektrum zagadnień poruszanych przez Laureata, które są reprezentatywne dla całokształtu jego myśli na temat obecności i roli muzyki kościelnej w liturgii Kościoła.

di riferimento rilevante per qualsiasi ulteriore riflessione teologica sulla musica sacra.

Nell'atteggiamento di Joseph Ratzinger, merita l'ammirazione per la fedeltà alla dottrina teologica della Chiesa e all'insegnamento del Concilio Vaticano II. È un atteggiamento di un'insolita umiltà verso i Misteri celebrati nella liturgia, è di predilezione per le funzioni liturgiche, nonché di immenso rispetto per la tradizione musicale della Chiesa, giuntaci nel corso dei secoli. Allo stesso tempo, tutto ciò non gli impedisce di indicare prospettive sagge e ragionevoli per lo sviluppo della musica sacra in futuro con un caratteristico ed evidente indirizzamento pastorale, che prende in considerazione il contesto dei cambiamenti culturali e sociali dei tempi in cui viviamo. La musica sacra viene da Lui presentata quale immagine culturale della fede che ha la sua fonte più profonda nella Bibbia e da lì attinge l'ispirazione. Fu creata attraverso i secoli da molte generazioni di compositori che in forme diverse di "musicalità" trovavano un'espressione musicale di preghiera, propria della loro epoca.

Presentare in una recensione tutte le linee dell'insegnamento di Joseph Ratzinger sulla musica sacra oltrepassa di tanto i presupposti della presente elaborazione. Vi sono stati disegnati solamente alcuni aspetti più importanti, selezionati da una vasta gamma di argomenti intrapresi dall'Autore, che sono rappresentativi per tutto il suo pensiero concernente la presenza e il ruolo della musica sacra nella liturgia della Chiesa.

Przyznanie doktoratu *honoris causa* Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI przez dwie krakowskie uczelnie, które wspólnie prowadzą nauczanie muzyki w Międzyuczelnianym Instytucie Muzyki Kościelnej, ma wymowę symboliczną. Dla obydwu uczelni jest to przede wszystkim zaszczyt i wyróżnienie, że Ojciec Święty zechciał tę godność przyjąć. Wspólnoty akademickie Akademii Muzycznej w Krakowie i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie pragną w ten sposób wyrazić hołd i ogromną wdzięczność Ojcu Świętemu za jego głębokie, niezwykle cenne dla teologicznej refleksji nauczanie o muzyce, a także okazywanie przez wiele lat na wszystkich stanowiskach, jakie piastował, szczególnej troski o szlachetne piękno muzyki kościelnej i jej właściwe miejsce w sprawowaniu świętych obrzędów liturgicznych Chrystusowego Kościoła.

Kraków–Tarnów, 10 kwietnia 2015

Il conferimento della Laurea *Honoris Causa* a Sua Santità Benedetto XVI da parte di due atenei che insieme svolgono lezioni di musica presso l'Interuniversitario Istituto di Musica Sacra, assume un valore simbolico. Innanzitutto, per entrambi gli atenei è un onore e un decoro il fatto che il Santo Padre, già in qualità di papa, abbia voluto accettare questo titolo. Le comunità accademiche dell'Accademia di Musica di Cracovia e della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia desiderano in tale modo rendere omaggio ed esprimere gratitudine al Sommo Pontefice per il Suo insegnamento sulla musica, eccezionalmente prezioso per la riflessione teologica, nonché per aver mostrato per molti anni, qualunque incarico esercitasse, una preoccupazione speciale per la nobile bellezza della musica sacra e per il suo giusto posto durante lo svolgimento delle celebrazioni liturgiche della Chiesa di Cristo.

Cracovia–Tarnovia, 10 aprile 2015

prof. dr hab. Teresa Malecka
Akademia Muzyczna w Krakowie

Recenzja

*w postępowaniu o nadanie tytułu
doktora honoris causa*

*Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI*

Ilećroć słucham jego [Mozarta] muzyki, nie mogę nie powrócić myślami do mego kościoła parafialnego, gdzie będąc małym chłopcem, każdej niedzieli słyszałem jego *Mszę*: całym sercem czułem, że dotykał mnie promień niebiańskiego piękna [...]¹.

To jedno z tysięcy zdań o muzyce wypowiedzianych przez Josepha Ratzingera, w którym odczytujemy jego szczególne jej umiłowanie, a zarazem głębię i piękno mówienia o niej.

Wielkość postaci Ojca Świętego Benedykta XVI stawia recenzenta w postępowaniu o nadanie doktoratu honorowego w sytuacji trudnej, onieśmiela w stopniu najwyższym. Nie sposób ująć całokształtu dokonań

¹ Cyt. za: J. Bramorski, *Pieśń nowa człowieka nowego. Teologiczno-moralne aspekty muzyki w świetle myśli Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Gdańsk 2012, s. 251.

Prof. Teresa Malecka
Accademia di Musica di Cracovia

Recensione
della domanda relativa al conferimento della
Laurea Honoris Causa della
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia
a Sua Santità Santo Padre Benedetto XVI

Ogni volta che ascolto la sua musica [Mozart] non posso non riandare con la memoria alla mia chiesa parrocchiale, quando, da ragazzo, nei giorni di festa, risuonava una sua «Messa»: nel cuore percepivo che un raggio della bellezza del Cielo mi aveva raggiunto [...]¹.

Questa è una di tantissime frasi pronunciate da Joseph Ratzinger sulla musica, in cui si percepisce la sua predilezione speciale per essa, nonché la profondità e la bellezza con cui ne parla.

La grandezza della personalità del Santo Padre Benedetto XVI mette in una situazione assai difficile il recensore del processo di conferimento della Laurea *Honoris*

¹ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, Concerto in onore del Santo Padre, offerto dalla Pontificia Accademia delle Scienze (7.09.2010), www.press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2010/09/07/0520/01158.html [10.06.2015].

tego wielkiego człowieka, nie sposób także uchwycić istotę jego wielkości. Waga myśli wybitnego naukowca, profesora, doktora habilitowanego (praca doktorska: *Ludzie i Dom Boży w doktrynie kościelnej św. Augustyna*, praca habilitacyjna: *Teologia dziejów u św. Bonawentury*), nauczyciela akademickiego, doktora *honoris causa* jak dotychczas ośmiu europejskich uczelni, biskupa, kardynała, prefekta Kongregacji Nauki Wiary – w tym czasie najbliższego współpracownika św. Jana Pawła II – i wreszcie papieża, przerasta znacznie wszelkie najwyższe standardy podlegające ocenie. Jakąkolwiek przyjąć strategię opisu fenomenu Benedykta XVI, okazuje się ona niewystarczająca.

Ze względu na fakt, iż postępowanie o nadanie godności doktora *honoris causa* prowadzi Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wraz z Wydziałem Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie, istnieje konieczność skoncentrowania rozważań wokół problematyki muzycznej, która notabene stanowi istotny aspekt nauczania i myśli papieża. W swej fundamentalnej pracy *Wprowadzenie w chrześcijaństwo* kardynał Joseph Ratzinger pisał: „[...] fenomenologia religii stwierdza – i wszyscy możemy to sprawdzić – że w religii, przynajmniej pozornie, istnieją, tak jak we wszystkich innych dziedzinach ducha ludzkiego, różne stopnie uzdolnień.

Causa spaventandolo moltissimo. Non è possibile abbracciare la totalità del pensiero di questo grande uomo, non è possibile cogliere l'essenza della sua grandiosità. L'importanza del pensiero di questo studioso di spicco, professore, libero docente (la dissertazione del dottorato di ricerca: *Popolo e Casa di Dio nell'ecclesiologia di sant'Agostino*, la dissertazione per l'abilitazione alla libera docenza: *Teologia della storia in San Bonaventura*), docente accademico, finora dottore *Honoris Causa* di otto atenei europei, vescovo, cardinale, prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede – collaboratore più stretto di San Giovanni Paolo II, e alla fine Papa, supera notevolmente ogni standard che possa essere valutato. Qualunque strategia di descrizione del fenomeno di Benedetto XVI si assuma, essa non risulta sufficiente.

Dato che il processo di conferimento della Laurea *Honoris Causa* viene svolto dalla Facoltà di Storia e di Eredità Culturale della Pontificia Università Giovanni Paolo II insieme alla Facoltà di Composizione, Interpretazione e Educazione Musicale dell'Accademia di Musica di Cracovia, ritengo sia necessario concentrare le riflessioni intorno alla problematica musicale che – *nota bene* – costituisce un aspetto essenziale dell'insegnamento e del pensiero del Papa. Nella sua opera fondamentale, *Introduzione al cristianesimo*, il Cardinal Joseph Ratzinger scrisse: “La fenomenologia della religione, infatti, constata – e tutti noi possiamo controllarlo – come anche nella religione, al pari di quanto succede in tutti gli altri ambiti dello spirito umano, esista, almeno stando alle apparenze, una

Jak w dziedzinie muzyki rozróżniamy twórców, odbiorców i wreszcie całkiem niemuzykalnych ludzi, podobnie rzecz się ma i w religii. Tu również spotyka się «uzdolnionych» i «nieuzdolnionych»; tu także nieliczni są ci, dla których, dzięki żywej świadomości świata religijnego, możliwe jest bezpośrednie religijne doświadczenie, niejako twórczość religijna². Te słowa wskazują na wagę, jaką papież nadawał w swych rozważaniach muzyce. I nie chodzi o to, że, jak wiadomo, odebrał wykształcenie muzyczne, że, jak stwierdza jego brat Georg, jest uzdolniony muzycznie³, że grywa na fortepianie, że kocha ponad wszystko muzykę Mozarta. Wielokrotnie wypowiadał się o niej między innymi w 1996 roku, kiedy napisał: „w żadnym wypadku nie można uznać jej za czystą igraszkę – słycać w niej cały tragizm ludzkiego bytu”⁴. Chodzi zatem o to, że Joseph Ratzinger nadawał muzyce rangę najwyższą, zarazem fundamentalną.

Nie sposób jednak, choćby w telegraficznym skrócie, nie przypomnieć głównych nurtów działalności Laureata. Wybitny uczony, autor 60 książek (w tym wielu tłumaczonych na różne języki) oraz kilkuset artykułów

² J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, tłum. Z. Włodkowska, Kraków 2012, s. 93.

³ G. Ratzinger, M. Hesemann, *Mój brat Papież*, przeł. K. Markiewicz, Kraków 2012, s. 95.

⁴ J. L. Allen Jr., *Papież Benedykt XVI. Biografia Josepha Ratzingera*, przeł. R. Bartoła, Poznań 2005, s. 33.

gradazione di talenti. Come, per esempio, nel campo della musica, conosciamo gli spiriti creatori, quelli unicamente ricettivi e, infine, quelli totalmente sprovvisti di senso musicale, così sembra avvenire anche nel campo della religione. Anche qui si incontrano individui religiosamente «dotati» e altri «non dotati»; anche qui sono pochissimi coloro ai quali risulta possibile un'esperienza religiosa grazie a una viva penetrazione del mondo religioso². Queste parole mettono in rilievo quanto peso nelle sue riflessioni il Pontefice concedesse alla musica. E non è questione di aver ricevuto – come è noto – l'educazione musicale o di avere il talento per la musica – come afferma suo fratello Georg³. Sappiamo che suona il pianoforte e che soprattutto ama la musica di Mozart. Ad esempio nel 1996 scrisse così: «Assolutamente non si può considerarla un mero trastullo – vi risuona in lei tutta la tragicità dell'esistenza umana»⁴. Joseph Ratzinger innalzava dunque la musica al rango più alto e allo stesso tempo fondamentale.

Bisogna ricordare, però, anche se solo brevemente, le linee principali dell'attività del nostro Laureato. Studioso di grande rilievo, autore di sessanta libri (di cui numerosi tradotti in diverse lingue) e di centinaia di

² J. Ratzinger, *Introduzione al cristianesimo. Lezioni sul simbolo apostolico*, Brescia 1969.

³ Cfr. G. Ratzinger – M. Hessemann, *Mio fratello, il Papa*, Milano 2013.

⁴ Cfr. J. L. Allen, Jr., *Pope Benedict XVI. A Biography of Joseph Ratzinger*, New York 2005, p. 14.

publikowanych w znaczących międzynarodowych czasopismach naukowych z zakresu teologii. Jest współtwórcą jednego z nich: „Communio” – we współpracy ze słynnymi teologami swoich czasów: Hansem Ursem von Balthasarem, Henri de Lubakiem, Walterem Kasperem. Czasopismo to aktualnie wydawane jest w 17 językach.

Zasadnicze pola badawcze Josepha Ratzingera sytuują się na granicy między teologią a filozofią; obejmują teologię dogmatyczną i fundamentalną skupioną z jednej strony wokół Osoby Chrystusa, rozumianej jako Logos, z drugiej – Boga jako Miłości.

W nauczaniu duszpasterskim najpierw jako kardynał, a potem jako papież przeciwstawia się wszelkim koncepcjom relatywizującym wartości najwyższe i zasady moralności chrześcijańskiej; ideologii New Age, teologii wyzwolenia, sceptyczny jest także wobec nadmiernej roli teorii ewolucji. Broni, co oczywiste, Dekalogu. W dyskusji o posoborowym Kościele twierdzi: „Kościół jest – zarówno przed Soborem, jak i po nim – tym samym Kościołem”⁵.

George Weigel zwraca uwagę na wkład Josepha Ratzingera w nauczanie społeczne Kościoła katolickiego po soborze watykańskim II. W jednej z ostatnich książek Weigla *Katolicyzm ewangeliczny* czytamy: „Wkład Benedykta XVI w publiczne świadectwo Kościoła [...]

⁵ Benedykt XVI, Przemówienie do Kurii Rzymskiej o poprawnej interpretacji II Soboru Watykańskiego (Rzym, 22.12.2005), www.sanctus.pl [12.04.2015].

articoli pubblicati su importanti riviste scientifiche internazionali di teologia, tra cui *Communio*, che fu anche fondata da Lui in collaborazione con alcuni teologi famosi del suo tempo: Hans Urs von Balthasar, Henri de Lubac, Walter Kasper. La rivista è attualmente pubblicata in diciassette lingue.

La ricerca scientifica di Joseph Ratzinger viene condotta sul confine tra teologia e filosofia; essa comprende la teologia dogmatica e fondamentale, da un lato centrata sulla Persona di Gesù Cristo, intesa come *Logos*, dall'altro su Dio come Amore.

Nel suo insegnamento pastorale, prima come cardinale, poi come papa, si oppone a ogni concetto di relativizzazione dei valori supremi e le norme della moralità cristiana, si oppone all'ideologia *New Age*, alla teologia della liberazione, ed è scettico nei confronti del ruolo esagerato della teoria evuzionistica. Difende, il che è ovvio, il Decalogo. Nel dibattito sulla Chiesa postconciliare, afferma: "La Chiesa è, tanto prima quanto dopo il Concilio, la stessa Chiesa"⁵.

George Weigel mette in rilievo il contributo di Joseph Ratzinger nella dottrina sociale della Chiesa Cattolica dopo il Concilio Vaticano II. Nel suo libro recente *Il Cattolicesimo evangelico* Weigel scrive: "Il contributo di

⁵ Discorso di Sua Santità Benedetto XVI alla Curia Romana in occasione della presentazione degli auguri natalizi (22.12.2005), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2005/12/22/0645/01679.html> [10.06.2015].

był [...] znaczący. Jego propozycja «ekologii człowieka» przedstawiona w trzeciej encyklice *Caritas in veritate* doprowadziła linię rozwoju myśli Kościoła od Drugiego Soboru Watykańskiego przez nauczanie społeczne Jana Pawła II do ogromnej precyzji i wyrafinowania. W ten sposób Benedykt XVI wbudował w mocny sposób kwestie dotyczące życia w myślenie Kościoła katolickiego, czyniąc z nich zagadnienia dotyczące sprawiedliwości społecznej i pokazując bardzo wyraźnie, że nie jest i nie może być tak, że w jednym miejscu mamy «katolików wrażliwych na kwestie społeczne», a w innym miejscu «katolików wrażliwych na kwestie ochrony życia»⁶.

W obszernej spuściźnie pisarskiej Benedykta XVI muzyka zajmuje miejsce istotne, by nie powiedzieć – wyróżnione. Oprócz najważniejszej w tej dziedzinie pracy *Nowa pieśń dla Pana* jest wiele innych, w których Laureat podejmował problematykę miejsca muzyki w Kościele, roli muzyki w liturgii; znane są też wypowiedzi okolicznościowe, będące reakcją na dedykowane papieżowi wykonania konkretnych dzieł. Wszystkie, bez względu na ich rodzaj, charakteryzuje głębia prze-myśleń; można powiedzieć, że tworzą w pewnym sensie oryginalną teologię muzyki.

⁶ G. Weigel, *Katolicyzm ewangeliczny. Gruntowna reforma Kościoła w XXI wieku*, przekł. G. Gomola, A. Gomola, Kraków 2014, s. 319.

Benedetto XVI nella testimonianza pubblica della Chiesa [...] fu [...] essenziale. La sua proposta di «ecologia dell'uomo», presentata nella terza lettera enciclica del Pontefice, *Caritas in veritate*, portò il filo conduttore dello sviluppo del pensiero della Chiesa dal Concilio Vaticano II, attraverso l'insegnamento sociale di Giovanni Paolo II, a un'immensa precisione e raffinatezza. In tal modo Benedetto XVI integrò fortemente le questioni pertinenti la vita nel pensiero della Chiesa cattolica, trasformandole in argomenti relativi alla giustizia sociale ed evidenziando in maniera molto chiara il fatto che non è, e non può succedere che da un lato abbiamo «cattolici sensibili a questioni di politica», e dall'altro – «cattolici sensibili a questioni della protezione della vita»⁶.

In una vasta eredità degli scritti di Benedetto XVI, la musica trova un posto essenziale, anzi – privilegiato. Oltre al testo di massima importanza in questo ambito, *Cantate al Signore un canto nuovo*, ve ne sono tanti altri, in cui il Laureato toccava il problema della musica nella Chiesa e del ruolo di essa nella liturgia. Sono noti gli interventi occasionali del Pontefice come risposte a esecuzioni di opere concrete, dedicate a Lui. Tutte quante, indipendentemente dal loro genere, sono caratterizzate da una profonda riflessione; si può dire che in un certo senso creano una teologia originale della musica.

⁶ Cfr. G. Weigel, *Cattolicesimo evangelico*, Siena 2014.

W liście z okazji stulecia papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej Benedykt XVI zapisał swego rodzaju wykładnię muzyki sakralnej, podkreślając „[...] zasadniczą ciągłość – od Piusa X aż do dzisiaj, niezależnie od naturalnej ewolucji – nauczania Kościoła na temat muzyki sakralnej w liturgii. Szczególnie papież Paweł VI oraz papież Jan Paweł II, w świetle soborowej konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, uwydatniali zawsze cel muzyki sakralnej, którym jest «chwała Boża i uświęcenie wiernych» i przypominali podstawowe kryteria należące do tradycji [...]: modlitewny charakter, godność i piękno; pełna zgodność z tekstami i gestami liturgicznymi; uczestnictwo zgromadzenia wiernych i, co za tym idzie, uzasadnione dostosowanie do kultury lokalnej przy jednoczesnym zachowaniu uniwersalności języka; prymat chorału gregoriańskiego jako najdoskońszego modelu muzyki sakralnej oraz mądre wykorzystanie innych form wyrazu, należących do dziedzictwa historyczno-liturgicznego Kościoła, zwłaszcza – ale nie jedynie – polifonii; znaczenie *schola cantorum* szczególnie przy katedrach⁷. W rozważaniach Ojca Świętego nie brakuje wszakże skupienia uwagi na zagadnieniu rozwoju i nowości w muzyce w ogóle i w muzyce

⁷ Benedykt XVI, *W liturgii rozbrzmiewa głos Kościoła*. List na rozpoczęcie Międzynarodowego Kongresu z okazji 100-lecia papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej, www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/listy/muzsagr_13052011.html [12.04.2015].

Nella Lettera in occasione del Centenario del Pontificio Istituto di Musica Sacra, Benedetto XVI ha scritto una specie di interpretazione della musica sacra, sottolineando: “[...] da san Pio X fino ad oggi si noti, pur nella naturale evoluzione, la sostanziale continuità del Magistero sulla musica sacra nella Liturgia. In particolare, i Pontefici Paolo VI e Giovanni Paolo II, alla luce della costituzione conciliare *Sacrosanctum Concilium*, hanno voluto ribadire il fine della musica sacra, cioè «la gloria di Dio e la santificazione dei fedeli» (n. 112), e i criteri fondamentali della tradizione [...]: il senso della preghiera, della dignità e della bellezza; la piena aderenza ai testi e ai gesti liturgici; il coinvolgimento dell’assemblea e, quindi, il legittimo adattamento alla cultura locale, conservando, al tempo stesso, l’universalità del linguaggio; il primato del canto gregoriano, quale supremo modello di musica sacra, e la sapiente valorizzazione delle altre forme espressive, che fanno parte del patrimonio storico-liturgico della Chiesa: specialmente, ma non solo, la polifonia, l’importanza della *schola cantorum*, in particolare nelle chiese cattedrali”⁷. Nelle sue riflessioni il Sommo Pontefice non manca anche di concentrare l’attenzione sullo sviluppo e sulla novità nella musica in generale e in quella liturgica.

⁷ Lettera del Santo Padre Benedetto XVI al Gran Cancelliere del Pontificio Istituto di Musica Sacra in occasione del 100° Anniversario di Fondazione dell’Istituto (13.05.2011), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2011/05/31/0335/00835.html> [10.06.2015].

liturgicznej. Zafascynowany od młodości nauczaniem św. Augustyna, przypomina jego myśl dotyczącą muzyki: „Nowy człowiek zna nowe pieśni”⁸. Joseph Ratzinger poszukuje równowagi między tym, co nowe, a tym, co ugruntowane w tradycji. Pisze między innymi: „Liturgia, a co za tym idzie, także muzyka sakralna «żyje we właściwej i ustawicznej relacji między zdrową *traditio* i *legitima progressio*», przy czym te dwa terminy [...] uzupełniają się, ponieważ «tradycja jest żywą rzeczywistością, toteż zawiera w sobie początek rozwoju, postępu»”⁹.

W pismach Benedykta XVI znajdujemy także wątki dotyczące relacji między muzyką świecką – wysoce artystyczną – a muzyką sakralną. W dziele *Duch liturgii* czytamy: „Epoka baroku raz jeszcze odnalazła (w różny sposób na obszarze katolickim i protestanckim) zdumiewającą jedność świeckiego muzykowania i muzyki sakralnej”¹⁰.

Podobne myślenie można odczytać z wypowiedzi papieża o muzyce innego bliskiego mu kompozytora, wielkiego symfonika późnego romantyzmu Antona

⁸ Cyt. za: *Sacramentum Caritatis – posynodalna adhortacja apostolska Ojca Świętego Benedykta XV* (Rzym, 22.02. 2007), <http://sanctus.pl/index.php?grupa=94&podgrupa=225> [12.04.2015].

⁹ Benedykt XVI, *W liturgii rozbrzmiewa głos Kościoła...*, dz. cyt.

¹⁰ Cyt. za: J. Bramorski, *Pieśń nowa człowieka nowego...*, dz. cyt., s. 247.

Già dai tempi della giovinezza affascinato dall'insegnamento di sant'Agostino, ricorda il suo pensiero riguardo la musica: "L'uomo nuovo conosce il canto nuovo"⁸. Joseph Ratzinger cerca l'equilibrio tra quello che è nuovo e quello che è radicato nella tradizione. Scrive ad esempio: "La Liturgia, e di conseguenza la musica sacra, «vive di un corretto e costante rapporto tra sana *traditio* e *legittima progressio*», tenendo sempre ben presente che questi due concetti [...] si integrano a vicenda perché «la tradizione è una realtà viva, include perciò in se stessa il principio dello sviluppo, del progresso»"⁹.

Negli scritti di Benedetto XVI, ritroviamo anche elementi riguardanti la relazione fra la musica laica – altamente artistica, e la musica sacra. Nell'*Introduzione allo spirito della liturgia* leggiamo: "L'epoca del barocco aveva riportato (in maniera diversa nell'ambito cattolico e in quello protestante) una sorprendente unità tra musica profana e musica per la liturgia [...]"¹⁰.

Un ragionamento simile può essere ricavato da un discorso del Papa sulla musica di un compositore a Lui caro, un grande sinfonico del tardo romanticismo – Anton

⁸ Benedetto XVI, Esortazione Apostolica Postsinodale *Sacramentum Caritatis*, II parte, 42 (Roma, 22.02.2007).

⁹ Lettera del Santo Padre Benedetto XVI al Gran Cancelliere del PIMS, op. cit.

¹⁰ *Introduzione allo spirito della liturgia*, [in:] J. Ratzinger, *Teologia della liturgia. La fondazione sacramentale dell'esistenza cristiana*, vol. 11, Città del Vaticano 2010, p. 142.

Brucknera: „Kiedy słuchamy jego muzyki, czujemy się, jakbyśmy znajdowali się wewnątrz ogromnej katedry i przypatrywali się wielkim elementom, na których opiera się ta budowla. Niejako pochwyceni przez nie, wznosimy się do góry i doświadczamy wielkich emocji. U podstaw wszystkich kompozycji Brucknera, zarówno sakralnych, jak i symfonicznych, znajduje się jego wiara: prosta, mocna i szczerą. Zachował ją przez całe życie, do tego stopnia, że pragnął być pochowany w opactwie św. Floriana, w krypcie pod majestatycznymi organami, na których sam wielokrotnie grywał. Symfonia, której wysłuchaliśmy, ma jasno określony tytuł: *Dla dobrego Boga*. Jakby Bruckner chciał dedykować i powierzyć ostatni i dojrzały owoc swej twórczości artystycznej Temu, w którego zawsze wierzył, a który w ostatnim etapie życia stał się jego jedynym i prawdziwym rozmówcą”¹¹. O ważności muzyki, o jej roli i pozycji w hierarchii spraw i tematów poruszanych przez Josepha Ratzingera świadczy jego wypowiedź, tyleż piękna, co zaskakująca swą otwartością, w której, można powiedzieć, nadaje on muzyce funkcję nauczającą, duszpasterską: „Niezależnie od tego, czy słuchamy Bacha, czy Mozarta, w obydwu przypadkach w cudowny sposób odczuwamy, czym jest *gloria Dei*,

¹¹ Benedykt XVI, Przemówienie po koncercie Bawarskiej Opery Państwowej w Auli Pawła VI (23.10.2011), wg Radia Watykańskiego, http://pl.radiovaticana.va/storico/2011/10/22/benedykt_xvi_o_brucknerze_swa_muzyka_rozmawial_z_bogiem/pol-531468 [10.04.2015].

Bruckner: “Ascoltare la sua musica è quasi come trovarsi all’interno di una grande cattedrale, osservando le grandiose strutture portanti della sua architettura, che ci avvolgono, ci spingono in alto e creano emozione. C’è però un aspetto che è alla base della produzione sia sinfonica che sacra di Bruckner: la sua fede, semplice, solida e genuina, conservata per tutta la vita tanto da voler essere sepolto nella chiesa dell’Abbazia di Sankt Florian, nella cripta, sotto il possente organo, che aveva suonato molte volte. [...] la sinfonia che abbiamo ascoltato ha un titolo preciso «Dem lieben Gott», «Al buon Dio», quasi egli avesse voluto dedicare e affidare l’ultimo e maturo frutto della sua arte a Colui nel quale aveva sempre creduto, ormai l’unico e vero interlocutore a cui rivolgersi, giunto all’ultimo tratto dell’esistenza”¹¹. Ricordiamo inoltre le parole di Joseph Ratzinger, tanto belle, quanto sorprendenti per la loro apertura, in cui, diremmo, Egli assegnava alla musica una funzione didattica e pastorale. Esse testimoniano l’importanza, il ruolo e la collocazione della musica nella gerarchia dei temi e questioni trattate dal Papa. “[...] possiamo ascoltare Bach oppure Mozart, in ambedue i casi sperimentiamo in maniera sorprendente che cosa significhi *Gloria Dei*,

¹¹ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, Concerto offerto da “Bayerische Staatsoper”, Parole al termine del Concerto (22.10.2011), <http://press.vatican.va/content/sala-stampa/it/bollettino/pubblico/2011/10/22/0627/01482.html> [10.06.2015].

Boża chwała. Uczestniczymy w misterium nieskończonego piękna, które pozwala nam doświadczyć obecności Boga o wiele bardziej naocznie i prawdziwie, niż mogłoby się to wydarzyć po wysłuchaniu wielu kazań¹².

Ze względu na okoliczności miejsca i czasu nie sposób w tej recenzji pominąć aspektu relacji, jakie łączyły kardynała Josepha Ratzingera ze św. Janem Pawłem II. Wszak już sam list, odpowiedź Jego Świątobliwości Ojca Świętego Benedykta XVI na propozycję rektorów obu uczelni świadczy o wyjątkowym wymiarze tych relacji. Benedykt XVI, wyrażając zgodę, czyniąc tym samym wyjątek od przyjętej zasady nieprzyjmowania żadnych wyróżnień odkąd, jak pisze: „wszedł w klimat ciszy i ukrycia”, napisał: „Jednak radość, że mogę w ten sposób na nowo stanąć blisko czcigodnej i umiłowanej osoby świętego Jana Pawła II jest tak wielka, że nie mogę powiedzieć nie...”¹³.

Niezwykłe świadectwa odczytania wielkości papieża Polaka znajdujemy w homiliach Benedykta XVI wygłoszonych podczas uroczystości pogrzebowej, a po kilku latach podczas beatyfikacji przyszłego świętego.

¹² Cyt. za: J. Bramorski, *Pieśń nowa człowieka nowego...*, dz. cyt., s. 247.

¹³ List Jego Świątobliwości Benedykta XVI, papieża emeryta, do prof. Zdzisława Łapińskiego, rektora Akademii Muzycznej w Krakowie, i ks. prof. Wojciecha Zyzaka, rektora Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (Città del Vaticano, 5.02.2015).

Gloria di Dio. Ci troviamo di fronte al mistero della bellezza infinita, che ci fa sperimentare la presenza di Dio in maniera più vera e più viva di quel che potrebbe accadere attraverso molte prediche”¹².

A causa delle circostanze del luogo e del tempo è impossibile tralasciare nella presente recensione l'aspetto della relazione tra il Cardinal Joseph Ratzinger e San Giovanni Paolo II, dato che già la sola lettera-risposta di Sua Santità Benedetto XVI alla domanda dei Rettori di ambedue gli atenei, fornisce una prova di dimensione straordinaria di questa relazione. Benedetto XVI, esprimendo il proprio consenso e allo stesso tempo facendo eccezione alla regola di non accettare alcun tipo di onorificenza da quando si trova “nello stato del silenzio e di nascondimento”, ha scritto: “Ma la gioia di essere così nuovamente vicino al venerabile e amato Santo Giovanni Paolo II è tale, che non posso dire di no...”¹³.

Testimonianze insolite di lettura della grandezza del Papa polacco sono presenti nelle omelie di Benedetto XVI pronunciate durante la cerimonia dei funerali e dopo qualche anno durante la beatificazione del futuro

¹² D. Tessore, *Introduzione a Ratzinger. Le posizioni etiche, politiche, religiose di Benedetto XVI*, Roma 2005, p. 94.

¹³ Lettera di Sua Santità Benedetto XVI Papa eremita alle Magnificenze: Prof. Zdzisław Łapiński, Rettore dell'Accademia di Musica di Cracovia e Prof. Wojciech Zyzak, Rettore della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia (Città del Vaticano, 5.02.2015).

Nawiązując do słynnego apelu Ojca Świętego Jana Pawła II przesłanego do świata w dniu inauguracji pontyfikatu: „Nie lękajcie się! Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi”, mówił: „Swoim świadectwem wiary, miłości i odwagi apostołskiej, pełnym ludzkiej wrażliwości ten znakomity syn narodu polskiego pomógł chrześcijanom na całym świecie, by nie lękali się być chrześcijanami, należeć do Kościoła, głosić Ewangelię. Jednym słowem: pomógł nam nie lękać się prawdy, gdyż prawda jest gwarancją wolności”¹⁴.

O swej osobistej wdzięczności do Jana Pawła II mówił z perspektywy dwudziestu trzech lat bliskiej współpracy: „Moja posługa była wspierana jego głęboką duchowością i bogactwem jego intuicji. Zawsze uderzał mnie i budował przykład jego modlitwy: zanurzał się w spotkaniu z Bogiem, pomimo rozlicznych trudności jego posługiwania”¹⁵.

Natomiast papież o kardynale Ratzingerze pisał, że „wiernie sprawuje ważny urząd prefekta Kongregacji Nauki Wiary i troszczy się ustawicznie, aby depozyt wiary katolickiej pozostał czysty i nienaruszony

¹⁴ Benedykt XVI, Kazanie podczas mszy świętej beatyfikacyjnej Jana Pawła II (1.05.2011), wg Radia Watykańskiego, www.opoka.org.pl/aktualnosci/news.php?s=opoka&id=37284# [12.04.2015].

¹⁵ Benedykt XVI, Kazanie podczas mszy świętej beatyfikacyjnej Jana Pawła II, dz. cyt.

Santo. In riferimento al famoso appello del Sommo Pontefice Giovanni Paolo II, lanciato al mondo nel giorno dell'inaugurazione del pontificato: "Non abbiate paura! Aprite, anzi, spalancate le porte a Cristo!", disse: "Con la sua testimonianza di fede, di amore e di coraggio apostolico, accompagnata da una grande carica umana, questo esemplare figlio della Nazione polacca ha aiutato i cristiani di tutto il mondo a non avere paura di dirsi cristiani, di appartenere alla Chiesa, di parlare del Vangelo. In una parola: ci ha aiutato a non avere paura della verità, perché la verità è garanzia della libertà"¹⁴.

Da una prospettiva di ventitré anni di stretta collaborazione, parlava così della sua gratitudine personale verso Giovanni Paolo II: "Il mio servizio è stato sostenuto dalla sua profondità spirituale, dalla ricchezza delle sue intuizioni. L'esempio della sua preghiera mi ha sempre colpito ed edificato: egli si immergeva nell'incontro con Dio, pur in mezzo alle molteplici incombenze del suo ministero"¹⁵.

Il Papa Wojtyła invece indirizzò al Cardinal Ratzinger parole seguenti: "da tanti anni adempì fedelmente all'eccellente incarico di Prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede e indefessamente ti preoccupi che la fede

¹⁴ Omelia del Santo Padre Benedetto XVI in occasione della beatificazione del Servo di Dio Giovanni Paolo II, (1.05.2011), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2011/05/01/0253/00635.html> [10.06.2015].

¹⁵ Omelia del Santo Padre Benedetto XVI in occasione della beatificazione del Servo di Dio Giovanni Paolo II, op. cit.

w całym świecie, i daje mi wiele świadectw szacunku i życzliwości”¹⁶. George Weigel w książce *Boży wybór* zauważył coś niezwykle w relacjach panujących między Ojcem Świętym Janem Pawłem II a kardynałem Ratzingerem: „Polak, przeczytawszy wiele książek Ratzingera, podziwiał teologiczną inteligencję młodszego od siebie Niemca, którą uznał za głębszą i rozleglejszą niż jego własna. Dostrzegali w sobie nawzajem odwagę intelektualną i moralną, która nie ulegała modom ani żadnym naciskom. Wiedzieli, że w trudnych chwilach mogą na siebie liczyć”¹⁷.

Jednym z wyrazów oddania i głębokiej wiedzy kardynała Ratzingera o św. Janie Pawle II jest tekst pięknej litanii do przyszłego świętego, ułożonej w kwietniu 2005 roku, jeszcze przed konklawe, w którym Joseph Ratzinger został wybrany następcą Jana Pawła II.

Wymowna i poruszająca jest opinia kardynała Leonarda Sandriego – prefekta Kongregacji Kościołów Wschodnich o roli kardynała Ratzingera w relacjach

¹⁶ List Ojca Świętego Jana Pawła II do kardynała Josepha Ratzingera z okazji mianowania go legatem papieskim na obchody 750 rocznicy kanonizacji św. Stanisława w Krakowie 11 maja, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/ratzinger_stanislaw_11042003.html [10.04.2015].

¹⁷ G. Weigel, *Boży wybór: papież Benedykt XVI i przyszłość Kościoła katolickiego*, przekł. D. Chylińska, M. Romanek, R. Śmietana, Kraków 2006, s. 8.

cattolica sia conservata pura e integra in tutto il mondo e [...] mostri moltissime testimonianze di stima e di affetto verso la Nostra Persona”¹⁶. George Weigel, nel libro *Benedetto XVI. La scelta di Dio*, osservò qualcosa di straordinario nel rapporto fra Santo Padre Giovanni Paolo II e il Cardinal Ratzinger: “Il polacco, che aveva letto alcuni libri di Ratzinger, ammirava l’intelligenza teologica del giovane tedesco, che riconosceva essere più profonda e più vasta della propria. Ciascuno di loro sapeva che l’altro era un uomo di coraggio intellettuale e morale, che non si sarebbe piegato alle tendenze della moda o alla passioni, qualcuno su cui fare affidamento qualora le cose si fossero messe male”¹⁷.

Un’espressione di devozione e di profonda conoscenza di san Giovanni Paolo II è il testo della litania che il Cardinal Ratzinger compose nell’aprile del 2005, ancora prima del conclave, in cui fu eletto come sucesore di Giovanni Paolo II.

Significativa e toccante è l’opinione del Cardinal Leonardo Sandri, Prefetto della Congregazione per le Chiese Orientali, sul ruolo del Cardinal Ratzinger nella

¹⁶ Cfr. Ioannes Paulus PP. II, *Epistula data Iosepho S.R.E. Cardinali Ratzinger, Congregationis pro Doctrina Fidei Praefecto* (11.04.2003), http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/la/letters/2003/documents/hf_jp-ii_let_20030503_card-ratzinger.html [10.06.2015].

¹⁷ G. Weigel, *Benedetto XVI. La scelta di Dio*, Soveria Mannelli 2006, p. 4.

z Janem Pawłem II, zwłaszcza w ostatnim okresie życia świętego. Zdaniem Leonarda Sandriego „kard. Ratzinger był Cyrenejczykiem Wojtyły”¹⁸.

* * *

Wspaniale się dzieje, że Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie i Akademia Muzyczna w Krakowie wystąpiły z inicjatywą uhonorowania najwyższą godnością akademicką wielkiego człowieka, głosiciela wartości najwyższych, podnosząc tym samym standardy kultury uniwersyteckiej oraz wzbogacając wartość etosu akademickiego. Wyrażenie zgody na przyjęcie tytułu doktora *honoris causa* przez Ojca Świętego Josepha Ratzingera jest z kolei najwyższym zaszczytem dla obu naszych środowisk akademickich.

Kraków, 14 kwietnia 2015

¹⁸ Kard. Leonardo Sandri, Wywiad dla „Corriere della Sera” (29.04.2011), http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x41203/kardynal-ratzinger-był-cyrenejczykiem-wojtyły/ [11.04.2015].

relazione con Giovanni Paolo II, specialmente nell'ultimo periodo della vita del Santo. Secondo il Cardinale Leonardo Sandri infatti "il cardinale Ratzinger fu il Cireneo di Wojtyła"¹⁸.

* * *

È un gesto di grande portata che la Pontificia Università Giovanni Paolo II e l'Accademia di Musica di Cracovia abbiano preso l'iniziativa di onorare con il massimo grado accademico, com'è la Laurea *Honoris Causa*, la persona di Sua Santità Benedetto XVI, portavoce di valori più grandi innalzano allo stesso modo lo standard della cultura universitaria e arricchendo l'*ethos* accademico. Il consenso per l'accettazione del titolo del Dottore *Honoris Causa* da parte del Sommo Pontefice Joseph Ratzinger rappresenta, dall'altra parte, per le nostre due istituzioni accademiche l'onore più grande.

Cracovia, 14 aprile 2015

¹⁸ G. G. Vecchi, *L'intervista – Il cardinale Leonardo Sandri* "Per due anni sono stato la voce del Pontefice diventato silenzioso", „Corriere della Sera” 27 aprile 2011.

ks. dr hab. Jacek Bramorski, prof. AM (Gdańsk)
Akademia Muzyczna w Gdańsku

Recenzja

w postępowaniu o przyjęcie godności

doktora honoris causa

*Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
przez Jego Świątobliwość Ojca Świętego Benedykta XVI*

Kardynał Joseph Ratzinger, który 19 kwietnia 2005 roku został wybrany na następcę św. Piotra i przyjął imię Benedykt XVI, jest jednym z najwybitniejszych współczesnych teologów. Jego ogromny dorobek intelektualny jest imponującym świadectwem syntezy wiedzy teologicznej z żywą wiarą. Nazywany „Mozartem wśród teologów”, potrafi w harmonijny sposób łączyć naukową refleksję nad prawdami wiary chrześcijańskiej z artystycznym zachwytem nad pięknem, które wprowadza nas w tajemnicę Boga. To określenie wskazuje, że jego teologia zawiera charakterystyczną dla muzyki Mozarta jasność, ale także swoiste ciepło i ukrytą w atmosferze radości tajemnicę cierpienia. Analogia ta uwydatnia fakt, że teologia Benedykta XVI jest nie tylko prawdziwa i dobra, ale również piękna. Można zatem powtórzyć za kardynałem Joachimem Meisnerem, że dzięki temu nauczanie tego papieża brzmi w ludzkich sercach niczym muzyka.

Rev. Jacek Bramorski, prof. AM (Danzica)
Accademia di Musica di Danzica

Recensione
della domanda relativa al conferimento
della Laurea Honoris Causa da parte della
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia
a Sua Santità Benedetto XVI, Santo Padre

Il Cardinal Joseph Ratzinger che il 19 aprile 2005 fu eletto Successore di San Pietro e scelse il nome di papa “Benedetto XVI”, è uno dei teologi più eminenti dei nostri giorni. La sua immensa eredità intellettuale è una testimonianza impressionante della sintesi di conoscenza teologica e di fede viva. Chiamato “Mozart della teologia”, riesce ad unire, in maniera armonica, la riflessione scientifica sulle verità della fede cristiana con l’ammirazione artistica della bellezza che ci introduce nel mistero di Dio. Tale appellativo dimostra che la sua teologia contiene una chiarezza propria alla musica di Mozart, ma anche il calore specifico e il mistero della sofferenza nascosto sotto un’atmosfera di gioia. Quest’analogia rileva il fatto che la teologia di Benedetto XVI non è solo vera e buona, ma è in egual misura bella. Si può dunque ripetere la constatazione del card. Joachim Meisner: grazie a questo, l’insegnamento del papa Benedetto XVI risuona nei cuori umani come musica.

Świadectwem piękna i głębi teologicznej myśli Benedykta XVI jest niezwykle bogaty dorobek naukowy, zebrany w systematycznym układzie 16 tomów Opera Omnia wydawanych także przez Katolicki Uniwersytet Lubelski jako przekład oryginalnej niemieckiej edycji *Gesammelte Schriften* pod redakcją kardynała Gerharda Ludwiga Müllera. Rozpoczęcie Opera Omnia tomem poświęconym teologii liturgii jest spełnieniem życzenia Benedykta XVI, który w ten sposób pragnie ukazać klucz do rozumienia wszystkich swoich dzieł. Jest przekonany, że o przyszłości Kościoła zadecyduje liturgia. Wiara chrześcijańska nie jest bowiem ideologią, lecz osobistą relacją z Bogiem w Trójcy Świętej Jedynym, który chce dzielić swoje życie z nami. Myśl teologiczna Benedykta XVI jest nie tylko uniwersalna, ale także do głębi humanistyczna i personalistyczna. Nie zajmuje się jakąś teorią, ale przede wszystkim konkretną osobą ludzką w odniesieniu do Boga. Jako wytrawny teolog i duszpasterz Ojciec Święty pragnie poprowadzić nas ku pełni człowieczeństwa, objawiającej się w obliczu Boga – odwiecznej Prawdy, Dobra, Miłości i Piękna. Pełnia ta realizuje się w liturgii, której integralną częścią jest muzyka, będąca wyrazem wiary i radości z obecności Boga pośród swego ludu. Muzyka kościelna nie jest tylko estetycznym „dodatkiem” do sprawowanego kultu, ale nakreśla obraz świata i człowieka w liturgii kosmicznej, wyrażając także osobiste, pełne miłości odniesienie człowieka do Boga.

Una testimonianza della bellezza e della profondità del pensiero teologico di Benedetto XVI è il suo contributo scientifico, insolitamente ricco, raccolto e organizzato in 16 volumi dell'Opera Omnia, pubblicati anche dall'Università Cattolica di Lublino quale traduzione dell'originale tedesco *Gesammelte Schriften*, a cura del card. Gerhard Ludwig Müller. L'Opera Omnia inizia con il volume dedicato alla teologia liturgica, assecondando la volontà di Benedetto XVI che in questo modo desidera mostrare la chiave per capire tutte le sue opere. È convinto che sarà la liturgia a decidere il futuro della Chiesa, poiché la fede cristiana non è un'ideologia, ma una relazione personale con il Dio unico nella santa Trinità che vuole condividere la propria vita con noi. Il pensiero teologico di Benedetto XVI non è solamente universale, ma altresì profondamente umanistico e centrato sulla persona. Non si occupa della teoria, ma soprattutto dell'essere umano concreto in riferimento a Dio. Da teologo e pastore per eccellenza, il Santo Padre desidera condurci verso la pienezza dell'umanità che viene rivelata nel volto di Dio – dell'eterna Verità, Bontà, Amore e Bellezza. Tale pienezza viene realizzata nella liturgia, in cui la musica è parte integrante, segno della fede e della gioia per la presenza di Dio in mezzo al Suo popolo. La musica sacra non è soltanto "un'aggiunta" estetica al culto celebrato, ma disegna un'immagine del mondo e dell'uomo nella liturgia cosmica, esprimendo inoltre il riferimento dell'uomo verso Dio, personale e pieno d'amore.

Muzyka to nie tylko dźwięki, ale to także cisza, w której przemawia Bóg. Dlatego św. Ignacy Antiocheński nazwał Chrystusa „Słowem wyłonionym z milczenia”¹. Kardynał Ratzinger dodaje: „Milczenie [...] jest to chwila, w której człowiek zatrzymuje się przy tym, co trwa”². Wątek ten odnaleźć można również w posynodalnej adhortacji *Verbum Domini*, w której Benedykt XVI zaznacza: „Słowo może być bowiem wypowiedziane i usłyszane jedynie w ciszy, zewnętrznej i wewnętrznej. [...] Dlatego jest dzisiaj rzeczą konieczną wpajanie ludowi Bożemu, że milczenie jest wartością. Odkrycie na nowo, że słowo Boże odgrywa centralną rolę w życiu Kościoła, oznacza również odkrycie sensu skupienia i wewnętrznego spokoju. Wielka tradycja patrystyczna poucza nas, że tajemnice Chrystusa wiążą się z milczeniem i tylko w ciszy Słowo może w nas zagościć, jak w przypadku Maryi, niewiasty, w której Słowo było nieodłącznie związane z milczeniem”³. Obrazem tego jest muzyka kościelna, która składa się z dźwięku i ciszy. Im piękniejszy dźwięk, tym piękniejsza cisza. Benedykt XVI, poświęcając obecnie cały swój czas kontemplacji i modlitwie, ukazuje nam wartość ciszy. Można mieć nadzieję, że

¹ Św. Ignacy z Antiochii, *Epistola ad Magnesios*, 8 (Patrologia Graeca 5, 669–670), tłum. autora.

² J. Ratzinger, *Święto wiary. O teologii mszy świętej*, przeł. J. Merecki, Kraków 2006, s. 71.

³ Benedykt XVI, Adhortacja *Verbum Domini*, 66.

La musica non vuol dire solo suoni, ma anche silenzio, in cui parla Dio. Perciò sant’Ignazio di Antiochia chiamò Cristo “Verbo uscito dal silenzio”¹. Il card. Ratzinger aggiunge: “Il silenzio [...] lo spazio in cui l’uomo fa proprio il duraturo”². Questo motivo è anche rintracciabile nell’esortazione postsinodale *Verbum Domini*, dove Benedetto XVI sottolinea: “Infatti, la parola può essere pronunciata e udita solamente nel silenzio, esteriore ed interiore. [...] Per questo è necessario oggi educare il Popolo di Dio al valore del silenzio. Riscoprire la centralità della Parola di Dio nella vita della Chiesa vuol dire anche riscoprire il senso di raccoglimento e di quiete interiore. La grande tradizione patristica ci insegna che i misteri di Cristo sono legati al silenzio e solo in esso la Parola può trovare dimora in noi, come è accaduto in Maria, inseparabilmente donna della Parola e del silenzio”³. La musica sacra ne costituisce un’immagine: essa infatti è composta dal suono e dal silenzio. Più il suono è bello, più bello è il silenzio. Benedetto XVI, che attualmente dedica tutto il suo tempo alla contemplazione e alla preghiera, ci indica il valore del silenzio.

¹ Sant’Ignazio di Antiochia, *Epistola ad Magnesios*, 8 (Patrologia Graeca 5, 669–670), <http://www.monasterovirtuale.it/la-patristica/s.-ignazio-di-antiochia-lettera-ai-cristiani-di-magnesia.html>.

² J. Ratzinger, *La festa della fede. Saggi di escatologia liturgica*, Milano 1984, p. 68.

³ Benedetto XVI, Esortazione *Verbum Domini*, 66.

w tej ciszy rozbrzmiewa muzyka – podobna do pięknego świadectwa Jego życia wypełnionego bez reszty miłością do Chrystusowego Kościoła.

Dorobek Ojca Świętego Benedykta XVI jest niezwykle bogaty. W przedłożonej recenzji podjęty zostanie jeden aspekt wszechstronnej myśli teologicznej tego niezwykłego papieża i uczonego, a mianowicie bezcenny wkład w kulturę muzyczną, zwłaszcza w wymiarze muzyki kościelnej. Benedykt XVI jako teolog muzyki jest jednocześnie świadkiem Prawdy w obliczu współczesnych wyzwań kulturowych, a nade wszystko apostołem *via pulchritudinis*, po której podążamy do Boga.

1. *Teolog muzyki*

Szczególne wrażliwość na piękno muzyki i jej wymiar duchowy towarzyszyła Benedyktowi XVI od wczesnego dzieciństwa. W 80. rocznicę swoich urodzin wyznał: „Patrząc wstecz na moje życie, dziękuję Bogu, że niczym towarzyszkę drogi dał mi muzykę, która zawsze była dla mnie pokrzepieniem i radością. Dziękuję również tym, którzy od pierwszych lat mego dzieciństwa prowadzili mnie do tego źródła inspiracji i pogody ducha”⁴. Szacunek dla sztuki, a zwłaszcza

⁴ Benedykt XVI, *Muzyka zawsze była dla mnie pokrzepieniem i radością*. Przemówienie na zakończenie koncertu (16.04.2007), „L’Osservatore Romano” 28 (2007) nr 6, s. 26.

Si può sperare che in quel silenzio risuoni la musica – simile alla bella testimonianza della sua vita, riempita pienamente con l'amore verso la Chiesa di Cristo.

L'eredità intellettuale di Santo Padre Benedetto XVI è eccezionalmente ricca. Nella presente recensione verrà trattato un solo aspetto del pensiero teologico poliedrico di questo straordinario papa e studioso, ovvero il suo contributo inestimabile alla cultura musicale, particolarmente nell'ambito della musica sacra. Benedetto XVI come teologo della musica, è allo stesso tempo testimone della Verità di fronte alle sfide culturali di oggi, e soprattutto, è apostolo della *via pulchritudinis*, nel cammino verso Dio.

1. Teologo della musica

Fin dalla prima infanzia Benedetto XVI era accompagnato da una sensibilità speciale per la bellezza della musica e per la sua dimensione spirituale. In occasione del suo 80° genetliaco confessò: “Nel guardare indietro alla mia vita, ringrazio Iddio per avermi posto accanto la musica quasi come una compagna di viaggio, che sempre mi ha offerto conforto e gioia. Ringrazio anche le persone che, fin dai primi anni della mia infanzia, mi hanno avvicinato a questa fonte di ispirazione e di serenità”⁴. Il rispetto per l'arte, e in modo particolare per

⁴ Discorso di Sua Santità Benedetto XVI, Concerto in onore del Santo Padre Benedetto XVI in occasione del Suo 80° genetliaco

muzyki, stanowi ważny rys jego osobowości. Podkreślił to w swojej autobiografii: „Sztuka jest czymś elementarnym. Sam rozum, w tej postaci, która przejawia się w nauce, nie może stanowić pełnej odpowiedzi człowieka na rzeczywistość i nie potrafi oddać tego wszystkiego, co człowiek może, chce i musi wyrażać. Myślę, że to Bóg tchnął sztukę w ludzkie dusze. Sztuka – obok nauki – jest najwyższym darem, jaki człowiek otrzymał od Boga”⁵.

W uprawianiu teologii istotna jest wrażliwość na piękno, gdyż „teolog niekochający sztuki, poezji, muzyki i natury może być niebezpieczny. Ta bowiem ślepotą i głuchotą na piękno nie jest sprawą drugorzędną, lecz może wycisnąć piętno także na jego teologii”⁶. Benedykt XVI jest teologiem kochającym sztukę, a w szczególności muzykę, czyniąc z niej przedmiot refleksji teologicznej. Jako profesor uniwersytetu, a następnie kardynał i prefekt Kongregacji Nauki Wiary, a wreszcie Ojciec Święty, nie zajmował się jednak muzyką z perspektywy muzykologicznej, ale badał jej znaczenie i liturgiczne kwalifikacje z punktu widzenia teologa, podejmując się analizy relacji pomiędzy sztuką

⁵ J. Ratzinger, *Sól ziemi. Chryścijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci. Z kardynałem Josephem Ratzingerem, Benedyktem XVI rozmawia Peter Seewald*, przekł. G. Sowiński, Kraków 2005, s. 40.

⁶ *Raport o stanie wiary. Z Josephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori*, przekł. Z. Oryszyn, Marki 1986, s. 111–112.

la musica, costituisce un tratto caratteristico della sua personalità. Lo accentuò nella sua autobiografia: “L’arte è qualcosa di immediato, di originale. La sola ragione, così come si esprime nelle scienze, non può essere la piena risposta dell’uomo alla realtà e non è in grado di esprimere tutto ciò che l’uomo può, vuole e deve esprimere. Penso che questo lo abbia posto Dio nell’animo umano. L’arte è, con la scienza, il più grande dono che egli ci ha dato”⁵.

Nell’esercitare la teologia, la sensibilità alla bellezza è essenziale, dato che “un teologo che non ami l’arte, la poesia, la musica, la natura, può essere pericoloso. Questa cecità e sordità al bello non è secondaria, si riflette necessariamente anche nella sua teologia”⁶. Benedetto XVI è un teologo che ama l’arte, particolarmente la musica, facendone un argomento per la riflessione teologica. Quale professore universitario, successivamente cardinale e prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede, e infine Sommo Pontefice, non si occupava però della musica da una prospettiva musicologica, ma ne studiava il significato e le sue qualifiche liturgiche dal punto di vista teologico,

(16.04.2007), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2007/04/16/0198/00540.html> (10.06.2015).

⁵ J. Ratzinger, P. Seewald, *Il sale della terra. Cristianesimo e Chiesa cattolica nel XXI secolo. Un colloquio con Peter Seewald*, Cinisello Balsamo 1996, p. 52.

⁶ *Rapporto sulla fede. Vittorio Messori a colloquio con Joseph Ratzinger*, cap. IX, Cinisello Balsamo 1985, p. 134.

muzyczną a wiarą chrześcijańską. Zakreślając obszar badawczy teologii muzyki, stwierdził: „Teolog nie może wdawać się w dyskusje czysto muzykologiczne, ale może postawić pytanie, gdzie znajdują się punkty styczne między wiarą a sztuką. Może próbować wyjaśnić, w jaki sposób wiara przygotowuje wewnętrzną przestrzeń dla sztuki i jakie wstępne przesłanki podaje dla jej drogi”⁷. Benedykta XVI interesują zatem głównie antropologiczno-teologiczne racje obecności muzyki w przestrzeni kulturowej Kościoła, a w konsekwencji liturgiczne i etyczne kryteria sakralności sztuki muzycznej. Dlatego słusznie można nazwać Ojca Świętego „teologiem muzyki”⁸, odkrywającym w muzyce sakralnej swoistą „estetykę” wiary, w której zachwyt nad pięknem prowadzi do doświadczenia religijnego.

Analiza podstawowych wymiarów teologicznej refleksji Benedykta XVI nad muzyką prowadzi do dostrzeżenia w bogactwie jego intelektualnego przesłania misternego planu, który odsłania szeroki horyzont kultury humanistycznej i wrażliwości artystycznej. Ten wybitny uczony daje się poznać jako

⁷ J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, przekł. J. Zychowicz, Kraków 1999, s. 153.

⁸ Por. P. Bubmann, *Papst Benedikt XVI. als Musiktheologe*, „Musik und Kirche” 75 (2005), s. 292–293 (tłum. autora).

svolgendo un'analisi della relazione tra l'arte musicale e la fede cristiana. Definendo l'ambito di ricerca della teologia della musica, constatò: "Se il teologo vuol tentare di offrire un qualche contributo alla discussione, egli deve attenersi ai mezzi di cui dispone. Non può entrare nelle analisi propriamente musicali; deve piuttosto chiedersi dove stiano, per così dire, le «cuciture», i nodi d'intersezione tra arte e fede. Egli può darsi da fare per chiarire in qual modo la fede dischiude all'arte un suo spazio interiore, e quali guadagni o indicazioni le offre per il suo cammino"⁷. Benedetto XVI è dunque interessato innanzitutto ai rapporti antropologico-teologici della presenza della musica nello spazio culturale della Chiesa, e di conseguenza – ai criteri liturgici ed etici della sacralità dell'arte musicale. Per tale motivo è giusto chiamare il Santo Padre "teologo della musica"⁸, che scopre nella musica sacra "un'estetica" particolare della fede, in cui l'ammirazione della bellezza conduce a un'esperienza religiosa.

L'analisi delle dimensioni elementari della riflessione teologica di Benedetto XVI sulla musica porta a individuare, nella ricchezza del suo messaggio intellettuale, un piano ingegnoso che svela un vasto orizzonte della cultura umanistica e della sensibilità artistica. Questo scienziato di spicco si fa conoscere come erede di tradizioni

⁷ J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*, Milano 1996, p. 119.

⁸ Cfr. P. Bubmann, *Papst Benedikt XVI. als Musiktheologe*, „Musik und Kirche“ 75 (2005), p. 292–293.

spadkobierca wspaniałych tradycji antycznej filozofii muzyki (zwłaszcza myśli Arystotelesa). Rozważając wieloaspektową problematykę chrześcijańskiej *musica sacra*, sięga przede wszystkim do tradycji biblijnej, która obok dziedzictwa antyku leży u podstaw kultury europejskiej. Przypominając starożytną koncepcję *harmonia mundi*, kreśli z imponującym rozmachem kosmiczny charakter muzyki sakralnej, w której niebo łączy się z ziemią, a śpiew aniołów ze śpiewem ludzi, aby w jednej „nowej pieśni” uwielbiać Boga Stwórcę. Nawiązując do antycznej teorii logosu, ukazał muzykę jako wyraz tęsknoty za możliwością dialogu z Absolutem. W Jezusie Chrystusie odwieczny Logos przyjmuje pełne miłości oblicze człowieka jako „Słowo, które stało się ciałem i zamieszkało wśród nas” (J 1, 14). Chrystus posyła Ducha Świętego, aby doprowadził chrześcijanina do „całej prawdy” (por. J 16, 13), która pozwala odkryć wspaniałość Bożego majestatu objawiającego się w muzyce. Duch Święty sprawia, że piękno wyraża się w życiu Kościoła będącego Mistycznym Ciałem Chrystusa. Uczestnictwo w życiu Bożym staje się możliwe dzięki liturgii, w której rozbrzmiewa nieustannie „nowa pieśń” Ludu Bożego, pielgrzymującego do wiecznej ojczyzny w niebie.

Benedykt XVI niejednokrotnie sięga do historii, ukazując jej wpływ na rozumienie teraźniejszości. Na przestrzeni wieków wiara chrześcijańska była ściśle związana ze sztuką, stanowiąc ważne źródło inspiracji kulturotwórczych. Starożytni myśliciele podkreślali, że

magnifiche dell'antica filosofia della musica (specialmente del pensiero di Aristotele). Considerando la problematica pluridimensionale della musica sacra cristiana, Benedetto XVI attinge prima di tutto alla tradizione biblica che, accanto al patrimonio dell'antichità, sta alle basi della cultura europea. Ricordando il concetto antico dell'*harmonia mundi*, con uno slancio impressionante delinea il carattere cosmico della musica sacra, nella quale il cielo si unisce con la terra e il canto degli angeli con quello degli uomini, per lodare Dio il Creatore in un solo "canto nuovo". Alludendo all'antica teoria del *logos*, presenta la musica come un'espressione della nostalgia del dialogo con l'Assoluto. In Gesù Cristo il *Logos* eterno assume l'immagine dell'uomo, pieno d'amore, come Verbo che "si fece carne e venne ad abitare in mezzo a noi" (Giov 1, 14). Cristo manda lo Spirito Santo, perché questo guidi il cristiano "alla verità tutta intera" (cfr. Giov 16, 13), che consente di scoprire la grandiosità della maestà di Dio, rivelata nella musica. Lo Spirito Santo opera in modo che la bellezza si esprima nella vita della Chiesa, che è il Corpo Mistico di Cristo. Partecipare alla vita divina diventa possibile solamente grazie alla liturgia, in cui risuona incessantemente il "canto nuovo" del Popolo di Dio in cammino verso la patria eterna nei cieli.

Benedetto XVI si riferisce ripetutamente alla storia, dimostrando l'importanza di essa sulla comprensione del tempo presente. Nell'arco dei secoli la fede cristiana è stata strettamente legata all'arte, costituendone una fonte notevole di ispirazioni generatrici di cultura. Gli

duszą kultury jest kultura ducha (*animi cultus – cultura animi*). Trudno byłoby wyobrazić sobie sztukę europejską bez asocjacji z duchowym wymiarem życia człowieka. Gdybyśmy z kulturowego dorobku ludzkości usunęli dzieła o charakterze religijnym, co by pozostało? Skoro zaś znaczna część światowego dziedzictwa kultury muzycznej powstała z inspiracji religijnej, nie ulega wątpliwości, że dla jej właściwego zrozumienia niezbędna jest refleksja teologiczna.

Joseph Ratzinger – Benedykt XVI podkreśla nie tylko teologiczną wartość muzyki sakralnej, ale także muzyki pojmowanej w szerszej perspektywie. W swojej teologicznej refleksji odwołuje się do biblijnej perspektywy jako fundamentalnego źródła ukazującego relację pomiędzy muzyką a wiarą⁹. Podstawą biblijnego znaczenia muzyki jest potrzeba głębokiego przeżywania wiary w Boga i pragnienie uwielbienia Go. Kardynał Ratzinger podkreśla: „Gdzie człowiek spotyka Boga, tam samo słowo już nie wystarcza. Spotkanie to ożywia różne obszary ludzkiego życia i sprawia, iż stają się one pochwalną pieśnią”¹⁰. Benedykt XVI niejednokrotnie wskazuje na więź pomiędzy teologią a muzyką. Odnosząc się do postaci św. Romana Pieśniarza zwanego Melodosem (ok. 490–556), pisze: „Ten teolog, poe-

⁹ J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, dz. cyt., s. 153.

¹⁰ J. Ratzinger, *Duch liturgii*, przeł. E. Pieciul, Poznań 2002, s. 123.

antichi sottolineavano che la cultura dell'anima è l'anima della cultura (*animi cultus – cultura animi*). Sarebbe difficile immaginarsi l'arte europea senza associazioni con la dimensione spirituale della vita umana. Se dal patrimonio culturale dell'umanità eliminassimo le opere di carattere religioso, cosa vi rimarrebbe? Siccome poi una parte sostanziale del patrimonio mondiale della cultura musicale fu creata dall'ispirazione religiosa, non vi sono dubbi che, per la giusta comprensione di essa, sia indispensabile una riflessione teologica.

Joseph Ratzinger – Benedetto XVI accentua non solo il valore teologico della musica sacra, ma anche quello della musica intesa in una prospettiva più ampia. Nella sua riflessione teologica fa dei riferimenti alla prospettiva biblica come fonte essenziale che rivela la relazione tra la musica e la fede⁹. Il fondamento del significato biblico della musica è la necessità di vivere profondamente la fede in Dio e il desiderio di lodarlo. Il card. Ratzinger lo mette in evidenza: “Dove Dio entra in contatto con l'uomo, la semplice parola non basta più. Vengono toccati punti dell'esistenza che diventano spontaneamente canto”¹⁰. Benedetto XVI tante volte indica il legame tra la teologia e la musica. Riferendosi alla figura di san Romano il Melode (ca. 490–556), disse: “Teologo, poeta

⁹ Cfr. J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*, op. cit.

¹⁰ J. Ratzinger, *Introduzione allo spirito della liturgia*, Cinesello Balsamo 2001, p. 132.

ta i kompozytor należy do wielkiego zastępu teologów, którzy teologię przekształcili w poezję. Mamy na myśli jego rodaka św. Efrema Syryjczyka, który żył dwieście lat przed nim, a także teologów Zachodu, jak św. Ambroży, którego hymny jeszcze dzisiaj występują w naszej liturgii i poruszają serce, albo teologa i przenikliwego myśliciela, św. Tomasza, autora hymnów na święto Bożego Ciała [...]. Mamy na myśli św. Jana od Krzyża i wielu innych. Wiara jest miłością i dlatego tworzy poezję i muzykę. Wiara jest radością, dlatego tworzy piękno. [...]. Pieśni Romana Pieśniarza wyrażają żywe człowieczeństwo, żar wiary i głęboką pokorę. Ten wielki poeta i kompozytor przybliżył nam cały skarb kultury chrześcijańskiej, zrodzonej z wiary, zrodzonej z serca człowieka, które spotkało się z Chrystusem, Synem Bożym. Z tego kontaktu serca z Prawdą, która jest Miłością [...] zrodziła się cała wielka kultura chrześcijańska. A jeśli wiara pozostaje żywa, również to dziedzictwo kulturowe nie staje się czymś martwym, lecz pozostaje żywe i obecne. [...] Również wielka muzyka – chorał gregoriański, Bach czy Mozart – nie jest czymś zamierzonym, ale żyje życiem liturgii i naszej wiary. Jeśli wiara jest żywa, kultura chrześcijańska nie staje się «przeszłością», lecz pozostaje żywa, obecna. A jeśli wiara jest żywa, także dziś możemy odpowiedzieć na wezwanie, które wciąż się powtarza w Psalmach: «Śpiewajcie Panu pieśń nową». Twórczość, nowatorstwo, nowy śpiew, nowa kultura i obecność całego dziedzictwa kulturowego w życiu wiary nie wykluczają się, lecz stanowią jed-

e compositore, appartiene alla grande schiera dei teologi che hanno trasformato la teologia in poesia. Pensiamo al suo compatriota, sant'Efrem di Siria, vissuto duecento anni prima di lui. Ma pensiamo anche a teologi dell'Occidente, come sant'Ambrogio, i cui inni sono ancora oggi parte della nostra liturgia e toccano anche il cuore; o a un teologo, a un pensatore di grande vigore, come san Tommaso, che ci ha donato gli inni della festa del Corpus Domini [...]; pensiamo a san Giovanni della Croce e a tanti altri. La fede è amore e perciò crea poesia e crea musica. La fede è gioia, perciò crea bellezza. [...]. Umanità palpitante, ardore di fede, profonda umiltà pervadono i canti di Romano il Melode. Questo grande poeta e compositore ci ricorda tutto il tesoro della cultura cristiana, nata dalla fede, nata dal cuore che si è incontrato con Cristo, con il Figlio di Dio. Da questo contatto del cuore con la Verità che è Amore [...] è nata tutta la grande cultura cristiana. E se la fede rimane viva, anche quest'eredità culturale non diventa una cosa morta, ma rimane viva e presente. [...] Neanche la grande musica – il gregoriano o Bach o Mozart – è cosa del passato, ma vive della vitalità della liturgia e della nostra fede. Se la fede è viva, la cultura cristiana non diventa «passato», ma rimane viva e presente. E se la fede è viva, anche oggi possiamo rispondere all'imperativo che si ripete sempre di nuovo nei Salmi: «Cantate al Signore un canto nuovo». Creatività, innovazione, canto nuovo, cultura nuova e presenza di tutta l'eredità culturale nella vitalità della fede non si escludono,

ną rzeczywistość; są obecnością Bożego piękna i radości z bycia Jego dziećmi”¹¹.

2. *Świadek Prawdy wobec współczesnych wyzwań kulturowych*

Teologiczne rozumienie muzyki sakralnej napotyka obecnie na wiele przeszkód. Ojciec Święty, analizując wnikliwie aktualną sytuację społeczno-kulturową, zwraca uwagę na duchowy kryzys Europy pogrążającej się w sekularyzmie, subiektywizmie, dyktaturze relatywizmu i konsumpcjonizmie. Budowanie świata bez Boga albo przeciw Bogu wiedzie nieuchronnie do dramatu samego człowieka. Jako profesor, kardynał i papież Joseph Ratzinger stoi ciągle na straży tego istotnego aksjomatu cywilizacji chrześcijańskiej. Wie bowiem doskonale, że utraciłszy nadzieję i poczucie sensu, współczesny człowiek stopniowo traci wrażliwość na sztukę oraz piękno otaczającego go świata, a w konsekwencji także na religijny wymiar własnej egzystencji. Dlatego Benedykt XVI można nazwać odważnym i konsekwentnym świadkiem Prawdy, który umacnia wiarę chrześcijańską w czasach duchowego zamętu spowodowanego przez liberalizm, postmodernizm i relatywizm.

¹¹ Benedykt XVI, *Roman Pieśniarz (Melodos)*. Audienca generalna (21.05.2008), „L’Osservatore Romano” 29 (2008) nr 7–8, s. 31.

ma sono un'unica realtà; sono presenza della bellezza di Dio e della gioia di essere figli suoi"¹¹.

2. Testimone della Verità di fronte alle sfide culturali di oggi

La comprensione teologica della musica sacra viene attualmente impedita da numerosi ostacoli. Il Santo Padre, eseguendo un'analisi attenta della situazione socio-culturale, mette in luce la crisi spirituale dell'Europa che sta precipitando nel secolarismo, nella dittatura del relativismo e nel consumismo. La costruzione di un mondo senza Dio oppure contro Dio, conduce inevitabilmente al dramma dell'uomo stesso. Come professore, cardinale e papa, egli è chiamato a salvaguardare sempre questo assioma essenziale della civiltà cristiana, poiché sa perfettamente che l'uomo contemporaneo, avendo perso la speranza e il senso, pian piano perde anche la sensibilità all'arte, alla bellezza del mondo che lo circonda e di conseguenza alla dimensione religiosa della propria esistenza. Perciò si può definire Benedetto XVI un testimone coraggioso e costante della Verità che rafforza la fede cristiana in un'epoca di caos spirituale, causato dal liberalismo, postmodernismo e relativismo.

¹¹ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI, *Romano il Melode* (21.05.2008), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/05/21/0342/00780.html> (11.06.2015).

Współczesny kryzys sztuki sakralnej odnosi się do relacji pomiędzy wiarą a kulturą. Benedykt XVI wielokrotnie zwracał uwagę, że w tej relacji przyczyna konfliktu tkwi po obu stronach. Na przestrzeni historii europejska kultura wyrastała z korzeni religijnych i nawet w swoich świeckich formach wyrażała inspirację z odniesienia do Boga. Jednak począwszy od schyłku doby oświecenia wiara i kultura coraz bardziej się od siebie oddalały: „Oświecenie zamknęło wiarę w swoistym intelektualnym, a także społecznym getcie; jego kultura odwróciła się od wiary i poszła inną drogą, co sprawiło, że wiara albo uciekła w historyzowanie, owo naśladownictwo przeszłości, albo próbowała się dopasować, albo zatraciła się w rezygnacji i kulturowej abstynencji”¹². Kościół był stopniowo spychany w pewien rodzaj subkultury znajdującej się na marginesie wiodącego nurtu w rozwoju kulturowym. Znalazło to konsekwencje nie tylko w dzisiejszym stanie sztuki kościelnej, ale także w ogólnej kondycji współczesnej kultury, która została „zepchnięta na bezdroże, z którego coraz trudniej potrafi odpowiedzieć na pytanie o jej własne *quo vadis*”¹³. Obecnie, w dobie techniki i komercjalizacji, kultura wydaje się jakby bezużyteczna i niespełniająca żadnej funkcji w strukturze egzystencji człowieka i świata. Sprawia wrażenie, jakby istniała

¹² J. Ratzinger, *Duch liturgii*, dz. cyt., s. 118.

¹³ J. Ratzinger, *Nowa pieśń dla Pana*, dz. cyt., s. 150–151.

La crisi moderna dell'arte sacra si riferisce al rapporto tra la fede e la cultura. Benedetto XVI ricordò in più occasioni che in questo rapporto la causa del conflitto è da entrambe le parti. Nel corso di tutta la sua storia, la cultura europea prendeva origine dalle radici religiose e persino nelle sue forme di espressione laiche, attingeva l'ispirazione dal riferimento a Dio. A partire dal declino dell'epoca dell'Illuminismo però, la fede e la cultura cominciarono ad allontanarsi sempre di più l'una dall'altra: "L'illuminismo ha poi sospinto la fede in una sorta di ghetto intellettuale e sociale; la cultura contemporanea si è poi allontanata da essa e ha percorso un altro cammino, così che la fede o si è rifugiata nello storicismo – nell'imitazione del passato – o ha cercato di adattarsi o si è persa nella rassegnazione e nell'astinenza culturale"¹². La Chiesa veniva gradualmente espulsa in una sorta di sottocultura che si trovava al margine della corrente dominante nello sviluppo culturale. Le conseguenze di tale situazione si notano non solo nell'ambito contemporaneo dell'arte sacra, ma anche nella cultura contemporanea in generale che "è stata sospinta in una condizione di smarrimento e di incertezza, nella quale è sempre meno in grado di dire qualcosa circa il suo proprio *quo vadis*"¹³. Attualmente, in un'era di tecnica e commercializzazione, la cultura pare essere quasi

¹² J. Ratzinger, *Introduzione allo spirito della liturgia*, op. cit., p. 126.

¹³ J. Ratzinger, *Cantate al Signore un canto nuovo. Saggi di cristologia e liturgia*, op. cit., p. 118.

„sama dla siebie”, odbierana przez wąski krąg koneserów. Rezultatem utraty religijnych podstaw przez sztukę jest duchowe zubożenie zarówno jej samej, jak i życia religijnego.

Jednym z najpoważniejszych problemów naszych czasów jest „dyktatura relatywizmu”. Przestrzegął przed tym kardynał Ratzinger w homilii wygłoszonej podczas mszy świętej rozpoczynającej konklawe, podczas którego został wybrany papieżem: „Tworzy się swoista dyktatura relatywizmu, który niczego nie uznaje za ostateczne i jako jedyną miarę pozostawia tylko własne «ja» i jego zachcianki”¹⁴. Paradoksalnym tego efektem jest ograniczenie wolności człowieka, gdyż promowana przez relatywizm „zagmatwana ideologia wolności prowadzi do dogmatyzmu, który okazuje się coraz bardziej wrogi wolności”¹⁵. Subiektywne i relatywistyczne traktowanie prawdy sprawia, że rozróżnienie tego, co prawdziwe i nieprawdziwe, nie jest już możliwe. Jeśli zaś człowiek nie może poznać prawdy, nie jest także zdolny do etosu, nie odkrywa żadnych powszechnie obowiązujących norm. Jedynym liczącym się kryterium

¹⁴ J. Ratzinger, *Ku „dojrzałości” wiary w Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. „pro eligendo Romano Pontifice” (18.04.2005), „L’Osservatore Romano” 26 (2005) nr 6, s. 30.

¹⁵ J. Ratzinger, *Europa Benedykta w kryzysie kultur*, przekł. W. Dzieża, Częstochowa 2005, s. 53.

inutile e non svolgere nessuna funzione nella struttura dell'esistenza dell'uomo e del mondo. Sembra che esista "in quanto tale per se stessa", recepita da una cerchia ristretta di conoscitori. Il risultato della perdita delle basi religiose da parte dell'arte è un impoverimento spirituale, sia di essa stessa, che della vita religiosa.

Uno dei problemi più rilevanti dei nostri tempi è la "dittatura del relativismo". Il card. J. Ratzinger metteva in guardia contro questo fenomeno nell'omelia pronunciata durante la Santa Messa per l'apertura del conclave, nel quale fu eletto papa: "Si va costituendo una dittatura del relativismo che non riconosce nulla come definitivo e che lascia come ultima misura solo il proprio io e le sue voglie"¹⁴. Un risultato paradossale di tale stato è la limitazione della libertà dell'uomo, poiché un'ideologia promossa dal relativismo, "una confusa ideologia della libertà conduce ad un dogmatismo che si sta rivelando sempre più ostile verso la libertà"¹⁵. Il fatto di trattare la verità in maniera soggettiva e relativistica fa sì che la distinzione tra il vero e il falso non sia più possibile. Ma se l'uomo non è più in grado di conoscere la verità, non è più capace neanche dell'*ethos*, non riconosce più nessuna delle norme comunemente vigenti.

¹⁴ Omelia del Cardinale Joseph Ratzinger durante Messa "pro eligendo Romano Pontifice" (18.04.2005), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2005/04/18/0224/00459.html> [10.06.2015].

¹⁵ J. Ratzinger, *L'Europa di Benedetto nella crisi delle culture*, Siena 2005, p. 43.

staje się wówczas opinia większości. Jednak historia systemów powstałych na skutek „opinii większości”, stojących w opozycji do prawdy (np. nazizm czy marksizm), uczy, jak niszczycielska może być ich obecność w społeczeństwie. Obecnie takim systemem staje się dyktatura relatywizmu, przejawiająca się w swoistej „krucjacie ateistów” sztygających z chrześcijaństwa oraz z wartości moralnych i kulturowych przez nie reprezentowanych. Pod pretekstem pozornej wolności wprowadza się do życia społecznego nową tyrańską normę, która „usuwa tolerancję w imię tolerancji”¹⁶.

Analizując stan współczesnej kultury, kardynał Ratzinger zauważa: „Przeżywamy dzisiaj nie tylko kryzys sztuki sakralnej, lecz także, w wymiarze wcześniej nieznanym, kryzys sztuki w ogóle. Kryzys sztuki jest z kolei symptomem kryzysu człowieczeństwa, które właśnie w chwili największego nasilenia podboju świata przez element materialny popadło w swoistą ślepotę w odniesieniu do pytań wykraczających poza materialność; jest to ślepotą, którą nazwać można ślepotą ducha”¹⁷. Kryzys ten dotyka także muzyki kościelnej. Zgodnie z diagnozą postawioną przez Benedykta XVI jej stan jest ściśle związany ze stanem liturgii: „Tam, gdzie podupada liturgia, podupada również *musica sacra*. Tam, gdzie prawidłowo pojmuje się

¹⁶ Por. Benedykt XVI, *Światłość świata: Papiież, Kościół i znaki czasu*, przekł. P. Napiwodzki, Kraków 2011, s. 61–70.

¹⁷ J. Ratzinger, *Duch liturgii*, dz. cyt., s. 118.

L'unico criterio che conta allora è l'opinione della maggioranza. La storia dei sistemi nati a seguito di "opinioni della maggioranza", che sono in opposizione alla verità (per es. il nazismo o il marxismo), insegna quanto distruttiva possa essere la loro presenza nella società. Oggi un tale sistema viene creato dalla dittatura del relativismo, manifestata in una certa "crociata degli atei" che deridono il cristianesimo nonché i valori morali e culturali da esso rappresentati. Con il pretesto di una libertà apparente, si introduce nella vita sociale una nuova norma tirannica che "elimina la tolleranza nel nome della tolleranza"¹⁶.

Analizzando lo stato della cultura contemporanea, il card. J. Ratzinger nota: "Noi, oggi, non sperimentiamo solo una crisi dell'arte sacra, ma una crisi dell'arte in quanto tale, e con un'intensità finora sconosciuta. La crisi dell'arte è un altro sintomo della crisi dell'umanità, che proprio a causa dell'estrema esasperazione del dominio materiale del mondo è precipitata nell'accecamento di fronte alle grandi questioni dell'uomo, a quelle domande sul destino ultimo dell'uomo, che vanno oltre la dimensione materiale. Questa situazione può essere certamente definita come un accecamento dello spirito"¹⁷. Tale crisi tocca anche la musica sacra. Secondo

¹⁶ Cfr. Benedetto XVI (Joseph Ratzinger), Peter Seewald, *Luce del mondo. Il Papa, la Chiesa e i segni dei tempi. Un colloquio con Peter Seewald*, Libreria Editrice Vaticana 2010, p. 82.

¹⁷ J. Ratzinger, *Introduzione allo spirito della liturgia*, op. cit., p. 126.

i przeżywa liturgię, tam też rozwija się dobra muzyka kościelna”¹⁸. Papież przestrzega także przed innymi zagrożeniami, które mogą zniweczyć teologiczny sens kultury muzycznej. Pośród nich wskazuje na elitaryzm nowoczesnej muzyki klasycznej, skomercjalizowaną muzykę pop, muzykę rockową, będącą przejawem „antykultu”, a także na „pragmatyzm duszpasterski” w traktowaniu muzyki kościelnej. Estetyczna i etyczna próżnia wypacza sens i przesłanie muzyki sakralnej, której nie sposób w pełni zrozumieć bez odniesień do rzeczywistości duchowej, wyrażającej się w postawie wiary.

Wobec postaw sceptycyzmu i relatywizmu – posuniętych obecnie aż do nihilizmu i egzystencjalnego bezsensu – zadaniem Europejczyków jest powrócić do Jezusa Chrystusa jako „drogi, prawdy i życia” (por. J 14, 6). Dlatego Benedykt XVI zauważa: „*Quaerere Deum* – szukanie Boga i pozwalanie, by nas odnalazł, jest tak samo potrzebne dziś, jak i w przeszłości. [...] To, co było podstawą kultury Europy, poszukiwanie Boga i gotowość, by Go słuchać, również dzisiaj pozostaje fundamentem każdej prawdziwej kultury”¹⁹. Ojciec

¹⁸ J. Ratzinger – Benedetto XVI, *Lodate Dio con arte. Sul canto e la musica*, Venezia 2010, s. 124 (tłum. autora).

¹⁹ Benedykt XVI, *Fundamentem prawdziwej kultury jest poszukiwanie Boga*. Paryż. Spotkanie z przedstawicielami świata

le conclusioni elaborate da Benedetto XVI, il suo stato è strettamente legato allo stato della liturgia. “[...] se crolla la liturgia, crolla anche la musica sacra, e se la liturgia è rettamente intesa e vissuta, si sviluppa bene anche la buona musica ecclesiale”¹⁸. Egli avverte anche di altri pericoli che possono annullare il senso teologico della cultura musicale. Tra essi elenca l’elitarismo della musica classica moderna, la musica pop commercializzata, la musica rock come una manifestazione dell’ “anticulto”, e infine “il pragmatismo pastorale” nei confronti della musica sacra. Un vuoto estetico ed etico distorce il senso e il messaggio della musica sacra che non può essere pienamente compresa senza i riferimenti alla realtà spirituale, espressa in un atteggiamento di fede.

Davanti agli atteggiamenti di scetticismo e relativismo – spinti oggi fino al nichilismo e alla perdita del senso esistenziale – il compito degli europei è ritornare a Gesù Cristo che è “Via, Verità e Vita” (cfr. Giov. 14, 6). Perciò Benedetto XVI osserva: “*Quaerere Deum* – cercare Dio e lasciarsi trovare da Lui: questo oggi non è meno necessario che in tempi passati. [...] Ciò che ha fondato la cultura dell’Europa, la ricerca di Dio e la disponibilità ad ascoltarlo, rimane anche oggi il fondamento di ogni vera cultura”¹⁹. Il Pontefice in varie occasioni tocca

¹⁸ Cfr. J. Ratzinger-Benedetto XVI, *Lodate Dio con arte. Sul canto e la musica*, Venezia 2010, p. 124.

¹⁹ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, Incontro con il mondo della cultura al Collège des Bernardins, (Parigi, 12.09.2008),

Święty przy różnych okazjach porusza zagadnienie muzyki jako epifanii piękna i nadziei, podkreślając fundamentalne znaczenie sztuki dla naszej cywilizacji, której kultura i duchowość oparte są na Ewangelii. Apeluje przy tym do współczesnych artystów o dialog i współpracę z Kościołem w promowaniu prawdziwej sztuki jako drogi chrześcijańskiego humanizmu, pozwalającej dzięki spotkaniu z Bogiem na nowo nadać sens ludzkiemu życiu i przywrócić nadzieję.

3. *Apostol via pulchritudinis*

W sytuacji kryzysu sztuki sakralnej niezwykle istotne jest zespolenie wysiłków środowisk artystycznych i teologicznych, aby kategoria piękna mogła zostać na nowo odkryta jako *via pulchritudinis*, czyli droga prowadząca człowieka do spotkania z Bogiem. W obliczu dzisiejszych przemian kulturowych zadaniem teologii jest ukazywanie na nowo personalistycznych i religijnych podstaw sztuki. Dzięki temu możliwe będzie przezwyciężenie zagrożeń związanych z dyktaturą relatywizmu, która próbuje zanegować same korzenie kultury europejskiej.

Wśród wielu wspaniałych inspiracji, które przekazał Benedykt XVI, jest wezwanie do odkrywania piękna wiary. Można nawet uznać, że temat ten stał się jednym

kultury w Kolegium Bernardynów (12.09.2008), „L'Osservatore Romano” 29 (2008) nr 10–11, s. 16.

l'argomento della musica in quanto epifania della bellezza e della speranza, evidenziando il significato fondamentale dell'arte per la nostra civiltà, di cui la cultura e la spiritualità si fondano sul Vangelo. Lancia così un'appello agli artisti contemporanei, incoraggiandoli a dialogare e cooperare con la Chiesa nella promozione della vera arte come cammino dell'umanesimo cristiano che permette, grazie all'incontro con Dio, a ridare un senso alla vita umana e di ricreare la speranza.

3. *Apostolo della via pulchritudinis*

Di fronte alla crisi dell'arte sacra, è della massima importanza unire gli sforzi degli ambienti artistici e teologici, affinché la categoria della bellezza possa essere nuovamente riscoperta come *via pulchritudinis*, ossia come via che porta l'uomo all'incontro con Dio. In un contesto di cambiamenti culturali odierni, il compito della teologia è mostrare di nuovo le basi umane e religiose dell'arte. Grazie a ciò sarà possibile superare le minacce legate alla dittatura del relativismo che vorrebbe negare le medesime radici della cultura europea.

Fra le numerose ispirazioni mirabili, trasmesse da Benedetto XVI, vi è un appello a riscoprire la bellezza della fede.

[http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/09/12/0564/01410.html#traduzione in lingua italiana](http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/09/12/0564/01410.html#traduzione%20in%20lingua%20italiana) [10.06.2015].

z podstawowych paradygmatów w interpretowaniu wielkości jego pontyfikatu. Piękno wiary w Chrystusa stało się przewodnim motywem obradującego w 2012 roku synodu biskupów, który poświęcony był nowej ewangelizacji. Jego uczestnicy wzywali do głoszenia Dobrej Nowiny za pośrednictwem *via pulchritudinis*. Nie tylko duszpasterze, ale także artyści powinni troszczyć się o to, aby piękno wiary na nowo zajaśniało w liturgii świętej, której integralną częścią jest muzyka jako narzędzie nowej ewangelizacji²⁰.

Przywrócenie muzyce należnego jej miejsca łączy się z koniecznością ponownego odnalezienia wewnętrznej analogii łączącej poszukiwanie piękna z poszukiwaniem prawdy i dobra poprzez poszerzenie horyzontów rozumu. Dla Benedykta XVI sprawą fundamentalną jest wewnętrzny związek wiary i rozumu. Podkreśla wzajemną relację pomiędzy rozumem a pięknem: „Gdyby rozum chciał uwolnić się od piękna, byłby niepełny, podobnie zresztą jak piękno pozbawione rozumu stałoby się pustką i iluzoryczną maską”²¹. Nawiązując do myśli Platona, zauważył, że „zasadniczą funkcją prawdziwego

²⁰ Por. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Ewangelia w świecie*. Orędzie Synodu Biskupów do ludu Bożego, (26.10.2012), „L'Osservatore Romano” 33 (2012) nr 12, s. 32–33.

²¹ Benedykt XVI, *Prawdziwe piękno jest drogą chrześcijańskiego humanizmu* (24.11.2008), „L'Osservatore Romano” 30 (2009) nr 2, s. 23.

Si può perfino considerare questo tema come uno dei paradigmi principali per l'interpretazione della grandezza del suo pontificato. La bellezza del credo in Cristo, nel 2012, divenne il motivo centrale del Sinodo dei Vescovi dedicato alla nuova evangelizzazione. I partecipanti sollecitavano ad annunciare la Buona Novella attraverso la *via pulchritudinis*. Non solo i pastori, ma anche gli artisti dovrebbero impegnarsi, affinché la bellezza della fede risplenda nuovamente nella sacra liturgia, di cui una parte integrale è la musica come strumento della nuova evangelizzazione²⁰.

Il fatto di restituire il ruolo legittimo alla musica è legato alla necessità di ritrovare un'analogia intrinseca che unisce la ricerca della bellezza con quella della verità e del bene, allargando gli orizzonti mentali. È fondamentale per Benedetto XVI il legame interiore della fede con la ragione. Mette in evidenza inoltre la relazione reciproca tra ragione e bellezza: "Una ragione che volesse spogliarsi della bellezza risulterebbe dimezzata, come anche una bellezza priva di ragione si ridurrebbe ad una maschera vuota ed illusoria"²¹. Alludendo al pensiero di Platone, osserva che "Una funzione essenziale della vera

²⁰ Cfr. XIII Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, *Il Vangelo nel mondo*. Messaggio al Popolo di Dio (26.10.2012).

²¹ Messaggio del Santo Padre Benedetto XVI al Presidente del Pontificio Consiglio della Cultura, S. E. Mons. Gianfranco Ravasi in occasione della XIII seduta pubblica delle Pontificie Accademie sul tema *Universalità della bellezza: estetica ed etica a confronto* (24.11.2008).

piękna jest dostarczenie człowiekowi silnego wzruszenia, dzięki któremu wychodzi on z zamknięcia we własnym «ja», które wyrwa go ze stanu zniechęcenia, z rutyny codzienności, zadaje mu również ból, niczym raniąca strzała, ale właśnie w ten sposób go «przebudza», otwierając na nowo oczy jego serca i umysłu, dodając mu skrzydeł, unosząc go ku górze²². Piękno, jak zaznacza Benedykt XVI, uderza i budzi niepokój, lecz właśnie w ten sposób przypomina człowiekowi o jego ostatecznym przeznaczeniu, sprawia, że wyrusza on w dalszą drogę, napędza go nową nadzieją, dodaje odwagi do wykorzystania w pełni daru życia. Nie jest ono ucieczką od rzeczywistości w irracjonalizm czy estetyzm, ale duchową mocą pozwalającą nam stawić czoło konkretnym wyzwaniom²³.

Szczególne zadanie przypada muzyce. Zdaniem Benedykta XVI pomaga ona „medytować nad złożonością życia, nad zwyczajnymi wydarzeniami codzienności. Każdy dzień jest utkany z radości i smutków, nadziei i zawodów, oczekiwań i niespodzianek, które dynamicznie się przeplatają, budząc w naszym wnętrzu podstawowe pytania «skąd» i «dokąd», pytania o prawdziwy sens naszej egzystencji.

²² Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*. Przemówienie podczas spotkania z artystami (21.11.2009), „L'Osservatore Romano” 31 (2010) nr 2, s. 31.

²³ Por. Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 31.

bellezza, infatti, già evidenziata da Platone, consiste nel comunicare all'uomo una salutare «scossa», che lo fa uscire da se stesso, lo strappa alla rassegnazione, all'acomodamento del quotidiano, lo fa anche soffrire, come un dardo che lo ferisce, ma proprio in questo modo lo «risveglia» aprendogli nuovamente gli occhi del cuore e della mente, mettendogli le ali, sospingendolo verso l'alto²². La bellezza, come annota Benedetto XVI, colpisce e suscita preoccupazione, ma proprio in questo modo ricorda all'uomo la sua destinazione finale, lo spinge a riprendere il cammino, lo riempie di nuova speranza e lo incoraggia a vivere fino in fondo il dono della vita. Essa non è una fuga dalla realtà nell'irrazionale o nell'estetismo, ma una potenza spirituale che ci permette di affrontare sfide concrete²³.

Un compito speciale spetta alla musica. Nell'opinione di Benedetto XVI, essa aiuta “a meditare sulla complessità della vita e sulle piccole vicende quotidiane. Ogni giornata è un intreccio di gioie e dolori, di speranze e delusioni, di attese e sorprese, che si alternano in modo movimentato e che destano nel nostro intimo le domande fondamentali sul «da dove», sul «verso

²² Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti (21.11.2009), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2009/11/21/0731/01728.html> [10.06.2015].

²³ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti, op. cit.

Muzyka, która wyraża wszystkie te stany uczuciowe, [...] daje słuchaczowi możliwość przyjrzenia się – jak w lustrze – wydarzeniom z własnego życia i z życia świata”²⁴. W tym kontekście Ojciec Święty dodaje: „Sztuka we wszystkich swoich formach wyrazu, z chwilą gdy mierzy się z wielkimi egzystencjalnymi pytaniami, z fundamentalnymi tematami dotyczącymi sensu życia, może zyskać wartość religijną i przekształcić się w drogę głębokiej refleksji wewnętrznej i duchowości”²⁵.

Piękno – jako droga chrześcijańskiego świadectwa wiary – stanowi „jedną z możliwych dróg, być może najbardziej pociągającą i fascynującą, aby zrozumieć Boga i dotrzeć do Niego”²⁶. Benedykt XVI podkreśla, że piękno prowadzi do spotkania Boga: „*Via pulchritudinis* – droga piękna – jest uprzywilejowaną i fascynującą drogą zbliżenia się do tajemnicy Boga. Czym jest piękno, które pisarze, poeci, muzycy, artyści rozważają i przekładają na swój język, jeśli nie odbiciem blasku

²⁴ Benedykt XVI, *Muzyka może nas prowadzić do modlitwy*. [Przemówienie] Na zakończenie koncertu Kwartetu Filharmoników Berlińskich (18.11.2006), „L’Osservatore Romano” 28 (2007) nr 3, s. 21.

²⁵ Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 31.

²⁶ Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 31.

dove» e sul senso vero della stessa nostra esistenza. La musica, che esprime tutte queste percezioni dell'animo, offre [...] all'ascoltatore la possibilità di scrutare come in uno specchio le vicende della storia personale e di quella universale"²⁴. In questo contesto il Santo Padre aggiunge: "L'arte, in tutte le sue espressioni, nel momento in cui si confronta con i grandi interrogativi dell'esistenza, con i temi fondamentali da cui deriva il senso del vivere, può assumere una valenza religiosa e trasformarsi in un percorso di profonda riflessione interiore e di spiritualità"²⁵.

La bellezza, in quanto percorso di testimonianza della fede cristiana, costituisce "uno degli itinerari, forse il più attraente ed affascinante, per giungere ad incontrare ed amare Dio"²⁶. Benedetto XVI sottolinea il fatto che la bellezza conduca all'incontro con Dio: "la *via pulchritudinis*, la via della bellezza, è un percorso privilegiato e affascinante per avvicinarsi al Mistero di Dio. Che cos'è la bellezza, che scrittori, poeti, musicisti, artisti contemplan e traducono nel loro linguaggio,

²⁴ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *La musica può condurci alla preghiera*. Concerto in onore del Santo Padre Benedetto XVI offerto dal Presidente della Repubblica Federale di Germania (18.11.2006).

²⁵ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti, op. cit.

²⁶ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI (18.11.2009), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2009/11/18/0723/01703.html> [10.06.2015].

Słowa wiecznego, które stało się ciałem?”²⁷. Szczegółne znaczenie jako *via pulchritudinis* ma muzyka. Sprawia ona, że to, co niewidzialne, staje się słyszalne. Benedykt XVI zauważa: „Jej dźwięki przenoszą nas jakby do innego świata i wprowadzają harmonię do naszego wnętrza. Zaznawszy dzięki temu chwili pokoju, możemy popatrzeć jakby z góry na tajemnicze sprawy, które człowiek stara się rozszyfrować, a które światło wiary pomaga nam lepiej zrozumieć. Możemy sobie w istocie wyobrazić, że historia świata jest jakby wspaniałą symfonią, którą skomponował Bóg i której wykonaniem On sam, jako mądry Dyrygent, kieruje. Nawet jeśli partytura niekiedy wydaje się nam bardzo złożona i trudna, On ją zna od pierwszej do ostatniej nuty. Naszym powołaniem nie jest przejęcie batuty Dyrygenta, a tym bardziej zmienianie melodii według własnego upodobania. Mamy natomiast, każdy z nas na swoim miejscu i na miarę swych umiejętności, współpracować z wielkim Mistrzem w wykonaniu Jego wspaniałego arcydzieła. W trakcie jego wykonywania dane nam będzie pojmować stopniowo wielki zamysł Bożej partytury. [...] Muzyka może nas prowadzić do modlitwy: skłania nas ona do podążania myślą ku Bogu, by w Nim znaleźć uzasadnienie naszej nadziei i wsparcie w trudnościach życia. Wiernie przestrzegając Jego przykazań i szanując Jego plan zbawienia, możemy wspólnie

²⁷ Benedykt XVI, *O znaczeniu piękna jako drogi spotkania Boga* (18.11.2009), „Wiadomości KAI” 48 (2009), s. 23–24.

se non il riflesso dello splendore del Verbo eterno fatto carne?”²⁷. La musica, essendo *via pulchritudinis*, possiede un significato speciale. Essa trasforma l’invisibile nell’udibile. Benedetto XVI nota: “mediante i suoi suoni ci porta come in un altro mondo ed armonizza il nostro intimo. Trovato così un momento di pace, siamo in grado di vedere, come da un punto elevato, le misteriose realtà che l’uomo cerca di decifrare e che la luce della fede ci aiuta a meglio comprendere. In effetti, possiamo immaginare la storia del mondo come una meravigliosa sinfonia che Dio ha composto e la cui esecuzione Egli stesso, da saggio maestro d’orchestra, dirige. Anche se a noi la partitura a volte sembra molto complessa e difficile, Egli la conosce dalla prima fino all’ultima nota. Noi non siamo chiamati a prendere in mano la bacchetta del Direttore, e ancora meno a cambiare le melodie secondo il nostro gusto. Ma siamo chiamati, ciascuno di noi al suo posto e con le proprie capacità, a collaborare con il grande Maestro nell’ eseguire il suo stupendo capolavoro. Nel corso dell’esecuzione ci sarà poi anche dato di comprendere man mano il grandioso disegno della partitura divina. [...] vediamo come la musica possa condurci alla preghiera: essa ci invita ad elevare la mente verso Dio per trovare in Lui le ragioni della nostra speranza e il sostegno nelle difficoltà della vita. Fedeli ai suoi comandamenti e rispettosi

²⁷ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI (18.11.2009), op. cit.

budować świat, w którym będzie rozbrzmiewać kojąca muzyka transcendentnej symfonii miłości. Co więcej, sam Duch Boży uczyni nas wszystkich dobrze zharmonizowanymi instrumentami i odpowiedzialnymi współuczestnikami wspaniałego wykonania, w którym wyraża się na przestrzeni wieków plan powszechnego zbawienia”²⁸.

Benedykt XVI podkreśla, że działalność ewangelizacyjna nie powinna nigdy zapominać o *via pulchritudinis* – drodze piękna. Wiele przejawów religijnego dziedzictwa kulturowo-historycznego, jak podkreśla Benedykt XVI, to „prawdziwe drogi do Boga, najwyższego Piękną, które pomagają wręcz pogłębiać więź z Nim, doskonalić modlitwę. Są to dzieła, które rodzą się z wiary i wyrażają wiarę. [...] Kiedy słuchamy dzieła muzyki sakralnej, które porusza struny naszego serca, nasz duch rozszerza się niejako, co pomaga mu zwrócić się do Boga”²⁹. Spotkanie z pięknem muzyki może zatem wywołać u słuchacza „metafizyczny wstrząs”, dzięki któremu odbiorca uświadamia sobie niesłyszana siłę rzeczywistości transcendentnej, zrodzonej nie z pustki, ale z mocy

²⁸ Benedykt XVI, *Muzyka może nas prowadzić do modlitwy*, dz. cyt., s. 21.

²⁹ Benedykt XVI, *Sztuka i kultura umacniają naszą więź z Panem*. Audiencja generalna (31.08.2011), „L'Osservatore Romano” 32 (2011) nr 10–11, s. 46.

del suo piano salvifico, possiamo insieme costruire un mondo nel quale risuoni la melodia consolante di una trascendente sinfonia d'amore. Anzi, sarà lo stesso Spirito divino a renderci tutti strumenti ben armonizzati e collaboratori responsabili di una mirabile esecuzione in cui si esprime lungo i secoli il piano della salvezza universale"²⁸.

Benedetto XVI mette in rilievo il fatto che la nuova evangelizzazione non dovrebbe mai dimenticarsi della *via pulchritudinis* – della via della bellezza. Il Papa sottolinea che molte espressioni del patrimonio storico-culturale religioso “sono vere strade verso Dio, la Bellezza suprema, anzi sono un aiuto a crescere nel rapporto con Lui, nella preghiera. Si tratta delle opere che nascono dalla fede e che esprimono la fede. [...] quando ascoltiamo un brano di musica sacra che fa vibrare le corde del nostro cuore, il nostro animo viene come dilatato ed è aiutato a rivolgersi a Dio”²⁹. In tal modo, l'incontro con la bellezza della musica può suscitare nell'ascoltatore una “scossa metafisica”, grazie alla quale egli si accorge di una potenza inaudibile della realtà trascendentale, generata non da un

²⁸ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *La musica può condurci alla preghiera*. Concerto in onore del Santo Padre Benedetto XVI offerto dal Presidente della Repubblica Federale di Germania, op. cit.

²⁹ Udienza generale di Sua Santità Benedetto XVI (31.08.2011), <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2011/08/31/0505/01219.html> [10.06.2015].

prawdy uobecnionej w natchnieniu kompozytora otwartego na Boga³⁰.

Znamienna dla odczytania etosu artysty muzyka jest wypowiedź Benedykta XVI wygłoszona podczas spotkania z przedstawicielami środowisk twórczych z całego świata, które odbyło się 21 listopada 2009 w kaplicy Sykstyńskiej. To swoiste „konklawe artystów” było wyrazem gorącego pragnienia papieża, aby umocniły się dialog i przyjaźń pomiędzy Kościołem a twórcami w perspektywie autentycznego odrodzenia sztuki jako drogi chrześcijańskiego humanizmu. Ojciec Święty wezwał wówczas artystów, aby poprzez doświadczenie autentycznego piękna głosili i świadczyli o nadziei w aktualnej sytuacji kulturowej. Jest to zadanie tym bardziej pilne, że „obecne czasy cechują, niestety, nie tylko negatywne zjawiska społeczne i ekonomiczne, ale także osłabienie nadziei, pewna nieufność w relacjach międzyludzkich, dlatego pojawia się coraz więcej oznak rezygnacji, agresji, desperacji”³¹. Wobec tych współczesnych zagrożeń, wobec zniechęcenia i wielorakich przejawów dehumanizacji papież zachęcił ludzi sztuki do odnalezienia w doświadczeniu religijnym i w objawieniu chrześcijańskim źródeł inspiracji twórczej, gdyż „cóż, jeśli nie

³⁰ Por. J. Ratzinger, *W drodze do Jezusa Chrystusa*, przeł. J. Merecki, Kraków 2004, s. 38–39.

³¹ Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 30.

vuoto, ma dalla potenza della verità rivelatasi attraverso l'ispirazione del compositore aperto a Dio³⁰.

Per una maggior comprensione *dell'ethos* dell'artista musicista è significativo l'intervento di Benedetto XVI durante l'incontro con i rappresentanti degli ambienti creativi di tutto il mondo, che ebbe luogo il 21 novembre 2009 nella Cappella Sistina. Quella specie di "conclave degli artisti" fu espressione di un desiderio ardente del Pontefice, affinché si rafforzassero il dialogo e l'amicizia tra la Chiesa e i creatori nella prospettiva di un autentico rinnovamento dell'arte quale via dell'umanesimo cristiano. Il Santo Padre in quell'occasione sollecitò gli artisti a testimoniare ed annunciare, attraverso la loro esperienza di un'autentica bellezza, la speranza nella situazione culturale dei nostri tempi. È un compito ancor più urgente, visto che "il momento attuale è purtroppo segnato, oltre che da fenomeni negativi a livello sociale ed economico, anche da un affievolirsi della speranza, da una certa sfiducia nelle relazioni umane, per cui crescono i segni di rassegnazione, di aggressività, di disperazione"³¹. Di fronte alle minacce odierne, allo scoraggiamento ed a molteplici segni di disumanizzazione, il Papa incoraggiava gli artisti a ritrovare nell'esperienza religiosa e nella rivelazione

³⁰ Cfr. J. Ratzinger, *In cammino verso Gesù Cristo*, Cinisello Balsamo 2004, p. 31.

³¹ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti, op. cit.

piękno, może przywrócić entuzjazm i ufność, coś może zachęcić ludzkiego ducha, by odnalazł swą drogę, by patrzył w horyzont, by marzył o życiu godnym swe-go powołania?”³². W moralnym aspekcie ludzkiej egzystencji, w poszukiwaniu sensu i dążeniu do szczęścia doświadczenie autentycznego piękna nie jest czymś drugorzędnym. Głębokim przeświadczeniem papieża jest to, że piękno nie stanowi jedynie elementu marginalnego ludzkiego życia, ale oznacza wartość podstawową. Łączy się ono ściśle z codziennym życiem, uwalniając je od mroków zwątpienia i przepelniając duchowym światłem. Wyrzywa człowieka z zamknięcia we własnym „ja”, ze stanu zniechęcenia i rutyny, budząc go do „nowego życia”. Piękno otwiera mu serce i umysł, niejako „dodaje skrzydeł”, unosząc do „tego, co w górze, gdzie przebywa Chrystus” (Kol 3, 1). Rodzi głębokie pragnienie poznania, kochania i zbliżenia się do Boga. Dzięki obudzeniu tej tęsknoty możemy na nowo odnaleźć zdolność „uchwycenia głębokiego sensu naszego istnienia, Tajemnicę, której jesteśmy częścią i z której możemy czerpać pełnię, szczęście, umiłowanie codziennego trudu”³³.

³² Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 30.

³³ Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei*, dz. cyt., s. 31.

cristiana delle fonti di un ispirazione creativa, poiché “che cosa può ridare entusiasmo e fiducia, che cosa può incoraggiare l’animo umano a ritrovare il cammino, ad alzare lo sguardo sull’orizzonte, a sognare una vita degna della sua vocazione se non la bellezza?”³². Nell’aspetto morale dell’esistenza umana, in cerca di senso e di felicità, l’esperienza di un’autentica bellezza non è secondaria. Da un’esperienza profonda del Pontefice risulta che la bellezza non rappresenta solamente un elemento marginale dell’esistenza umana, ma un valore fondamentale. Essa è strettamente legata alla vita quotidiana, liberandola dalle tenebre della sfiducia, nonché riempiendola di una luce spirituale. Solleva l’uomo, chiuso nel proprio “io”, dallo stato di abbattimento e di monotonia, risvegliandolo a una “nuova vita”. La bellezza gli spalanca il cuore e la mente, in certa maniera gli “mette le ali ai piedi”, alzando verso “le cose di lassù, dove si trova Cristo” (Col 3, 1). Genera un profondo desiderio di conoscere, di amare e di avvicinarsi a Dio. Grazie al risveglio di quella nostalgia possiamo trovare di nuovo la “capacità di cogliere il senso profondo del nostro esistere, il Mistero di cui siamo parte e da cui possiamo attingere la pienezza, la felicità, la passione dell’impegno quotidiano”³³.

³² Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti, op. cit.

³³ Discorso del Santo Padre Benedetto XVI, *Siate annunciatori e testimoni di speranza*. Incontro con gli artisti, op. cit.

Teologia Benedykta XVI budzi we współczesnym człowieku tęsknotę za odnalezieniem na nowo głębokiego sensu istnienia. Nie jest nim taka czy inna ideologia, ale osobowy Bóg, do którego podążać możemy również drogą piękną obecnego w muzyce. Konsekwentne ukazywanie tej nadziei dzisiejszemu światu w pełni uzasadnia decyzję o nadaniu godności doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI. Prosząc Jego Świątobliwość o przyjęcie tej godności, wyrażamy pokorny hołd dla wielkości jego myśli i czynów.

Gdańsk, 16 kwietnia 2015

La teologia di Benedetto XVI fa nascere nell'uomo d'oggi la nostalgia di ritrovare nuovamente un senso profondo dell'esistenza, che non è l'una o l'altra ideologia, ma un Dio personale a cui possiamo avvicinarci camminando anche sulla via della bellezza presente nella musica. L'atteggiamento costante di mostrare questa speranza al mondo di oggi giustifica in pienezza la decisione di conferire il titolo di Laurea *Honoris Causa* della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia al Santo Padre Benedetto XVI. Chiedendo alla Sua Santità di accettare questo onore, vogliamo esprimere il nostro umile omaggio per la grandezza del Suo pensiero e delle Sue opere.

Danzica, 16 aprile 2015

prof. dr hab. Stanisław Krawczyński
Akademia Muzyczna w Krakowie

Laudacja

*z okazji nadania godności doktora honoris causa
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II
w Krakowie
i Akademii Muzycznej w Krakowie
Jego Świątobliwości Benedyktowi XVI*

Najwyższy tytuł akademicki, jakim jest doktorat *honoris causa*, dwie uczelnie: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie i Akademia Muzyczna w Krakowie nadają zawsze postaciom wybitnym w działalności naukowej czy artystycznej, pracującym na rzecz szeroko pojętego dobra. Są to jednocześnie osoby bliskie uczelnianym środowiskom ze względu na dążenie do tych samych wartości, jakie tworzą misje obu szkół wyższych. Idea wiary, dobra i piękna niezwykle silnie łączy postacie doktorów honorowych z najwyższymi wartościami obu uczelni. Taką właśnie osobą wybitną i bliską nam wszystkim jest *pontifex romanus emeritus* Benedykt XVI. Wygłoszenie laudacji przedstawiającej działalność Wielkiego Laureata jest niesłychanie trudne ze względu na jego aktywność, bogactwo myśli oraz wybitne zasługi dla Kościoła powszechnego i całej ludzkości. Przedstawienie zatem w sposób wyczerpujący wszystkich obszarów

Prof. Stanisław Krawczyński
Accademia di Musica di Cracovia

Laudatio

*in occasione del conferimento della Laurea Honoris Causa
a Sua Santità Benedetto XVI, Santo Padre
da parte della Pontificia Università
Giovanni Paolo II di Cracovia
e dell'Accademia di Musica di Cracovia*

Due atenei di Cracovia – la Pontificia Università Giovanni Paolo II e l'Accademia di Musica – rilasciano sempre il massimo titolo accademico di Laurea *Honoris Causa*, a personaggi di spicco nell'ambito della scienza e dell'arte che operano, in senso ampio, a favore del bene. Sono allo stesso tempo persone vicine agli ambienti universitari in quanto sono protesi agli stessi valori che costituiscono la missione di ambedue le università. L'idea della fede, del bene e della bellezza unisce fortemente i Dottori d'onore con le idee dei valori più alti. *Pontifex Romanus emeritus* Benedetto XVI è uno di tali personaggi eccellenti e a noi vicini. Presentare una *Laudatio* che disegni l'attività del Grande Laureato è particolarmente difficile per la ricchezza del suo pensiero nonché per i meriti straordinari a beneficio della Chiesa Cattolica e per tutta l'umanità. Dunque, una presentazione esauriente di tutti i campi di attività del Santo

działania Ojca Świętego Benedykta XVI, jego sukcesów oraz zasług jest niemożliwe – postaram się więc w sposób syntetyczny, co z żalem konstatuje, wskazać jedynie najistotniejsze momenty z życia i pracy naukowej, działalności na rzecz szeroko rozumianej muzyki kościelnej oraz kluczowe idee przewodnie jego służby.

*W drodze do kapłaństwa –
w wierze i nauce*

Ojciec Święty Benedykt XVI urodził się w Wielką Sobotę 1927 roku w Górnej Bawarii, w diecezji Passau jako Joseph Ratzinger. Dzień narodzin przyszłego papieża wydaje się symboliczny – Wielka Sobota to czas oczekiwania na najwspanialszą chwilę, cud zmartwychwstania. To wtedy w liturgii *lucernarium* w uroczystej procesji wnosi się do kościoła światło Nowego Życia. Właśnie w Wielką Sobotę w miejscowości Marktl pojawiło się nowe życie – życie przyszłego Ojca Świętego. Sam tak później podsumował ten fakt: „To chyba dobrze, że urodziłem się w wigilię Wielkanocy, kiedy Wielkanoc jest tuż-tuż, ale jeszcze nie nadeszła, jeszcze kryje się za zasłoną. To bardzo dobry dzień, który w jakimś sensie zapowiada moją wizję dziejów i moją własną sytuację: u progu Wielkanocy”.

W rodzinnym domu wychowywał się w atmosferze głębokiej religijności, przyjmując jako wyznacznik

Padre Benedetto XVI, dei suoi successi e meriti, risulta impossibile. Di conseguenza, anche se con rammarrico, cercherò di delineare in maniera sintetica solamente i momenti più significativi della sua vita e dell'attività scientifica per la promozione della musica sacra, nonché le idee chiave e le linee fondamentali del suo servizio.

*In cammino verso il sacerdozio –
nella fede e nella scienza*

Il Santo Padre Benedetto XVI nacque il Sabato Santo dell'anno 1927 in Alta Baviera, nella diocesi di Passau, come Joseph Ratzinger. Il giorno della nascita del futuro Papa pare essere simbolico – il Sabato Santo è il tempo quando viene atteso il momento più bello – il miracolo della Risurrezione di Gesù Cristo. È allora che nella liturgia del *lucernarium*, in una processione solenne, viene portata in chiesa la luce della Nuova Vita. Proprio in quel Sabato Santo, nel paese di Marktl, vi apparve una nuova vita, la vita del futuro Santo Padre. Dopo anni, Egli stesso così riassume questo fatto: “probabilmente è una buona cosa che io sia nato nella vigilia di Pasqua, quando la Pasqua stava alle porte, ma non era ancora arrivata, era ancora nascosta dietro un velo. Fu un'ottima data che in certo modo preannunciò la visione della mia storia e della mia propria situazione: sulla soglia della Pasqua”.

Nella casa natale cresceva in un'atmosfera di fede profonda, avendo come fattore determinante del

swojego postępowania najszlachetniejsze zasady moralne. W 1946 roku rozpoczął studia w Wyższej Szkole Teologiczno-Filozoficznej we Fryzyndze i na Uniwersytecie Ludwiga Maximiliana w Monachium – ukończył je w 1951 roku. Właśnie wtedy, 29 czerwca, przyjął święcenia kapłańskie i już jako młody wikary kontynuował naukę w Monachium pod kierunkiem takich mistrzów jak Romano Guardini czy Gottlieb Söhngen, którzy wprowadzali go w świat wiedzy i teologicznej mądrości. W 1953 uzyskał stopień doktora teologii na podstawie rozprawy *Lud i Dom Boży w nauce Augustyna o Kościele* (*Volk und Haus Gottes in Augustinus Lehre von der Kirche*). „Moim pierwszym tematem – jak później powie – był Kościół, [...] bo właśnie dzięki Kościołowi otwiera się widok na Boga”. W 1957 habilitował się w zakresie teologii fundamentalnej na podstawie pracy *Teologia dziejów u św. Bonawentury* (*Die Geschichsteologie des heiligen Bonaventura*). Następnie, objąwszy stanowisko profesorskie, wykładał dogmatykę i teologię fundamentalną w Wyższej Szkole Filozoficzno-Teologicznej we Fryzyndze. Tak po latach powie o swoim „powołaniu” akademickim: „Nauczanie – przekazywanie wiedzy – od wczesnych lat było dla mnie czymś, co mnie pobudzało, podobnie jak pisanie. Już w szkole podstawowej zacząłem pisać, układać wiersze [...] o wszechświecie, o Bożym Narodzeniu, o przyrodzie. Był to widomy znak, że wyrażanie siebie, a przede wszystkim przekazywanie siebie sprawia mi radość”.

proprio comportamento i valori morali più nobili. Iniziò gli studi nel 1946, a Frisinga, all'Istituto Superiore di Filosofia e Teologia, per concluderli nel 1951 a Monaco di Baviera. Quell'anno, il 29 giugno, ricevette l'ordinazione sacerdotale e come giovane vicario continuò gli studi a Monaco, seguito da maestri quali Romano Guardini e Gottlieb Söhngen che lo introdussero nel mondo della scienza e della sapienza teologica. Nel 1953 discusse la tesi di dottorato di ricerca intitolata *Popolo e Casa di Dio nella dottrina agostiniana della Chiesa (Volk und Haus Gottes in Augustinus Lehre von der Kirche)*. Come dirà più tardi: "il mio primo tema fu la Chiesa, [...] perché appunto grazie alla Chiesa si apre la vista a Dio". Nell'anno 1957 ottenne l'abilitazione all'insegnamento con una dissertazione in teologia fondamentale su: *La teologia della storia di San Bonaventura (Die Geschichsteologie des heiligen Bonaventura)*. Di seguito, assunse l'incarico di professore e insegnò dogmatica e teologia fondamentale presso l'Istituto Superiore di Filosofia e Teologia di Frisinga (Freising). Ecco come dopo anni racconterà della sua "vocazione" accademica: "L'insegnamento – il trasmettere la scienza – fu per me, fin dai primi anni, qualcosa che mi stimolava, così come la scrittura. Cominciai a scrivere già nella scuola elementare, componevo poesie... ne capitavano di tutti i tipi: sull'universo, sul Natale, sulla natura. Fu un segno evidente che esprimere me stesso, e soprattutto trasmettere me stesso era per me una gioia".

W latach 1962–1963 prof. Ratzinger uczestniczył jako teolog ekspert w obradach Soboru Watykańskiego II, którego reformatorski charakter tak później określili: „Ojcowie Soboru chcieli rzeczywiście odważyć się na coś nowego, wyjść poza utarty schemat akademicki, ośmielić się na większą swobodę”. Przesłanie, jakie zostało zapisane w pierwszym zdaniu soborowej konstytucji *Lumen gentium*: „Ponieważ Chrystus jest światłością narodów, obecny Sobór święty, w Duchu Świętym zgromadzony, pragnie gorąco oświecić wszystkich ludzi blaskiem Jego jaśniejącym na obliczu Kościoła” stało się według ówczesnego młodego profesora głównym elementem, który Sobór przejął z nurtu odnowy ekklezjologicznej, wyznaczając w ten sposób inny niż dotychczasowy kierunek spojrzenia na fundamentalną wartość w pojmowaniu istoty Kościoła.

Rok 1963 to początek współpracy z uniwersytetami w Münster, a następnie w Tybindze, skąd po trzech latach został powołany na Katedrę Teologii Systematycznej (Dogmatyki i Historii Dogmatów) w Ratyzbonie. Pełnił tam funkcję dziekana Wydziału Teologii Katolickiej, a od roku 1976 aż do nominacji na arcybiskupa Fryzycji i Monachium (25 marca 1977) sprawował urząd wicerektora.

Odnajdując źródła myśli teologicznej profesora Josepha Ratzingera, a zwłaszcza jej początkowych uwarunkowań, dochodzimy do wniosku, iż główną przyczyną licznych późniejszych odniesień w pracach naukowych naszego Laureata była fascynacja teologią

Negli anni 1962–1963, il prof. Ratzinger partecipò, in qualità di teologo esperto, alle assemblee del Concilio Vaticano II. Così, più avanti, definì il carattere riformativo di esso: “I padri conciliari vollero veramente compiere qualcosa di nuovo, uscire fuori dal rigido schema accademico, avere il coraggio per una libertà maggiore”. Il messaggio della prima frase scritta nella costituzione conciliare *Lumen gentium*: “Cristo è la luce delle genti: questo santo Concilio, adunato nello Spirito Santo, desidera dunque ardentemente, annunciando il Vangelo ad ogni creatura, illuminare tutti gli uomini con la luce del Cristo che risplende sul volto della Chiesa” – divenne, secondo il giovane professore, l’elemento principale che il Concilio adottò dalla corrente del rinnovamento ecclesiologicalo, tracciando così un nuovo sguardo al valore fondamentale nella comprensione della Chiesa.

L’anno 1963 fu l’inizio della collaborazione con le università di Münster e poi di Tubinga, da dove, dopo tre anni, venne chiamato a Ratisbona per assumere la cattedra di teologia sistematica. Lì svolse la funzione di decano della Facoltà di Teologia Cattolica, e dal 1976 fino alla nomina ad arcivescovo di Frisinga-Monaco (25 marzo 1977), la funzione di vice presidente dell’Università.

Esaminando le fonti del pensiero teologico del prof. Joseph Ratzinger, e in maniera particolare le condizioni iniziali di esso, sembra che il motivo principale dei numerosi riferimenti successivi nella ricerca scientifica del nostro Laureato fosse la forte attrazione per la teologia

św. Augustyna, jaką rozbudziła w nim praca nad doktoratem. Właśnie w tym czasie skryształizowało się jego „naukowe ja”, kształtujące wizje późniejszego wielkiego teologa. Prof. Ratzinger już wtedy nie przyjmował bezkrytycznie myśli świętego, tak bardzo zakorzenionej w kulturze i wzorcu antycznym; nie unikał polemicznego z nim dialogu: „Augustyn towarzyszy mi od ponad dwudziestu lat. W dialogu z nim rozwinąłem swoją teologię, chociaż staram się [...] prowadzić ten dialog jako człowiek dzisiejszej epoki”. Pomimo ciągłej fascynacji augustyńską ideą uznaje ją za płaszczyznę inspirującą w drodze dochodzenia do własnej myśli teologicznej. Poszukując dalszego wpływu biskupa z Hippony na poglądy teologiczne przyszłego biskupa Rzymu, dostrzegamy jego zainteresowanie problemem nawrócenia – odnalezienia się w nauce Chrystusa. Św. Augustyn, szukając wartości we współczesnej mu filozofii, nie był w stanie odnaleźć w niej zaspokojenia swoich potrzeb duchowych i intelektualnych. Odszukał je w mądrości Chrystusa. Tak więc znacząca różnica pomiędzy tymi wartościami stała się źródłem sceptycznego podejścia świętego do otaczającej go współczesności. Taką drogę oraz jej aspekt konstruktywistyczny adaptuje do swoich poglądów również prof. Ratzinger. Pogląd ten będzie kształtował jego punkt widzenia w teologii i życiu: „myśli rodzą się z polemik, jakie myśliciele prowadzą z tymi, którzy głoszą błędne poglądy”. Tak więc dialog, a w konsekwencji forma porozumienia stają się dla naszego Laureata narzędziem, za pomocą którego buduje

agostiniana, risvegliata già durante la preparazione del dottorato di ricerca. Fu in quel periodo che si cristallizzò il suo “io scientifico” che ha formato il pensiero del futuro grande teologo. Il prof. Ratzinger già allora non accettava il pensiero del santo senza critica, benché fosse un pensiero fortemente radicato nella cultura e nel modello antico, non evitava di entrare in un dialogo polemico con lui: “Agostino mi accompagna da più di vent’anni. Dialogando con lui ho sviluppato la mia teologia, nonostante io provi a [...] proseguire il dialogo come uomo dell’epoca odierna”. Malgrado il fascino dell’idea agostiniana, la considera come una base ispiratrice per il proprio pensiero teologico. Cercando ulteriori segni dell’influenza del vescovo di Ippona sulla teologia del futuro vescovo di Roma, vediamo che Egli s’interessa al problema della conversione – il come ritrovarsi nell’insegnamento di Cristo. Sant’Agostino, cercando il valore nella filosofia del suo tempo, non riuscì a trovarvi la risposta ai suoi bisogni spirituali e intellettuali; essa la trovò solo nella sapienza di Cristo. Perciò la differenza significativa tra questi valori diventò la causa dell’atteggiamento scettico del santo nei confronti della realtà che lo circondava. Prof. Ratzinger adottò nel proprio pensiero questa via costruttiva. Questa concezione formerà il suo punto di vista sia nella teologia che nella vita: “i pensieri nascono dalle polemiche che i pensatori conducono con quelli che diffondono idee sbagliate”. Il dialogo, dunque, e di conseguenza la ricerca dell’accordo, diventano per il nostro Laureato strumenti grazie ai quali forma le sue idee

on swoje poglądy i przede wszystkim relacje z innymi. To właśnie ta skromna, wręcz pokorna postawa wobec zadań, z jakimi musiał się zmierzyć, stała się charakterystyczna dla jego posługi biskupiej i kardynalskiej.

*W świecie myśli i działania –
posługa kardynalska*

27 czerwca 1977 biskup Joseph Ratzinger otrzymał z rąk papieża Pawła VI godność kardynalską. Rozpoczął się dla niego okres niezwykle ważnego działania w modlitwie, słowie i czynie. Modlitwa stała się więzią spajającą relacje pasterza i owiec. Duchowa jedność z Kościołem oraz jego społecznością zaowocowała głębokim otwarciem i wrażliwością kardynała na potrzeby wiernych. Otaczał ich troską i prowadził w duchu bezkompromisowej prawdy pochodzącej przez objawienie od Boga. Jego postawa była wrażliwą odpowiedzią na potrzeby, czasem wątpliwości wspólnoty, zakładała poszukiwanie porozumienia w dialogu i chęć osiągnięcia kompromisu. Zawsze i w każdej sytuacji bronił tej prawdy, pozostając jej niezłomnie wiernym. Wiedząc, że mogła ona podlegać zniekształceniu, być źle rozumiana czy wreszcie całkowicie odrzucona, uznawał jej poznawanie za dzieło wypełnione łaską Bożą. Podjął wyzwanie, które stało się jego posłannictwem i o którym mówił tak: „Nieustannie brzmia mi w uszach słowa Biblii i ojców Kościoła surowo

e soprattutto le relazioni con gli altri. Un atteggiamento modesto, anzi umile davanti ai compiti che dovette affrontare, caratterizzò infatti tutto il servizio vescovile e cardinalizio di Joseph Ratzinger.

*Nel mondo del pensiero e dell'azione –
il servizio cardinalizio*

Il 27 giugno 1977, il vescovo Joseph Ratzinger ottenne, dalle mani del Papa Paolo VI, la dignità cardinalizia. Per il neominato cominciò un periodo di attività particolarmente importanti in preghiere, parole e opere. La preghiera divenne un vincolo coesivo di rapporto “pastore-pecore”. L'unione spirituale con la Chiesa e con la comunità ecclesiale creò un'ampia apertura della sensibilità del Cardinale ai bisogni dei fedeli. Si prendeva cura di loro e li accompagnava nella verità proveniente dalla rivelazione Divina senza compromessi. Il suo atteggiamento era una risposta sensibile ai bisogni e a volte ai dubbi della comunità; protesa al dialogo col desiderio di raggiungere l'accordo nel dialogo. Sempre e in ogni situazione Egli difendeva la verità, rimanendole fortemente fedele. Sapendo che essa poteva subire deformazioni, essere fraintesa oppure completamente rifiutata, considerava la conoscenza di essa come un'opera di grazia. Intraprese la sfida che si trasformò in missione, di cui parlava così: “Sento incessantemente nelle orecchie le parole della Bibbia e dei Padri della Chiesa che condannavano

potępiające pasterzy, którzy [...] chcąc za wszelką cenę uniknąć konfliktów, pozwalają truciznie, by się rozprzestrzeniała [...] Spokój nie jest pierwszym obowiązkiem obywatelskim. A biskup, który chciałby tylko unikać zmartwień i tuszować możliwie wszystkie konflikty, to dla mnie przerażająca wizja [...]”. Zapewne dzięki takiej postawie 25 listopada 1981 św. Jan Paweł II mianował kardynała Ratzingera prefektem Kongregacji Nauki Wiary. Pracę na tym odpowiedzialnym stanowisku traktował jako kolejną misję. Prowadził ją w duchu dialogu, poszukiwania konsensusu, nadając jej nowy, dotąd niespotykany wymiar. Tak określał metody, jakimi posługiwano się w czasie jego prefektury: „Kto faktycznie ma z nami do czynienia, ten musi stwierdzić, że nie jesteśmy nieludzkimi istotami, że zawsze staramy się znaleźć jakieś rozwiązanie. Poza tym staramy się nie sięgać po kary, lecz rozwiązywać problemy na drodze rozmów, w trakcie których autor może lepiej wyjaśnić swe stanowisko, niż to dotychczas uczynił. Najpierw nawiązujemy kontakt z odnośnym biskupem czy z przełożonym zakonu, ci z kolei odbywają rozmowę z zainteresowanym, na tym etapie nie ma więc mowy o żadnym karaniu, a całe postępowanie okazuje się procedurą intelektualną”.

Wszystkie działania kardynała Ratzingera wyły z wielkiej miłości do ludzi, będącej „słowem” i „gestem” jego serca, rozumianej jako troska o ich dobro. Kardynał z głębokim wzruszeniem pochyłał się nad potrzebującymi i podając im rękę, prowadził w świat

in modo serbero i pastori che [...] volendo evitare a tutti i costi i conflitti, permettevano al veleno di diffondersi. [...] La tranquillità non è il primo dovere civile. E un vescovo che volesse solamente fare a meno di preoccupazioni e mettere a tacere tutti i conflitti possibili, è per me una visione terrificante”. Sicuramente grazie ad un atteggiamento del genere, il 25 novembre 1981, san Giovanni Paolo II lo nominò Prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede. Quest’incarico importante era per Lui una missione ulteriore. Essa veniva svolta nello spirito del dialogo e in cerca di consenso, dandole una nuova dimensione senza precedenti. Ecco come definiva i metodi applicati durante il suo incarico: “Chi veramente ha a che fare con noi deve ammettere che non siamo esseri inumani, ma sempre proviamo a trovare una soluzione. Inoltre, non tendiamo a optare per le pene, ma preferiamo risolvere i problemi attraverso il dialogo, così che l’autore possa spiegare la propria posizione meglio di quanto abbia fatto finora. Prima ci mettiamo in contatto con il vescovo di riferimento o con il superiore del dato ordine che, a loro volta, tengono dei colloqui con l’interessato, dunque in questa fase non si parla nemmeno di punizioni, ma tutto il procedimento risulta essere una procedura intellettuale”.

Tutte le azioni del Cardinale Ratzinger erano pervasive e scaturivano da un grande amore verso la gente, quale “parola” e “gesto” del suo cuore, un amore inteso come preoccupazione per il bene dell’uomo. Con una grande commozione si piegava sopra i bisognosi e stendendo

miłości bliźniego i miłości Chrystusa. Zapewne takie pojmowanie swojej misji stało się przyczynkiem do pierwszej, ogłoszonej po wyborze na Stolicę Piotrową papieskiej encykliki *Deus caritas est*.

*Świadek wiary –
jako papież w służbie Kościoła i jego ludu*

19 kwietnia 2005 w czwartym głosowaniu drugiego dnia zgromadzenia kardynałów kardynał Joseph Ratzinger został wybrany 265. papieżem, przybierając imię Benedykt XVI. Decyzją o przyjęciu imienia Benedykt nawiązał do „papieża pokoju” – Benedykta XV oraz patrona Europy, założyciela zakonu benedyktynów – św. Benedykta z Nursji. Główne kierunki jego pontyfikatu zostały nakreślone we wspomnianej już pierwszej encyklice *Deus caritas est*, która przedstawia miłość chrześcijańską w wielowątkowym wymiarze: filozoficznym, teologicznym, duchowym, szeroko pojętym duszpasterskim i etyczno-kulturowym. Ojciec Święty przywołuje w swoim dokumencie najpiękniejszą prawdę chrześcijaństwa: Boga – nieskończonej miłości. Miłość do Boga i miłość do człowieka to według autora cecha wyróżniająca wszystkich tych, którzy wierzą w Ewangelię. Tak więc miłość staje się wyznacznikiem chrześcijańskiego świata, niezwykłym darem Bożej łaski, normą etyczną określającą wszystko. Pontyfikat Benedykta XVI stał się pontyfikatem miłości

la mano, li portava nel mondo dell'amore al prossimo e dell'amore di Cristo. Sicuramente tale comprensione del proprio pensiero stava all'origine della sua prima enciclica, *Deus caritas est*.

*Testimone della fede –
come Papa al servizio della Chiesa e del suo popolo*

Il 19 aprile 2005, al quarto scrutinio, il secondo giorno del conclave, il cardinal Joseph Ratzinger venne eletto come 265° Papa e scelse il nome Benedetto XVI. Il Pontefice neoletto volle alludere con la scelta del nome al “Papa della pace”, Benedetto XV, nonché al patrono d'Europa, fondatore dell'Ordine dei Benedettini – san Benedetto da Norcia. Le linee principali del suo pontificato furono tracciate già nella prima, sopraddetta enciclica *Deus caritas est*. Essa rappresenta la carità cristiana in una dimensione straordinaria: quella filosofica, teologica, spirituale, spirituale in senso ampio ed etico-culturale. Il Santo Padre richiama nel suo documento la verità più bella del cristianesimo: Dio – carità infinita. La carità divina e la carità umana sono, secondo l'autore, una caratteristica distintiva di tutti coloro che credono nel Vangelo. Quindi la carità diventa un indice del mondo cristiano, un dono insolito della Grazia Divina, una norma etica che determina tutto. Il pontificato di Benedetto XVI diventò un pontificato di una carità e di una fede profonda, non di una

i głębokiej wiary, wiary nie powierzchownej, wymagowanej czy abstrakcyjnej, ale realnej, wiary w historyczną Boską postać Syna Bożego, który z miłości do ludzi oddał swoje życie na krzyżu. To za nim należy podążać, On jest najdoskonalszym ucieleśnieniem miłości Boga do człowieka. W tym kontekście należy odczytywać podejmowane przez Ojca Świętego działania – czasem trudne, ale będące przykładem otwartego i głęboko osadzonego w wierze i miłości czynienia dobra.

Najistotniejszymi wydarzeniami w całym pontyfikacie, świadczącymi o intencjach Benedykta XVI, były moim zdaniem:

– Obecność Ojca Świętego w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau. Przebywając w Polsce z wizytą duszpasterską w 2006 roku, Benedykt XVI pochylił się nad miejscem największej kaźni w dziejach ludzkości. Samotnie i w milczeniu przekroczył bramę z napisem „Arbeit macht frei”, wszedł do celi śmierci, gdzie po chwili znaczącej ciszy padły znamienne słowa: „Święty Maksymilianie Kolbe, módl się za nami, wszyscy święci męczennicy, módlcie się za nami”. Każdy doskonale wiedział, czym dla niego była ta wizyta, którą odbył, jak sam powiedział, „[...] wobec prawdy, wobec tych, którzy tu cierpieli i wobec Boga [...]”.

– Spotkanie z prawosławnym patriarchą Bartłomiejem I. Dwa wielkiej wagi wydarzenia miały miejsce podczas wizyty, jaką w 2006 roku Ojciec Święty złożył w Turcji – ekumeniczne spotkanie z prawosławnym

fede superficiale, immaginaria o astratta, ma reale, una fede nella figura storica e divina del Figlio di Dio che per amore verso gli uomini donò la Sua vita sulla croce. È Lui che si deve seguire, Lui è l'incarnazione perfetta dell'amore di Dio verso l'uomo. In questo contesto vanno lette le azioni intraprese dal Santo Padre. Azioni a volte difficili, ma che costituiscono esempi di come fare del bene in maniera aperta e radicata profondamente nella fede e nella carità.

Gli avvenimenti più rilevanti di tutto il suo pontificato, che testimoniarono anche le intenzioni di Benedetto XVI, furono a mio avviso:

– La visita del Santo Padre al campo di concentramento Auschwitz-Birkenau. Durante la visita pastorale in Polonia, nel 2006, Benedetto XVI si chinò sul posto del più conosciuto genocidio nella storia umana. Senza compagnia e in silenzio attraversò la porta con la scritta "Arbeit macht frei", entrò nella cella della morte, dove, dopo alcuni attimi di un silenzio significativo, disse parole rilevanti: "San Massimiliano Kolbe – prega per noi, tutti i santi martiri – pregate per noi". Tutti ben sapevano che cosa fosse per Lui, tedesco, quella visita. Era infatti per Lui, come affermò, "un dovere di fronte alla verità e al diritto di quanti hanno sofferto, un dovere davanti a Dio".

– L'incontro con il Patriarca Ortodosso Bartolomeo I. Durante la visita in Turchia nel 2006, ebbero luogo due eventi di estrema importanza: un incontro ecumenico con il Patriarca Ortodosso

patriarchą Konstantynopola Bartłojem I, podczas którego hierarchowie podpisali deklarację dotyczącą dalszego prowadzenia dialogu katolicko-prawosławnego; oraz wpisanie się w muzułmańską społeczność modlitwą w Błękitnym Meczece w Stambule. Otwartość na ekumenizm Benedykt XVI wyraził w następujący sposób: „[...] ważnym elementem w budowaniu jednorodności jest całkowita rezygnacja z narzucania innym wspólnotom tego, co może podważać ich tożsamość. [...] wzajemne poszanowanie własnej odrębności nie tylko nie powoduje hamowania jedności, lecz wręcz ją warunkuje”.

– Zdjęcie ekskomuniki z czterech biskupów Bractwa św. Piusa X. Był to kolejny gest potwierdzający chęć porozumienia w sprawie jedności Kościoła, poszukiwanie we wzajemnym dialogu drogi prowadzącej do zbliżenia stanowisk.

– Słowo do katolików Irlandii. Ten niezwykle ważny dokument poruszał sprawy bolesne, od których Benedykt XVI nie uciekał, przeciwstawiał się im z całą bezwzględnością. Zło nazywał złem i nakazywał odbycie pokuty jako zadośćuczynienia za przewinienia. Było to pierwsze w tej sprawie tak zdecydowane wystąpienie głowy Kościoła katolickiego.

– Synod biskupów wschodnich. „Kościół katolicki na Bliskim Wschodzie: wspólnota i świadectwo. «Jeden duch i jedno serce ożywiały wszystkich, którzy uwierzyli»”. Pod takim hasłem odbył się w 2011 roku Synod Biskupów dla Bliskiego Wschodu. Obok hierarchów i przedstawicieli Kościoła katolickiego

di Costantinopoli Bartolomeo I, durante il quale i due protagonisti firmarono una dichiarazione perché continuasse il dialogo cattolico-ortodosso e l'altro evento: la preghiera nella Moschea Blu di Istanbul, attraverso la quale entrò nel mondo musulmano. Benedetto XVI si espresse così riguardo alla sua apertura all'ecumenismo: "un elemento importante nell'edificare omogeneità è una rinuncia completa a imporre alle altre comunità ciò che potrebbe minare la loro identità [...] il rispetto reciproco della propria particolarità non solo non porta a frenare l'unità, ma anzi la condiziona".

– La rimessa della scomunica dai quattro vescovi della Fraternità San Pio X. Fu un altro gesto che confermava la volontà dell'accordo per l'unità della Chiesa, una ricerca, tramite il dialogo, di una strada che riconduca alla piena comunione.

– La parola rivolta ai cattolici irlandesi. Quel documento toccò questioni dolenti, da cui Benedetto XVI mai fuggiva, anzi, vi si scontrava inesorabilmente. Il male, lo chiamava male, e ordinava di fare penitenza come riparazione dei peccati. Fu il primo intervento veramente deciso sulla questione da parte del Pastore primo della Chiesa cattolica.

– Il sinodo dei vescovi orientali. "La Chiesa Cattolica nel Medio Oriente: comunione e testimonianza. «La moltitudine di coloro che erano diventati credenti aveva un cuor solo e un'anima sola»". Con questo titolo, nel 2011 si svolse il Sinodo per i Vescovi del Medio Oriente. Accanto alla gerarchia della Chiesa

uczestniczyli w nim reprezentanci innych wyznań. Po zakończeniu obrad została ogłoszona adhortacja apostołska *Ecclesia in Medio Oriente*, która wyznaczała chrześcijanom na Bliskim Wschodzie misję dawania świadectwa prawdzie.

– Dzień Refleksji, Dialogu i Modlitwy o Pokój i Sprawiedliwość na Świecie „Pielgrzymi prawdy, pielgrzymi pokoju”. Z inicjatywy Ojca Świętego Benedykta XVI zostało zorganizowane w Asyżu spotkanie przedstawicieli 31 Kościołów chrześcijańskich i 12 religii świata. Uczestnicy przyjęli 12 zobowiązań na rzecz podejmowania wysiłków mających na celu utrzymanie pokoju na świecie.

– Beatyfikacja Jana Pawła II. 1 maja 2011 Benedykt XVI ogłosił błogosławionym swojego poprzednika na Stolicy Piotrowej – Jana Pawła II. Podczas mszy beatyfikacyjnej powiedział po polsku: „Swoim świadectwem wiary, miłości i odwagi apostołskiej, pełnym ludzkiej wrażliwości, ten znakomity Syn narodu polskiego pomógł chrześcijanom na całym świecie, by nie lękali się być chrześcijanami, należeć do Kościoła, głosić Ewangelię”.

– Trylogia *Jezus z Nazaretu*. To trzytomowe dzieło jest niezwykle ważną, osobistą wypowiedzią Ojca Świętego. Zadawane w nim pytania dotyczą fundamentalnych dla każdego chrześcijanina kwestii, a udzielane odpowiedzi przyjmują formę głębokich przemyśleń, wyznaczających współczesnemu światu kierunek myślenia i postępowania.

cattolica, vi parteciparono rappresentanti di altre confessioni. A conclusione dell'assemblea, venne pubblicata l'esortazione apostolica *Ecclesia in Medio Oriente* che tracciò per cristiani orientali la missione di testimoniare la verità.

– La Giornata di Riflessione, Dialogo e Preghiera per la Pace e la Giustizia nel Mondo – “Pellegrini della verità, pellegrini della pace”. Su iniziativa del Santo Padre Benedetto XVI, ad Assisi fu organizzato un incontro dei rappresentanti di 31 Chiese cristiane e di 12 religioni del mondo. I partecipanti assunsero 12 impegni per promuovere gli sforzi per mantenere la pace nel mondo.

– La beatificazione di Giovanni Paolo II. Il 1° maggio 2011 Benedetto XVI proclamò beato il suo predecessore al Soglio Petrino – Giovanni Paolo II. Durante la Santa Messa di beatificazione disse in polacco: “Con la sua testimonianza di fede, di amore e di coraggio apostolico, accompagnata da una grande carica umana, questo esemplare figlio della Nazione polacca ha aiutato i cristiani di tutto il mondo a non avere paura di dirsi cristiani, di appartenere alla Chiesa, di parlare del Vangelo”.

– La trilogia *Gesù di Nazaret*. Quest'opera in tre volumi costituisce un intervento personale e di grande rilievo del Santo Padre Benedetto XVI. Le domande che Egli vi pone riguardano le questioni fondamentali per ogni cristiano e le risposte date prendono la forma di riflessioni profonde del Pontefice, che indicano la direzione del pensiero e suggeriscono al mondo odierno come agire.

– Ogłoszenie ustąpienia z urzędu papieskiego. Paradoksalnie do najpełniejszego zrozumienia Kościoła Benedykta XVI doszło w chwili, kiedy Ojciec Święty postanowił zrezygnować z pontyfikatu i oddać się modlitwie. Jego decyzja wytyczyła nową drogę w historii Kościoła. Taki kierunek wskazywał Joseph Ratzinger w swojej myśli i działaniu: jako teolog, biskup i papież.

*W muzyce i jej duchowej wartości –
sztuka piękna*

Sztuka, a zwłaszcza muzyka, jest naszemu wielkiemu Laureatowi szczególnie bliska. W swojej refleksji nad jej wartością Benedykt XVI określa kształt jej natury, zadania, jakie przed nią stoją, oraz funkcję, jaką pełni w Kościele. To właśnie dzięki niej człowiek w sposób szczególny może zbliżyć się do Boga, odkrywając Jego piękno, wszechogarniającą miłość i nieskończone dobro. Tak więc Ojciec Święty powierza muzykom kościelnym wyjątkowe zadanie, mówiąc: „Jesteście strażnikami piękna; dzięki swojemu talentowi możecie przemawiać do serca ludzkości, trafić do indywidualnej i zbiorowej wrażliwości, rozbudzać marzenia i nadzieje [...] Bądźcie zatem wdzięczni za otrzymane dary i w pełni świadomi wielkiej odpowiedzialności za ukazywanie piękna, za porozumiewanie

– La dichiarazione di rinunciare al ministero di Vescovo di Roma. Paradossalmente si comprende nel modo migliore l'idea della Chiesa di Benedetto XVI solo nel momento in cui decise di rinunciare al ministero petrino e di dedicarsi completamente alla preghiera. La sua scelta tracciò una nuova strada nella storia della Chiesa. Infatti, Joseph Ratzinger in filigrana già faceva intravedere questa scelta in tutto il suo pensiero e in tutte le azioni: come teologo, vescovo e Papa.

*Nella musica e nel suo valore spirituale –
l'arte della bellezza*

L'arte, e soprattutto la musica, è particolarmente vicina al nostro Laureato. Nella riflessione sul valore di essa, Benedetto XVI delinea la sua natura, i compiti che le stanno davanti e le funzioni che svolge nella Chiesa. È proprio grazie all'arte che l'uomo, in maniera speciale, può avvicinarsi a Dio, scoprendo la bellezza del Signore, il Suo amore onnipresente e il bene infinito. Così, il Santo Padre affida ai musicisti di chiesa un compito eccezionale, dicendo: "Voi siete custodi della bellezza; voi avete, grazie al vostro talento, la possibilità di parlare al cuore dell'umanità, di toccare la sensibilità individuale e collettiva, di suscitare sogni e speranze [...]. Siate perciò grati dei doni ricevuti e pienamente consapevoli della grande responsabilità di comunicare la bellezza, di far comunicare nella bellezza e attraverso la

się w pięknie i poprzez piękno!”. Odnajdywanie przez muzykę drogi prowadzącej do Boga staje się w teologii Benedykta XVI ciągłym dążeniem do Najwyższego Piękną, które pomaga pogłębiać szczególną z Nim więź. Staje się transcendentnym porozumieniem pomiędzy rzeczywistą Osobą Boga a pełnym oddania i miłości dążeniem człowieka do Niego jako Piękną w jedynej niezaprzeczalnej i niepodważalnej Prawdzie. Ojciec Święty w swojej teologicznej refleksji wskazuje na ścisły związek muzyki kościelnej z liturgią, ukazując ich zintegrowany eschatologiczny wymiar. Ich ścisłe zespolenie staje się, zdaniem Benedykta XVI, wniknięciem w najdoskonalszy wymiar rozumienia zależności człowieka od Boga. Pozwala każdemu, mimo licznych pokus otaczającej go rzeczywistości, szukać własnej drogi, którą zmierzać będzie do Niego i Jego wszechogarniającej miłości. Droga ta staje się więc źródłem rozwoju ludzkości, łączącej i szukającej. Bez tego szeroko pojętego sposobu rozwoju człowiek nigdy nie osiągnie pełni człowieczeństwa. Dlatego w zespoleniu muzyki z liturgią należy upatrywać środka pozwalającego na wyjście poza granice płytkiego rytualizmu, będącego jedynie formą bez treści. To właśnie dzięki transcendentnej roli wzajemnie zespolonych muzyki i liturgii człowiek potrafi oprzeć się pokusie hipostazowania swojej wartości i wartości wspólnoty. Dla Benedykta XVI muzyka pełni rolę służebnej formy, narzędzia budującego nowy Lud Boży, którego głową jest Chrystus, a my

bellezza!” Pertanto, la ricerca attraverso la musica di una via che conduca a Dio, nella teologia di Benedetto XVI diventa un’aspirazione continua alla Bellezza Suprema che aiuta ad approfondire il legame specifico con Lui. Diventa un’intesa trascendente fra la Persona reale di Dio e l’aspirazione umana, piena di dedizione ed amore verso Lui, quale Bellezza espressa in un’unica Verità innegabile e incontestabile. Il Pontefice, nella sua riflessione teologica, indica un legame stretto tra la musica sacra e la liturgia, mostrandone la dimensione integrale escatologica. La loro forte unione, secondo Benedetto XVI, diviene penetrazione nella dimensione perfetta della comprensione di come l’uomo dipende da Dio. Permette ad ognuno, nonostante le numerose tentazioni che gli arrivano dalla realtà circostante, di cercare una propria strada con cui proseguire verso Dio e il Suo immenso amore. Tale strada diventa quindi fonte di sviluppo dell’umanità affamata che si trova nella ricerca continua. Senza questo modo di sviluppo in senso ampio, l’uomo mai raggiungerà la pienezza dell’umanità. Perciò, l’unione della musica con la liturgia è un mezzo che consente di uscire oltre i confini di un ritualismo superficiale che sia solo una forma senza il contenuto. Grazie, per l’appunto, al ruolo trascendente della musica e della liturgia unite, l’uomo riesce ad opporsi alla tentazione di ipostatizzare il proprio valore e il valore della comunità. Per Benedetto XVI la musica svolge il ruolo di una forma di servizio, di uno strumento per creare un nuovo Popolo di Dio, il cui capo è Cristo,

wszyscy jego członkami. Bez muzyki każda forma liturgiczna staje się jedynie martwym rytuałem, zwykłym gestem bez związku z transcendencją, a każdy z nas traci bezcenną pomoc w rozwijaniu własnego człowieczeństwa prowadzącego go do Stwórcy.

Benedykt XVI niezwykle szeroko ujmuje zakres teologiczny muzyki kościelnej: „to najwznioślejsza, służebna forma [...] w której wypełnieniu nie musi się ona wyrzekać swojej artystycznej wielkości – przeciwnie, dopiero w ten sposób osiąga ją w pełni: oczyszcza zasypaną pyłem drogę do serca, do jego najgłębszego wnętrza, gdzie spotyka się bezpośrednio ze swoim Stwórcą i Odkupicielem. Wszędzie, gdzie to następuje, muzyka staje się drogą, która prowadzi do Jezusa – drogą, na której Bóg ukazuje nam swoje zbawienie”.

Pozwólcie Państwo, że zwrócę się teraz do naszego Wielkiego Laureata, dziękując mu za przyjęcie tytułu.

Eure Heiligkeit!

Die akademischen Gemeinschaften der Krakauer Hochschulen – der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. in Krakau und der Musikhochschule – beehren sich, Ihnen ihre große Dankbarkeit für die Annahme der höchsten universitären Würde des Ehrendoktors, des Doctor honoris causa, auszusprechen.

e noi tutti siamo le sue membra. Senza la musica, ogni forma liturgica diventa solo un rito morto, un gesto semplice, solito, non correlato con la trascendenza e ciascuno di noi perde l'aiuto inestimabile a sviluppare la propria umanità conducente al Creatore.

Benedetto XVI definisce l'ambito teologico della musica sacra con le parole seguenti: "è la forma più sublime di servizio [...], e come tale non deve rinunciare alla propria grandezza artistica – al contrario, solo in questa forma essa la raggiunge in pienezza: purifica la strada al cuore, coperta dalla polvere, la strada nell'interno più profondo del cuore, dove incontra direttamente il suo Creatore e Redentore. Dovunque questo accada, la musica diviene strada che porta a Cristo – una strada su cui Dio ci rivela la Sua salvezza".

Permettetemi, Signori, che mi rivolga adesso al nostro Grande Laureato, ringraziandoLo per aver accettato il titolo di Dottore *Honoris Causa*.

Eure Heiligkeit!

Die akademischen Gemeinschaften der Krakauer Hochschulen – der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. in Krakau und der Musikhochschule – beehren sich, Ihnen ihre große Dankbarkeit für die Annahme der höchsten universitären Würde des Ehrendoktors, des Doctor honoris causa, auszusprechen.

Für diese Zustimmung gilt Ihnen unser aufrichtiger Dank, da Eure Heiligkeit dadurch ein Angehöriger unserer Universitäten wird.

Wir schätzen diese Ehre sehr hoch und betonen ausdrücklich, dass mit dieser Auszeichnung unsere Hochschulen sowohl auf theologischer Ebene und im weit verstandenen Bereich der Musik als auch in menschlicher Hinsicht bedeutend bereichert werden.

Wasza Świątobliwość!

Wspólnoty akademickie krakowskich uczelni: Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Akademii Muzycznej w Krakowie mają zaszczyt wyrazić swoją ogromną wdzięczność za przyjęcie najwyższej godności akademickiej – tytułu doktora *honoris causa*.

Dziękujemy za to, że przyjmując tę godność, Wasza Świątobliwość staje się częścią naszej wspólnoty akademickiej, ubogacając ją w wymiarze teologicznym, muzycznym i ogólnoludzkim.

Kraków, 15 maja 2015

Für diese Zustimmung gilt Ihnen unser aufrichtiger Dank, da Eure Heiligkeit dadurch ein Angehöriger unserer Universitäten wird.

Wir schätzen diese Ehre sehr hoch und betonen ausdrücklich, dass mit dieser Auszeichnung unsere Hochschulen sowohl auf theologischer Ebene und im weit verstandenen Bereich der Musik als auch in menschlicher Hinsicht bedeutend bereichert werden.

Sua Santità!

Le comunità accademiche della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia e dell'Accademia di Musica di Cracovia hanno l'onore di esprimere la propria immensa gratitudine per l'accettazione, da parte Sua, della più prestigiosa onorificenza universitaria – il titolo di dottore *honoris causa*.

Desideriamo esprimere i nostri ringraziamenti più sinceri per il consenso espresso. In questo modo, Sua Santità è divenuta parte della nostra comunità accademica. Apprezziamo profondamente la possibilità a noi concessa, e teniamo a sottolineare che, grazie al Suo gesto, la comunità accademica si è arricchita incommensurabilmente, sia a livello teologico che a livello musicale ed umano.

Cracovia, 15 maggio 2015

Doktoraty honoris causa
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

2 czerwca 1990

KARD. AGOSTINO CASAROLI

19 października 1991

PROF. RADIM PALOUŠ

19 października 1991

PROF. PAULIUS RABIKAUSKAS SI

15 listopada 1991

KARD. DR ANDRZEJ MARIA DESKUR

21 października 1992

PROF. BURKHARD NEUNHEUSER OSB

19 listopada 1994

KS. PROF. BOLESŁAW KUMOR

8 grudnia 1996

PROF. BOGDAN AUGUSTYN JANKOWSKI OSB

21 października 1997

PROF. GEORGE VINCENT COYNE SI

23 czerwca 1998

PROF. HERMANN JOSEF POTTMEYER

14 kwietnia 2000

KARD. DR FRANCISZEK MACHARSKI

7 maja 2001

KARD. MILOSLAV VLK

13 maja 2003
KARD. AUDRYS JUOZAS BAČKIS

28 stycznia 2005
HANNA SUCHOCKA

3 czerwca 2005
PROF. FRANCISZEK ZIEJKA

8 czerwca 2006
KARD. PROF. MARIAN JAWORSKI

20 października 2007
PROF. CARL A. ANDERSON

3 marca 2009
PROF. JULIAN WOJTKOWSKI

8 czerwca 2012
KARD. PROF. TARCISIO BERTONE

7 listopada 2012
KS. PROF. WENDELIN KNOCH

11 czerwca 2013
KS. PROF. STANISŁAW CZERWIK

11 czerwca 2013
KS. DR HIERONIM FOKCIŃSKI SI

10 października 2013
PROF. LORENZO ORNAGHI

30 czerwca 2015
PROF. ELIE WIESEL

Spis treści

<i>Dyplom</i>	3
<i>Biografia</i>	4
<i>Uchwała nr 21/2015 Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie</i>	14
<i>Delibera Nr. 21/2015 del senato della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia</i>	15
ks. prof. dr hab. Andrzej Zając <i>Recenzja w postępowaniu o nadanie godności doktora honoris causa Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie</i>	18
Rev. prof. Andrzej Zając <i>Recensione della domanda relativa al conferimento della Lgurea Honoris Causa da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia a Sua Santità Santo Padre Benedetto XVI</i>	19
prof. dr hab. Teresa Malecka <i>Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu doktora honoris cau- sa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI</i>	76

Prof. Teresa Malecka

Recensione della domanda relativa al conferimento della Laurea Honoris Causa della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia a Sua Santità Santo Padre Benedetto XVI 77

ks. dr hab. Jacek Bramorski, prof. AM (Gdańsk)

Recenzja w postępowaniu o przyjęcie godności doktora honoris causa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przez Jego Świątobliwość Ojca Świętego Benedykta XVI. 100

Rev. Jacek Bramorski, prof. AM (Danzica)

Recensione della domanda relativa al conferimento della Laurea Honoris Causa da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia a Sua Santità Benedetto XVI, Santo Padre 101

prof. dr hab. Stanisław Krawczyński

Laudacja z okazji nadania godności doktora honoris causa Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Akademii Muzycznej w Krakowie Jego Świątobliwości Benedyktowi XVI. 146

Prof. Stanisław Krawczyński

Laudatio in occasione del conferimento della Laurea Honoris Causa a Sua Santità Benedetto XVI, Santo Padre da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia e dell'Accademia di Musica di Cracovia 147

Doktoraty honoris causa

Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 176

Redakcja
Monika Wiertelk

Korekta
Katarzyna Romanek
Renata Komurka

Tłumaczenie
Kalina Kreczko

Projekt typograficzny
Marta Jaszczuk

Projekt okładki
Monika Winiarska

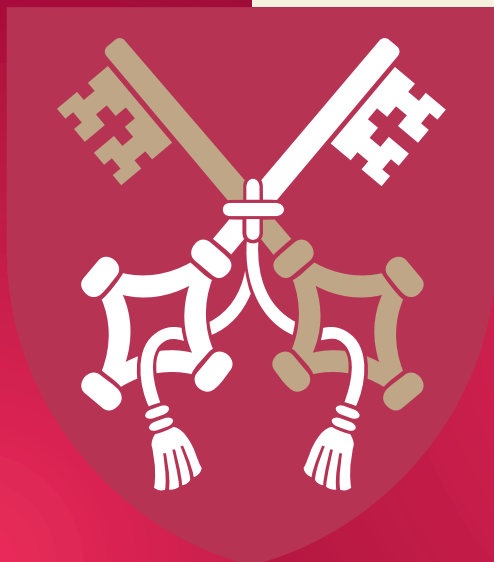
Zdjęcie na s. 2
Rodolfo Felici

ISBN 978-83-7438-460-5 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-7438-461-2 (wersja online)

Copyright © 2015 by Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
ul. Kanonicza 25, 31-002 Kraków
tel. 12 421 84 16, 12 421 68 48
www.upjp2.edu.pl

**Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
w Krakowie**

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 25

tel. 12 421 84 16

www.upjp2.edu.pl

ISBN 978-83-7438-460-5

9 788374 384605